XXV ANUL XXV

NR. 1—2 IANUARIE—FEBRUARIE 1935

REVISTA TEOLOGICĂ

REDACȚIA ADMINISTRAȚIA

SIBIU, ACADEMIA TEOLOGICĂ ANDREIANĂ

Anul XXV Ianuarie—Februarie 1935 Nr. 1—2

REVISTA TEOLOGICĂ
ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ
Director: Prof. NICOLAE COLAN

CUM AM INTEMEIAT „REVISTA TEOLOGICĂ"

— AMINTIRI —

de I. P. S. Sa Dr. NICOLAE BĂLAN,
arhiepiscop şi mitropolit

La vârsta de peste cincizeci de ani orice om îşi poate îngădui povestirea unor amintiri. De astădată eu mi le înfăţişez pe cele în legătură cu întemeierea „Revistei Teologice", care împlineşte douăzeci şi cinci de ani de rodnică existenţă.

Pasiunea pentru cuvântul tipărit am avut-o de când eram student. Şi tot în această fericită epocă a vieţii mele am zămislit şi ideia unei reviste menite să fie un amvon al spiritualităţii ortodoxe şi al aspiraţiilor noastre naţionale.

Eram la Facultatea de teologie din Cernăuţi. De-aici am lansat un apel pentru iniţierea unei publicaţii periodice care să strângă într'un mănunchiu de frăţească şi tinerească împreună lucrare pe studenţii şcoalelor noastre superioare de teologie din întreg cuprinsul pământului românesc.

Ideia a fost întâmpinată cu o îmbucurătoare însufleţire. Cel dintâi răspuns de aderenţă l-am primit dela Societatea Studenţilor în teologie din Bucureşti. Era semnat de Stancu Brădişteanu, preşedinte şi de P. Partenie, secretar. A urmat răspunsul tot atât de însufleţit al studenţilor dela Institutul teologic „Andreian" din Sibiu, semnat de I. Beleuţă şi St.

Mircan, al societății clericilor din Arad, iscălit de Aurel Papp și al Societății clericilor din Caransebeș, în frunte cu I. Andreescu.

Ideia totuși nu s'a putut realiza, din pricini pe care ușor le gâcește oricine. Ea însă n'a murit. Cel puțin în sufletul meu nu.

După terminarea studiilor teologice am fost numit profesor la Institutul „Andreian" din Sibiu. Aici am avut prilejul să cunosc prin contact nemijlocit viața bisericească, să-i simt pulsul ei și să-i constat unele scăderi. Simțiam mai ales insuficiența vieții spirituale. Chiar și conducerea Bisericii era angajată aproape exclusiv în lupta pentru apărarea școalei confesionale române împotriva draconicei legi a lui Apponyi. Viața bisericească, religioasă, decurgea fără entuziasm. Conferințele preoțești tratau mai mult chestiuni dela periferia vieții religioase, foile eparhiale își umpleau coloanele cu probleme de administrație bisericească și cu fapte diverse, iar literatura teologică, atâta câtă apărea, era de o constituție destul de firavă. Problema religioasă nu era adâncită nici prin luminile teologiei, nici prin legăturile ei profunde cu viața spirituală a neamului.

Intr'o asemenea situație, problema religioasă trebuia pusă — îndrăsneț și masiv. Fiindcă ea singură era în stare să dea vieții peste tot orizonturi mai largi și să adâncească în sufletul preoților conștiința misiunii lor în mijlocul poporului, ea singură era în stare să dea un elan și o pulsație mai vie vieții bisericești și un fond superior organizației șaguniene. Și'n sfârșit, ea singură era în stare să strângă tradiționala alipire de Biserică a poporului credincios și să-i întărească forțele sufletești pentru lupta de rezistență națională împotriva atacurilor cu cari era lovit din partea stăpânitorilor străini.

Mi-am zis atunci: Ne trebue un organ de publicitate, o revistă în care să se pună problema religioasă și să se înceapă lupta pentru spiritualizarea vieții noastre bisericești. Și am înființat atunci Revista Teologică.

A fost o inițiativă îndrăsneață, în mijlocul unor împrejurări neprielnice. Dovadă că am întâmpinat cu ea o considerabilă opoziție. Intre altele, opoziția idealistă a dlui O. Goga, iscusitul poet și crainic al aspirațiilor noastre națio-

nale. D-sa credea că intensificarea preocupărilor religioase în sinul preoţimii va slăbi frontul luptei noastre naţionale. Eu am profitat din această opoziţie, fiindcă mi-am dat şi mai bine seama, că tocmai întărind şi adâncind în clerul şi'n poporul românesc convingerile religioase, credinţa în Dumnezeu, îi dăm cea mai puternică bază şi'n lupta de rezistenţă naţională.

Un lucru început cu atâta însufleţire nu se putea împotmoli. Revista a mers înainte, câştigându-şi tot mai multe simpatii în mijlocul clerului nostru.

De altfel, mărturisesc cu o firească bucurie, că'n opera pe care o întreprinsesem am avut dela început şi sprijinul devotat al unor buni tovarăşi de lucru. Intre ceice m'au încurajat chiar şi în ideia întemeierii revistei, iar mai apoi cu scrisul său, a fost P. C. Părinte Dr. Gh. Ciuhandu, astăzi consilier eparhial la Arad. Tot în rândul celor ce au colaborat la Revista Teologică încă din primul an al apariţiei ei, au fost Părintele Gr. Pletosu, Dr. Şt. Pop (Gruia), pe vremea aceea preot greco-catolic, iar astăzi ortodox, profesor la Academia teologică din Caransebeş, şi mai ales I. P. C. Sa Arhim. I. Scriban, pe-atunci superiorul capelei ortodoxe din Baden-Baden (Germania). Mi-aduc aminte, par'ca fost numai ieri, de întâlnirea noastră. Eram într'o călătorie în străinătate cu regretatul meu prietin I. Borcea (1907). Trecând prin Heidelberg, ne-am abătut la un curs al profesorului de teologie Lemme. Aici am întâlnit pe Păr. I. Scriban. Ne-am cunoscut personal — căci din scris ne cunoşteam de mai nainte — şi din acel an I. P. C. Sa şi-a început colaborarea la Revista Teologică, rămânând până astăzi un credincios sprijinitor al ei, cu scrisul său totdeauna vioiu şi robust.

Sporindu-se secerătorii — lucrul Domnului sporia şi el dintr'un an în altul. După răsboiul întregirii noastre naţionale, această holdă roditoare am dat-o în grija altor secerători. Din 1921 până în 1923 Revista Teologică a fost condusă de Părintele P. Moruşca, astăzi stareţul sfintei mănăstiri Hodoş Bodrog, iar dela această dată încoace sarcina redactării ei o poartă Părintele profesor Nicolae Colan, rectorul Academiei Teologice „Andreiane“ şi sunt fericit să spun: spre deplina mea mulţumire.

Astăzi, Revista Teologică e 'n al douăzeci şi cincilea an al apariţiei sale. De sigur, nu e mică bucuria pe care o simt cu prilejul acestui jubileu, care-mi evocă atât de plăcute amintiri.

Cu dragostea caldă care m'a îndemnat să aprind această făclie pentru Biserica şi preoţimea noastră, împărtăşesc Prea Cucernicului redactor de astăzi, preţioşilor colaboratori şi harnicilor cetitori arhiereasca mea binecuvântare şi rog pe bunul Dumnezeu să o aibă şi de aici înainte sub scutul Său cel preaînalt.

† NICOLAE
arhiepiscop şi mitropolit

UN SFERT DE VEAC

De Preotul NICOLAE COLAN,
Rectorul Academiei Teologice din Sibiu

Atâta împlineşte anul acesta *Revista Teologică.* E o vârstă frumoasă, pe care o ajung aşa de puţine din publicaţiile noastre periodice. De aceea momentul se cere sărbătorit. Desigur nu făcând din el un prilej de odihnă sau autoadulare a celorce au căutat să lumineze şi să încălzească sufletele, dela vatra de foc duhovnicesc a acestei reviste, ci *înteţind* acest foc, ca flacările lui să se înalţe tot mai sus şi să lumineze tot mai departe.

Iată semnificaţia acestui număr festiv, cu care cinstim momentul şi pe care-l dăruim cititorilor noştri, cu toată dragostea şi bucuria noastră care, de sigur, este şi a lor. Mulţi din aceşti cititori au plecat la drumul misionarismului preoţesc deodată cu apariţia Revistei Teologice căreia i-au rămas credincioşi până în ziua de astăzi. *Ei* sunt mai în drept să judece şi să preţuiască opera realizată de acest „organ pentru ştiinţa şi viaţa bisericească“, în cei douăzecişicinci de ani ai existenţei sale.

Intemeiată în 1907 de tinărul, învăţatul şi entuziastul profesor al Institutului teologic „Andreian“ din Sibiu Dr. Nicolae Bălan, Revista Teologică a avut din capul locului un program precis. I l-a dat întemeietorul ei.

Ea a vrut să fie un organ menit să completeze cultura teologică a clerului nostru şi o tribună de apărare a marilor interese ale Bisericii şi ale slujitorilor ei.

Prin cultivarea stăruitoare şi treptată a clerului şi prin trezirea entuziasmului misionar în sufletul lui, Revista Teologică urmărea înduhovnicirea vieţii noastre bisericeşti, care — trebue să recunoaştem — după epoca marelui mitropolit Şaguna intrase într'o zodie de toropeală. Administraţia izbutise să covârşească preocupările cârmuirii noastre

bisericeşti, alături de lupta politică-naţională, care încă atrăsese în orbita sa o mare parte din eforturile preoţimii noastre.

De sigur viaţa religioasă, s'a resimţit pe urma acestor fatalităţi. Şi ea nu putea fi lăsată să-şi astupe rând pe rând fântânile dumnezeeştilor daruri şi energii duhovniceşti.

Acest lucru l-a înţeles întemeietorul Revistei Teologice, luându-şi asupra sa sarcina de a deschide lupta pentru restabilirea rolului autentic al Statutului Organic: de a fi numai *alvia* în care trebuia canalizată viaţa religioasă a neamului şi prin ea întreg destinul Românilor de dincoace de Carpaţi.

De sigur întreprinderea era cât se poate de temerară. De aceea Revista Teologică a întâmpinat dela început obstacolele unor îndoieli şi chiar împotriviri manifeste.

Serioasa pregătire teologică a întemeietorului ei, ca şi hotărârea cu care a purces la treabă însă i-au zidit revistei, în scurtă vreme, un înalt prestigiu şi i-au asigurat colaborarea largă a celor mai distinse şi mai active personalităţi din viaţa bisericească a Ardealului şi chiar a Vechiului Regat.

Condusă cu iscusinţa şi cu însufleţirea neîmpuţinată a ctitorului ei şi sprijinită de tot mai numeroasa oaste a preoţimii care-i preţuia serviciile culturale, Revista Teologică apare regulat până în 1916, când intrarea în Ardeal a armatei române pentru desrobirea noastră, curmă, vremelnic, apariţia revistei. Ea reapare în preajma Crăciunului din acelaş an, pentru a suferi o nouă sincopă în cumpliţii ani de răstrişte 1917—1918. Revoluţia ultimului an şi frământările politice ce i-au urmat au reclamat pe alte tărâmuri preocupările şi eforturile redactorilor şi Revista Teologică n'a mai putut să reapară decât în 1921, când — cu binecuvântarea întemeietorului ei, acum Mitropolitul Ardealului — harnicul preot de-atunci, Pompeiu Moruşca, astăzi Arhimandritul Policarp, stareţul sfintei Mănăstiri a Bodrogului, a chemat-o la nouă viaţă, *într'o nouă lume românească.*

Binecuvântata stăruinţă şi pricepere a I. P. C. Sale a izbutit să deschidă noi perspective pentru publicaţia care, îmbrăţişând şi probleme cari treceau dincolo de stricta sferă a vieţii bisericeşti, a ajuns să pătrundă până şi în casele unor intelectuali mireni: profesori, magistraţi, ofiţeri.

In anul 1923 Revista trece în grija celuice iscăleşte aceste rânduri, continuându-şi apariţia regulată în condiţiile pe cari nu el este chemat să le judece.

Un lucru însă e sigur: Revista a rămas credincioasă vechiului ei program de a fi o îndrăsneaţă tribună de apărare a Bisericii şi a slujitorilor ei, a căror cultură teologică şi însufleţire misionară a căutat să o servească, devotat, în toată bună vremea.

Dar pe lângă conştiinţa înaltei slujbe pe care a săvârşit-o în cadrul acestui program, Revista Teologică îşi mai îngădue astăzi o bucurie legitimă: aceea de a fi fost o şcoală de misionarism scriitoricesc pentru o întreagă pleiadă de preoţi. Căci o covârşitoare parte a slujitorilor altarelor lui Hristos, de dincoace de Carpaţi, cari se îndeletnicesc astăzi cu scrisul teologic-misionar, la *această* revistă şi-au făcut ucenicia.

Un preţios auxiliar a avut Revista Teologică în desfăşurarea programului său şi în *Biblioteca bunului păstor*, întemeiată tot de ctitorul ei Dr. Nicolae Bălan, ca şi în publicaţia periodică *Problemele vremii*, iniţiată acum cinci ani de subsemnatul, cu scopul special de a populariza chestiunile de cultură religioasă în cercul intelectualilor noştri mireni.

La popasul pe care-l facem în drumul nostru — nu pentru a ne odihnì, ci pentru a ne bucura numai şi a ne sporì osârdia în slujba sfintei Biserici — ne înălţăm cucernici cugetele noastre mai întâi către bunul Părinte ceresc, mulţumindu-i pentru tot ajutorul de care ne-a învrednicit şi cerându-i să binecuvinteze cu roduri bogate şi strădaniile noastre din viitor.

Aducem apoi omagiile admiraţiei noastre Inalt Preasfinţitului Mitropolit Nicolae, care înţelegând postulatele vremii a'ntemeiat în 1907 amvonul ortodox şi românesc al Revistei Teologice, pe care-l patronează şi-l sprijineşte şi astăzi.

Şi'n sfârşit aducem mulţumirile noastre frăţeşti tuturor colaboratorilor şi abonaţilor cari ne sprijinesc silinţele puse integral în slujba Bisericii noastre dreptmăritoare şi, prin ea, în slujba neamului.

Preotul NICOLAE COLAN

BISERICA ŞI CULTURA POPORULUI

de Arhim. POLICARP MORUŞCA,
stareţul sfintei Mănăstiri Hodoş-Bodrog

Biserica şi cultura sunt cele două realităţi mari, sub dominaţia şi influenţa cărora s'a înfiripat, a crescut şi a înflorit viaţa omenirii de aproape două mii de ani. In deosebi fiinţa şi viaţa neamului nostru, dela începuturile originii sale, s'a desăvârşit sub ocrotirea Bisericii, prin cultura sa proprie. Ca pentru nici un alt popor, pentru noi Românii, Biserica ortodoxă şi cultura românească sunt cele două puteri de viaţă, de existenţă, de afirmare şi de biruinţă, prin cari ne-am menţinut, ne-am ridicat în rândul neamurilor civilizate şi ne-am închegat în Stat unitar.

Marele Rege, Ferdinand I, a sintetizat acest adevăr în luminoase cuvinte, cu prilejul învestirii I. P. Sfinţitului Patriarh Miron: „Istoria ne dovedeşte că la noi Românii naţiunea şi religia au fost pururea strâns unite. Biserica s'a înfiripat pe încetul la adăpostul codrilor, odată cu formarea limbii, a naţionalităţii şi a Statului. Voevozii apărau Biserica şi Biserica era întărirea şi mângâierea voevozilor. Limba s'a creat una şi nedespărţită prin Biserică şi peste hotarele vremelnice, dela Oltenia întâielor locaşuri mănăstireşti, până la Maramurăşul care ne-a dat întâiele monumente de limbă românească".

Sufletul românesc s'a înfiripat din ţesătura moravurilor, a datinelor, a isteţimei, a firii proprii şi a mentalităţii popoarelor cari s'au perindat şi au rămas pe aceste meleaguri, până s'a suprapus pătura coloniştilor, veniţi deodată cu spiritul roman, care a rămas dominant în chip covârşitor, luminat de duhul credinţei creştine ortodoxe a Bisericii răsăritene. Această Biserică s'a întărit şi s'a organizat, înveşmântată în haină românească, pe măsura în care s'a statornicit şi a sporit viaţa socială, politică şi de Stat a Românilor, cu caracterul nostru de rassă şi cu cultura noastră naţională.

Ca o bună mamă ocrotitoare, Biserica ortodoxă a călăuzit paşii poporului nostru din frageda-i copilărie. L-a ajutat şi îmbărbătat spre înălţimi glorioase şi l-a mângăiat în vremuri de răstrişte.

Intâiele raze de lumină şi cultură s'au revărsat peste viaţa sufletească a Românilor din smerita şcoală din tinda bisericilor, răspândite de preoţi cucernici şi cuvioşi călugări cărturari. Prin mănăstiri s'au scris şi s'au păstrat însemnări de faptele voevozilor, făcând început de istoriografie românească. Din tiparniţele mănăstireşti au ieşit întâiele cărţi, punând temelie limbei literare româneşti. Invăţătura de carte pentru poporul nostru ţărani a început în pridvoarele bisericilor; şi în mănăstiri îşi au începutul realizările luminoase de artă: pictura, sculptura, muzica, poezia.

Credincioasă acestei tradiţii, Biserica ortodoxă românească a păstrat în toată vremea şi păstrează legătură strânsă cu cultura naţională, îmbrăţişându-o recunoscătoare, susţinându-o şi fructificând-o. Căci cultura, cea adevărat românească, nu s'a înstreinat, nu s'a depărtat şi nu s'a sustras niciodată duhului ortodox al Bisericii neamului.

Nu vom confunda totuşi aceste două realităţi de viaţă românească, — reducând cultura la Biserică şi mai puţin Biserica la cultură. Nu le facem atârnătoare una de alta, păgubind cultura în numele Bisericii, socotindu-i pendentă fiinţa, progresul şi desvoltarea numai de Biserică; nici de dragul culturii nu vom umili Biserica, cerşind pe seama ei recunoaştere în cultura modernă, prin fel de fel de dovezi.

Sfânta Scriptură însaşi distinge între cultura vremelnică, răzimată pe „adevăruri" schimbăcioase şi uneori contradictorii şi între Biserica întemeiată pe adevărul obiectiv şi vecinic: „Să nu fim prunci învăluindu-ne şi purtându-ne de tot vântul învăţăturii, întru amăgitura oamenilor,... ci adevăraţi fiind întru dragoste să creştem toate întru El, care este capul Hristos... şi să ne îmbrăcăm în omul cel nou, care după Dumnezeu s'a zidit, întru dreptate şi întru sfinţenia adevărului" (Efes. 4, 14 şi 24).

Cultura e temporală, Biserica lui Hristos este realitatea vecinică. Cea dintâi se întemeiază pe adevăruri mereu nouă, susceptibile de revizuire şi adaptare. Biserica este întemeiată pe adevărul vecinic, pe Isus Hristos, peatra cea din capul

unghiului. Cultura stă în serviciul lumii, Biserica în slujba vecinicieii, a lui Dumnezeu. Cultura ne pretinde pentru lume şi viaţa ei şi ne cere să trăim după principiile călăuzitoare ale veacului acestuia, — Biserica ne ocroteşte sufletul faţă de năvălirile dinafară: „Socotiţi să nu vă fure pe voi cineva cu filosofia şi cu înşelăciunea deşartă, după predania oamenilor, după stihiile lumii şi nu după Hristos" (Colos. 2, 8). Ne ia apărarea sufletului împotriva lumii şi ne cere să trăim şi în cadrele acestei vieţi vremelnice, după principiile veciniciei. Cultura ne îndrumă atenţiunea spre pământ, să-l cunoaştem, să ne bucurăm de frumuseţile şi plăcerile lui şi să-l stăpânim cu toate comorile lui; — Biserica vrea să ne îndreptăm privirile spre înălţimile albastre, să ne agonisim comori în ceruri, cari nu se pot lua dela noi. Biserica e soarele, luminător statornic pe cerul vieţii omeneşti; — cultura e felinarul ce se stinge şi se aprinde de lumină nouă, în zorii unor vremuri noui, după rezultatele realizărilor timpului şi necesităţile veacului.

Această deosebire, între chemările Bisericii şi rosturile culturii şi pierderea din vedere a punctelor de atingere şi de armonie între cele două realităţi, a făcut pe mulţi, în cursul vremii, ataşându-se culturii, să devină indiferenţi, să-şi uite chiar de Biserică, dacă nu cumva au socotit-o vrăşmaşă. Şi pornirile de aiurea, deodată cu formele unei culturi moderne s'au transpus şi la noi, au prins în mrejile lor şi pe o seamă din oamenii noştri de cultură, ispitindu-i să se ţină departe de religiune şi de Biserică. Ei nu cultivă în mod conştient, permanent şi consecvent o viaţă religioasă, folosindu-se de Biserică, cu toate darurile şi binefacerile ei, ca de un mijloc statornic de înviorare, de întărire, de îndrumare şi însufleţire a vieţii lor de toate zilele, scoţând apă vie din acest izvor nesecat, spre a-şi fructifica cultura şi a-şi lucra şi mântuirea sufletului.

Ce e drept, Biserica cu clasicele ei mărturii scrise — Cărţile Noului Testament — nu dă răspuns la întrebările veacului nostru, — la întrebările nici unui veac — nu ţine la dispoziţie soluţii pentru nici o problemă culturală sau ştienţifică. Cărţile acestea sfinte nu ne spun care e norma socială şi economică cea mai bună; nu ne arată care e forma de stat cea mai prielnică; nici cari sunt modalităţile

şi instituţiile omeneşti mai apte să realizeze frăţietatea cea mai bună, să deschidă cărări noui şi mijloace noui pe seama culturii, a civilizaţiei omenirii; nu ne indică cele mai potrivite mijloace ştienţifice; nu fixează principiile cele mai ducătoare la scop; nici măsura frumuseţii şi îndreptăţirii artei, nici norma cea mai corectă de procedură în judecata chemată să împartă dreptatea între oameni. Toate acestea, şi alte multe, sunt probleme ale culturii, neîncetat în progres. Biserica nu le dă răspuns pentrucă nu e chemarea ei; ea stă deasupra acestor întrebări vremelnice, de cari ţine seama numai în măsura în care stau în legătură cu viaţa sufletului, permanent aceeaş în toate veacurile. Biserica e tribunalul de judecată dumnezeiască numai asupra întrebărilor în legătură cu vecinicia, cântăreşte numai omenescul etern din noi, punându-l în cumpăna veciniciei.

Şi totuşi Biserica e creatoare de cultură, oriunde poate pătrunde cu puterile sale. Ea are o singură soluţie pentru toate problemele de viaţă: legea morală a Evangheliei, întemeiată pa doctrina Invăţătorului lumii.

Mulţumim lui Dumnezeu, că faţă de cei puţini, înstrăinaţi de duhul Bisericii, avem mulţi fii aleşi ai neamului nostru şi în pătura lui cultă, fii credincioşi ai sfintei noastre Biserici ortodoxe, cari îi păstrează veneraţiune adâncă, plină de recunoştinţă, suflete permanent inspirate de Duhul lui Hristos, trăind o viaţă de pietate şi de credinţă religioasă luminată, care le inspiră gânduri înalte şi-i stimulează la atitudini de viaţă şi făptuiri de adâncă concepţie creştină, în operele lor de cultură, de ştiinţă şi de civilizaţie.

Biserica e creatoare de cultură când cere fiilor săi să fim adevăraţi în dragoste, să creştem întru Hristos, să ne îmbrăcăm în omul cel nou. Acesta este idealul creştin de a învăţa dela El credincioşie, încredere în noi, dreptate, adevăr, sinceritate, seriozitate, jertfelnicie. A ne îmbrăca în omul cel nou însemnează a fi curat, disciplinat, conştient de datorie, iubitor de adevăr, bun, sfânt. Astfel de sentimente, astfel de puteri spirituale dau lumii, în chip necesar, oameni cu suflet creator de cultură şi civilizaţie. Căci ştiinţa numai atunci e cu adevărat ştiinţă, dacă se clădeşte pe seriozitate, pe sinceritate, pe iubire de adevăr. Arta numai atunci e artă, dacă se caracterizează prin curăţenie şi se

inspiră dintr'o atmosferă superioară. Viaţa de stat şi cea socială şi naţională înfloreşte şi poate fi fericită numai dacă se întemeiază pe dragostea frăţească, pe libertatea morală şi pe disciplina sufletească, propoveduite de Biserică în duhul Evangheliei lui Hristos. Cultura cea adevărată poartă în suflet icoana cerească a lui Hristos şi e stropită de aghiazma Bisericii Sale sfinte.

Astfel Biserica deşi îndrumă mereu spre cer, în acelaş timp creează, alimentează şi susţine cultura poporului, prin darul şi harul, pe care îl pogoară în suflete.

Toată sămănătura se nutreşte, creşte şi rodeşte prin rourarea ploii de sus. Tot astfel cultura e cu adevărat cultură rodnică şi binefăcătoare, dacă se alimentează din izvoarele superioare ale Evangheliei Bisericii.

Biserica ortodoxă română, conştientă de chemarea sa şi credincioasă tradiţiilor ei frumoase, prin slujitorii ei şi prin bunii ei fii credincioşi, a luat totdeauna parte activă în societăţile de culturalizare a maselor. Mărturie cinstită dau „Astra" ardeleană, „Liga culturală" şi oricare altă înjghebare din celelalte provincii româneşti, despre legătura Bisericii cu cultura, despre raportul intim şi armonic dintre Biserica neamului şi cultura poporului.

In temeiul acestei legături fireşti am cerut şi ni s'a învoit să intre reprezentantul Bisericii în şcoala primară ca să facă tovărăşie bună, prin catehizare, învăţătorului în prima etapă de educaţie şi cultură a satelor. Şi cerem stăruitor să ni se lărgească cadrele de afirmare a Bisericii şi a religiei în şcoala secundară, medie şi profesională, pentruca Biserica să-şi poată împlini datoria, sfinţind viaţa şi cultura păturei de mijloc a poporului. Şi nu pierdem nădejdea că în vreme apropiată Biserica va pătrunde cu duhul ei înviorător şi sfinţitor şi în cea mai înaltă instituţie de cultură a neamului, Universitatea — spre a îmbogăţi cu comori pogorâte de sus cultura poporului în toate păturile lui, şi a înzestra cu puteri spirituale pe viitorii cetăţeni şi cârmuitori ai destinelor neamului, a căror cultură rămâne stingheră şi deficitară, fără rourarea Bisericii.

De aceea ne-a atins surprinzător de dureros faima, răspândită de curând, că religia va fi scoasă din şcoala normală, începând cu cl. IV, tocmai atunci când eram mai

îndreptăţiţi să aşteptăm traducerea în faptă a atâtor declaraţii frumoase şi promiţătoare, despre rolul şi rostul Bisericii în educaţia tineretului, pe care dl ministru al instrucţiei le-a repetat sub atâtea forme, cu prilejul multor serbări şi puneri de pietri fundamentale la şcoale, în această toamnă. Ori doară cineva are interesul să-i scadă meritul de a voi să introducă duh şi viaţă adevărată între zidurile şcoalelor, cu cari a presărat ţara, ca nici un altul?!

Noi tocmai ne preocupam să sporim şi să adâncim învăţătura şi cultura poporului, adăugându-i un spor de îngrijire a educaţiei lui creştine, deodată cu răspândirea cunoştinţelor folositoare şi a unor prielnice orientări şi îndemnuri de viaţă. Am dori ca în anumite perioade ale anului, în Duminecile şi sărbătorile celor 4 posturi măcar, să stabilim tot atâtea zile de praznic, închinate grijei mai intensive de sufletul şi cultura poporului. Pentru copii, pe lângă catehizarea din şcoală, să introducem ora de rugăciune; pentru tineret, potrivit prevederilor statutare ale Societăţilor „Sf. Gheorghe" şi ale legii de pregătire „premilitară", să stabilim o oră de educaţie morală şi religioasă; şi pentru adulţi, şi pentru toţi, să organizăm cu plan şi cu sistem şezători la casa culturală. Câteva zile dintr'un an, atât măcar cât face numărul Duminecilor şi a sărbătorilor din postul Crăciunului, al Paştilor, Sân Petrului şi al Sfintei Mării, sufletul poporului dela sate să fie pus deadinsul în bătaia razelor de lumină religioasă şi culturală, începând cu slujba sfintei liturghii şi cu predica în legătură cu ea şi continuând, după amiazi, la biserică, cu ora de rugăciune pentru copii, cu vecernia şi ora de educaţie a tineretului şi sfârşind la casa culturală.

Socotesc să fie iniţiat acest lucru, al preotului şi al învăţătorului, cei doi factori culturali ai satelor, ajutaţi de ceilalţi intelectuali şi oameni de înţelegere, în post, pentrucă atmosfera e mai prielnică preocupărilor de natură spirituală, şi pentrucă, tineretul neavând joc în aceste zile, mai uşor poate fi adus la biserică şi la ora de educaţie. Spre a aduna satul la casa culturală nu trebue mare trudă. Vine bucuros. Preocuparea principală trebue să ne fie alcătuirea unui program select pentru fiecare şezătoare religioasă-culturală. Avem azi o mulţime de case culturale pe sate, sub auspi-

ciile Bisericii sau ale diferitelor asociaţii culturale şi de educaţie. Dar, durere, lipseşte prea mult sufletul şi viaţa din ele, dacă nu socotim ca atare jocul tinerimii, singurul ce se ţine acolo permanent.

Problema centrală ce s'ar pune pentru o zi, trebue să-şi aibă o lămurire deja în predica dela sf. liturghie. Evanghelia sau apostolul zilei vor îmbia subiecte de legătură cu ceeace se va trata, potrivit înţelegerilor, în alocuţia către copii în ora de rugăciune;[1] cu lecţia de educaţie religioasă morală a tineretului, care va sluji, în aceeaş vreme, şi scopurile Societăţii Sf. Gheorghe (şi „Sf. Paraschiva sau Ecaterina" pentru fete), care se generalizează tot mai mult, şi va face legătură şi cu „pregătirea premilitară" care s'a orânduit de curând, fixându-şi pe primul plan „educaţia morală-cetăţenească", ce nu se poate face fără o educaţie religioasă. Tratată problema după feluritele ei înfăţişeri şi epuizată cât mai deplin în conferenţa dela „Casa culturală", pentruca toată atenţiunea tuturor să fie concentrată, în aceeaşi zi, într'o singură direcţie, ar da fiinţă reală şi acelei „Şcoale de Dumineca", preconizată de atâţia şi de atâtea ori, rămânând totuşi până acum o dorinţă vie a sufletelor râvnitoare. Chiar cântecele, poeziile de recitat, piesele de lectură susţinute de tineretul şcolar şi adult la şezătoarea religioasă-culturală trebue alese în legătură cu conferenţa bine studiată. Cuvântul preotului, la şezătoare, nu va putea lipsi niciodată, fie că va deschide măcar, sau o va încheia.

Nu e locul acum să stăruim cu amănunte de program şi organizare a acestei şcoale de educaţie şi cultură populară. Şi ne dăm pe deplin seama, că orice şcoală trebue să aibă un manual la îndemâna celor chemaţi să o facă, cuprinzând întreg materialul, directive, metode, procedee.

Cei însufleţiţi de dragostea pentru Biserica şi cultura poporului nu vor întârzia să se preocupe de problema pusă aici, pe care o port în inimă, ca pe un copil drag, îngăduindu-mi de astădată să o împărtăşesc şi altora, spre a ne înfrăţi cât mai mulţi la lucrul de soluţionare a ei, cât mai prielnică şi mai deplină.

Arhim. P. MORUŞCA

[1] Ce anume rugăciuni se vor face, până la stabilirea unui serviciu divin propriu pentru copii, vom arăta cu alt prilej.

ÎNCĂ UN VLĂDICĂ DIN TRANSILVANIA INTRAT ÎN LEGENDĂ

de Dr. IOAN LUPAŞ,
profesor universitar, membru al Academiei Române

Cunoscuta legendă, care înfăţişează atitudinea principelui transilvan Mihail Apafi ca batjocoritor al legii româneşti prin încercarea de a îndupleca pe mitropolitul Sava Brancovici să boteze un căţel înfăşat în scutece, protopopul Petru Maior în „Istoria bisericii Românilor" o adusese în legătură cu alt vlădică, anterior lui Sava şi deci cu unul dintre principii antecesori lui Apafi. Auzind legenda aceasta din graiu viu, P. Maior o aflase demnă de înregistrat în cartea sa, după cum i-o povestise un preot bătrân: Ioan Ladoş din Săcalul de Margine (jud. Murăş). Acesta o ştia dela tatăl său, care la rândul lui o auzise dela bunicul lui Ioan Ladoş. Timp de trei-patru generaţiuni s'a păstrat deci legenda ca o amintire familiară, transmisă din tată în fiu. Evenimentul, îmbrăcat în haina ei, putea să fie fixat aproximativ în jumătatea întâia a secolului XVII.

„Este trădanie — scrie Petru Maior — că şi la cetatea Eciului (azi: Brâncoveneşti, jud. Murăş) în varmeghia Turzii un vlădică al Românilor din Ardeal, aruncat din cetate, fu omorât; ba preotul Ioan Ladoş cel bătrân din Săcalu de margine, care sat e vecin Eciului, mi-au povestit, că lui i-au spus tatăl său cumcă tatăl lui povestea că, fiind prunc diecuţ şi tatăl său preot acolo în Săcalu de margine, au fost cu tatăl său la îngropăciunea zisului vlădică şi numai amândoi l-au prohodit. Cauza pentru ce fu omorât vlădica acela, spun că au fost aceea: că fiind vlădica la prânz cu principele Ardealului şi mâncând vlădica bucate de post după legea bisericii răsăritului, zise principele către vlădica Românilor, să-i boteze un câne ce îl avea acolo lângă sine. Vlădica bine pricepând, această poruncă a fi numai spre a batjocori credinţa cea pravoslavnică, răs-

punse către principele calvin: de este cânele de legea mea eu îl voiu boteza, iară de este de altă lege să-l boteze preoţii cei de legea aceea; să-l ispitim pe câne, de ce lege, este? Răspunsul prinţului: bine. Atunci vlădica puse un blid cu fasole înaintea cânelui, care mirosind-o cânele, nu-i plăcu să mânce. După aceea îi puse cânelui înainte un blid cu carne, din care îndată începu cânele a îndopa. Atunci zise vlădica către principe: vezi de a cui lege e cânele!" (cf. I. Lupaş, Cronicari şi istorici români din Transilvania. Craiova 1933, p. 152—3). Din împărtăşirea orală a bătrânului preot Ladoş nu a putut afla Petru Maior nici numele principelui ardelean, nici pe al vlădicului din cuprinsul acestei legende. Căci dacă le-ar fi aflat, nu ar fi lipsit a le însemna în cartea sa.

Un izvor contemporan, cronica cea mare a notarului Gheorhe Krauss (1607—1679) din Sighişoara ne vine însă în ajutor oferindu-ne precisiunea că la anul 1638 principele Gheorghe Rákoczi I a destituit din cauza moravurilor desfrânate pe un vlădică român la care s'ar fi găsit mai multe documente scrise în limba românească şi grecească. După destituire l-a bătut cu vergi şi i-a confişcat toată averea, care ar fi fost destul de însemnată („mutternacket ausziehen und vor seiner Kirchen und Weyssenburger Sitz mit ruhten ausstreichen lassen und alle seine bona so sehr hochgelauffen, nehmen lassen". (Cf. Siebenbürgische Chronik des Schässburger Statdtschreibers Georg Kraus — în colecţia Fontes Rerum Austriacarum. Wien 1862 p. I. vol. III. pagina 131).

Numele principelui şi anul destituirii fiind astfel lămurite, urmează să cercetăm, care putea să fie vlădica român întemniţat în cetatea Ieciului şi trecut astfel, prin focul suferinţelor, în împărăţia plăsmuirii legendare.

Mitropolitul ortodox al Transilvaniei era la 1638 Ghenadie II, a cărui păstorire a durat până la 3 Septemvrie 1640. Despre el nu poate fi vorba în legenda aceasta, căci — după cum rezultă din scrisoarea superintendentului calvin Stefan Katona Geleji — nu a fost întemniţat, nici omorît, ci a murit de moarte naturală după o boală îndelungată.

Alt izvor istoric din secolul XVII, cronica sârbească a lui Gheorghe Brancovici, dă următoarea informaţiune privi-

toare la evenimentul de istorie bisericească-politică din 1638: „A doua prigonire împotriva ortodoxiei noastre a fost sub mitropolitul Dosofteiu, care nu numai în temniţă cu cununa de mucenic a proslăvit pe Dumnezeu cel prea bun, ci fiind maestru zugrav, legat în lanţuri de fer, fu silit a împodobi cu zugrăveală palatul principelui în castelul din Iernut, în zilele de domnie a lui Gheorghe Rákoczi I, în anul Domnului 1638" (cf. I. Lupaş, Cronicari şi istorici români din Transilvania, Craiova, 1933, p. 37). Mitropolitul Dosofteiu, antecesorul lui Ghenadie II, a păstorit între anii 1622—1627, după ce fusese mai înainte — cum spune însuşi într'o însemnare — „în Roman şi în Huşi şi mai mare peste toate mănăstirile ţărei Moldovei aşişdere vlădic în Ardeal şi în Maramureş şi am fost în ţinutul Săcmariului până la Dobriţin" (T. Cipariu, Arhivu pentru filologie şi istorie, p. 781).

Au rămas până acum necunoscute motivele îndepărtării lui Dosofteiu din scaunul mitropoliei la 1627. Cu 7 ani mai târziu, el apare din nou ca vlădică în Maramureş fiind identic cu acel „venerabilis vir Dominus Episcopus Valachorum Dosophte", căruia nobilii maramurăşeni îi promit în adunarea comitatului dela 28 Nov. 1634 ajutor bănesc, spre a-şi putea obţine confirmarea din partea principelui (ut literas extrahat ab ipso illustrissimo principe — cf. Alex. Cziple, Documente privitoare la episcopia din Maramurăş, în An. Ac. Rom. M. S. I. 1915—16 p. 289). Dupăce a reuşit să aibă confirmarea dorită, un nou conflict s'a ivit între el şi între Rákoczi, care l-a aruncat în temniţă şi l-a maltratat. Cunoscută fiind avariţia şi arghirofilia bătrânului Gheorghe Rákoczi I, nu ar fi exclus ca tratamentul aplicat lui Dosofteiu să fi fost determinat în afară de pretinsele, dar nedoveditele moravuri desfrânate din cronica lui Kraus, ori de motivele de persecuţie religioasă din cronica lui Gheorghe Brancovici — şi de nesăturata lui poftă de a-i stoarce bani, dupăcum a reuşit să-i stoarcă şi cu prilejul nouii confirmări, când l-au ajutat nobilii din Maramurăş. Interesant amănuntul păstrat în cronica lui Kraus cu privire la una dintre scrisorile găsite la vlădica destituit, pe baza căreia a dispus principele Gh. Rákoczi să se facă săpături în munţii Orlatului, pe lângă râul Ţibin, după o comoară ce

ar fi fost ascunsă acolo din timpul lui Ioan II (fiul lui Ioan Zápolya — şi s'a săpat zadarnic „în lung şi în lat şi în adâncime timp de două luni (weit, breit und tief zwei Monat lang").

Pentru identificarea lui Dosofteiu cu vlădicul destituit şi maltratat prezintă însă o dificultate faptul că în cronica lui Kraus el apare ca unul care a fost recomandat lui Rákoczi de către Matei Basarab şi a venit din Ţara Românească, iar din notiţa dela 1622 rezultă, că Dosofteiu era mai marele mănăstirilor moldovene înainte de a fi ajuns la cârma mitropoliei din Transilvania. Dificultatea aceasta poate fi înlăturată cu uşurinţă admiţând că între anii 1627—1634, când îi dispare urma din Transilvania, îşi va fi căutat adăpost în vre-o mănăstire din Ţara Românească, de unde s'a întors apoi cu recomandaţia lui Matei Basarab şi a reuşit să obţină, tot cu ajutorul lui, o nouă confirmare dela aliatul Gheorghe Rákoczi pentru vlădicia Maramurăşului.

In ce priveşte legenda cu botezul cânelui, originea ei trebue căutată, — după cum a arătat dl Silviu Dragomir în Telegraful Român din 1912 — în cartea grecească a mitropolitului Ieroteiu de Monenvasia, carte tipărită după 1630 de mai multe ori. Aci a fost reprodusă legenda despre sultanul Mohamed, care îmbrăcând un câne în haine călugăreşti, l-a înfăţişat patriarhului Maxim, să-l sfinţească de ieromonah. Patriarhul însă a răspuns că acest călugăr străin nu face parte din turma lui, ci din a sultanului. Şi spre a dovedi aceasta, a stăruit a i se da cânelui carne şi fructe. Dacă va mânca din cele din urmă, dispreţuind carnea în zi de post, înseamnă că se ţine de legea patriarhului, iar dacă nu se va atinge de fructe, numai de carne, cânele va fi de legea sultanului. Acesta, după ce s'a făcut dovada, a rămas uimit de înţelepciunea patriarhului.

Din împrejurarea că legenda grecească — mutatis mutandis — a putut înveşmânta suferinţele mitropolitului Dosofteiu înainte de a fi ajuns să le tălmăcească pe ale lui Sava Brancovici, se vede că cuprinsul ei era cunoscut în Transilvania de pe la jumătatea secolului XVII, putând fi aplicat cu succes când unuia, când altuia dintre vlădicii ortodocşi împinşi de principii calvini ai Transilvaniei în situaţiuni asemănătoare cu aceea dintre patriarhul Maxim şi sultanul Mohamed.

Dr. IOAN LUPAŞ

CĂRŢI CĂLĂTOARE

de Dr. SEBASTIAN STANCA,
consilier eparhial, Cluj

Este incontestabil că mărturiile vechilor cărţi bisericeşti formează un preţios auxiliar al istoriografiei noastre româneşti. Obiceiul preoţilor de pe vremuri şi a multor enoriaşi ctitori şi binefăcători ai bisericilor, de a însemna pe marginea textelor tipărite anumite evenimente contimporane şi anumite danii, legate cu grele blesteme şi afurisanii, au fost şi mai sunt şi astăzi documente de preţ pentru lămurirea unor colţuri întunecate din trecut.

Pe lângă faptul că bisericile noastre din Ardeal sunt pline de cărţi bisericeşti din vechiul regat, dau mărturie şi aceste însemnări de legătura strânsă ce exista între Ardeal şi principatele de dincolo de munţi.

Au fost o revelaţie binefăcătoare şi pentru Românii din Ardeal tiparniţele dela Bucureşti, Râmnic, Târgovişte şi Iaşi. In ciuda tuturora opreliştilor straşnice, orânduite de principii ardeleni, călugării şi ciobanii găsiau uşor potecile dosite, pe unde să-şi strecoare desagii încărcaţi cu cărţile lor scumpe, pe cari să le plaseze în bisericile de aici. Şi aceste cărţi erau deopotrivă binevenite şi pentru uniţi ca şi pentru ortodocşi. Căci şi bisericile unite utilisează şi astăzi multe din ele.

Slova românească era dorită şi îmbrăţişată cu multă dragoste de toată lumea dela sate. Şi notiţele din aceste cărţi ne arată, că enoriaşii făceau sacrificii mari pentruca să poată ajunge în posesiunea unui asemenea mărgăritar, pe care apoi să-l cinstească bisericii din sat spre mângăierea lor sufletească şi pentru pomenirea părinţilor lor.

Au fost în schimb şi slujitori ai bisericii lipsiţi de conştiinţa responsabilităţii, cari au căutat să exploateze acest sentiment de caritate al enoriaşilor şi însuşindu-şi aceste cărţi le negustoriau. De aceea ceice le dăruiau le legau

cu straşnice afurisanii asupra celorce îndrăzniau să le înstrăineze.

Negustoria aceasta şi-a avut însă şi partea cea bună pentru faptul că o carte mai căutată trecea dintr'un ţinut în altul, răspândind astfel mireasma duhovnicească a limbei româneşti în toate ţinuturile locuite de Români.

Spicuim cu acest prilej notiţele din două cărţi bisericeşti, una dela 1643 şi alta dela 1652, cari dau interesante mărturii despre călătoria lor în largul pământului românesc.

1. Cartea de învăţătură a lui Varlaam din 1643, exemplar aflat în biserica ortodoxă din Sopor, jud. Cluj.

Notiţele ofilite nu ne spun pe unde a călătorit această carte în cea dintâi sută de ani dela apariţie. O singură însemnare pe tabla ultimă mărturiseşte, că pe la mijlocul veacului al 18-lea era în mâna unui creştin: „Ioan Delkeul Sava de lângă marea neagră". Prin ce peripeţii a ajuns dela Marea neagră în Ardeal, sgârcenia contimporanilor nu ne spune.

Cu atât mai mult se apropie însă de preciziune călătoria ei prin Ardeal. Modul cum a trecut munţii ni se pare indicat într'o notiţă dela pg. 318, fără dată, care spune: „Am dat la cumnatu Constandin două straiţe cu cărţi, le-au dus la Jidveiu cu falonul şi alte haine".

Tot acolo scrie mai târziu altă mână: „Eu popa Constandin din Stupini am vândut această carte lui Pescar Oprea din Milaş derept 13 florinţi".

O ipoteză îndrăzneaţă ar putea conclude, că aceşti doi Constandini sunt una şt acelaşi persoană. Popa Constantin a luat dela cumnatul său „străiţele" să le ducă la Jidveiu, dar cartea aceasta preţioasă a reţinut-o şi a vândut-o pe bani buni lui Pescar din Milaş.

In 1799 o găsim în Budiul de câmpie, cum ne spune noul ei proprietar: „Această carte au cumpărat Lodoşan Ion din Budiu drept 24 florinţi şi au dat la Bogata să se ţină până când a vrea să stea de (cel) de sus să se ţină. Dară cine va înstrăina pe această carte şi va apoca într'altă mână, acela om ce o ia să fie treclete şi proclet şi anaftima de trei sute de sfinţi şi să fie acel om cu viţa lui, cu sămânţa lui şi tot rodu lui anaftima. Scrisam eu în Budiu popa ot Pop în luna Ferari 27 zile 1799" (pg. 55—63).

Cartea ocrotită de această afurisanie rămâne în proprietatea lui Ludoşan Ion până în 1812, fiind utilizată în cele două biserici din Budiu şi Bogata, parohii învecinate. In 1812 scrie Ludoşan: „au dat această carte Luduşan Ion din Budiu lui Popa Gligor să o ţie până când o va lăsa el" (pg. 85).

Acesta n'a păstrat-o multă vreme. Ludoşan va fi murit, şi atunci popa Gligor, probabil tot pe cale de vânzare, a dat-o mai departe. Popa Ion din Icland scrie în 1818: „această carte este a lui popa Ioan din Icland" (pg. 96).

Popa Gligor a vândut-o probabil unui creştin din Icland, care la rândul lui a dat-o preotului. Iar din Icland pentru zece florinţi plus îndatorirea ca preotul să-l şi pomenească la slujbe: „Eu popa Ion din Cland am cumpărat această carte cu zece florinţi, o au dat pomenire să hie idşe raba lui Ioan Neagoş Costantin" (pg. 256).

In 18 Ian. 1830 găsim cartea în mâna lui Andrei Bucur din Bercheş (pg. 342). Iar în 1856 în Soporul de câmpie: „Această carte este a lui Moldovan Simion petrupop dela Ghizdişin petrupop a Soporului anul 1856 Aprilie 10 zile" (pg. 223).

In acelaş an însemnă dascălul Ciontoş: „Mult am cetit pe predica aceasta când am fost dascăl în Soporu Şontoş Iosif, dascăl în anul 1856" (pg. 68).

Popa Coste din Sopor însemnă la pg. 273: „această cazanie bulgărească este a bisericii Soporului".

Intr'un timp se vede că a fost împrumutată de Soporeni şi bisericii din parohia vecină Frata de câmpie, căci cântăreţii din această parohie îşi eternisează numele pe tabla dela începutul cărţii: „Diecii din Frata neuniţi, Sârb Simion, Videa Iosif Todor, Prodan Simion, Răsănulea Nicolai, Ion Breaz Greblea, cu toţii fiindu şi ca fraţii, şi de va vrea S. Pr. măcar şi Sîrb Samoilă".

Cazania a rămas însă proprietatea bisericii din Sopor până în 1927, când a trecut la odihnă în muzeul episcopiei ortodoxe dela Cluj.

2. Indreptarea legii dela Târgovişte 1652, aflată în biserica din Deag, jud. Târnava-mică.

O însemnare dela pg. 323—329 ne spune: „Această carte să se ştie că o au cumpărat un ficior anume Dumitru dela Neamţu în bani gata două sute. Şi o au cumpărat în zilele lui Costandin Voevod Pis Mţa Feovrie 25 leat 7195 (1687)", iar la pg. 425 se complectează această notiţă: „această pravilă cumcă să se ştie că o au cumpărat un ficior în numele Dumitru şi o au cumpărat la Neamţu cu douăsute şi am scris eu Niculae Copilul".

Cucernicul flăcău Dumitru sacrifică o sumă considerabilă pentru această carte, dar neştiind să scrie, pune pe un băiat, frate mai mic sau rudă, umblător la şcoală să-i eternizeze fapta.

In 1706 o găsim în satul Drugăneşti: „Această sf. şi d-zeiască pravilă este a popii Radului, nepotul popii lui Stănică dela Drugăneşti. I-a rămas dela dânsul această pravilă şi am scris eu popa Radul în zilele prea luminatului Domn Io Costandin Brâncoveanu Voevod în casa popii Radului celui bătrân dela Potlogi Febr. 20 leat 7214 (1706).

Tot acest preot mai înseamnă trei notiţe pe marginea paginilor tipărite. La pg. 401 aminteşte de moartea lui Şerban Vodă: ...„şi l-au îngropat la mănăstirea la Cotroceini şi s'au rădicat Costandin Voevod nepotu lui Constandin Voevod leat 7196 (1688)". La pg. 508 înseamnă: „Să se ştie când s'au pristăvit căpitanul Fera Bălăcianul în zilele lui Costandin Voevod, într'acel an când s'au rădicat domn şi l-au pus şi pă dânsul căpitan şi au răposat în luna lui Septvrie 17 leat 7197 (1689)". Iar la pg. 582 înseamnă: „Să se ştie decând au venit nemţie în ţara rumânească în zilele lui Costandin Voevod leat 7198 (1690)".

O notiţă fără dată aminteşte că: „această sf. şi dumnezeiască pravilă s'au vândut de popa Rafail sfinţiei sale popii Barbului Ieromon Rafail". Aceasta s'a întâmplat probabil tot undeva prin vechiul regat.

In 1718 găsim pravila deja în Munţii-Apuseni din Transilvania. Două notiţe asemănătoare confirmă aceasta. La pg. 465 scrie un gospodar din părţile Zarandului: „Anume să se ştie că am un uric in căpăţină şi camătă lungită în vărtopolu sec şi am dat Beţeştilor 58 florinţi, apoi am dat Teceştilor 53 florinţi şi trei găraşi, apoi lui Băcilă Pascu 50 de florinţi, în părăul coacăzălor rât de coasă de 7 pături

netite (?). Am dat 55 florinți, dela Troc Toader am luat în căpățină în curmătură două pământuri derept 12 florinți și 2 gărași, dela Itroman Toader am luat în căpățină un pământ 9 florinți și 30 de bani. Scrisam Troc T. Toader cu sufletul meu că am dat cu dereptul 1718 în Mai 8".

Iar în acelaș timp scrie alt gospodar din satul Scroafa: „Să se știe că eu Turc Simion am luat un loc arător dela Turc Mihăilă dela Scroafa de 42 mierțe derept 30 florinți și 70 de bani și mi l-au dat în 12 ani să fie la mine. In hărancu dela Pleși un loc, care loc s'au aflat a Sărăceștilor, cositoriu, derept 20 de florinți și l-au scos cu bani. Eu Turc Simion".

Pe la 1741 o aflăm la „cinstitul și de Hristos iubitorul preot anume Mihail", probabil dela Vidra, tot în Munții-apuseni, iar pe la 1760 probabil la popa Toma din Stremț: „Această carte o au cumpărat popa Toma și să fie afurisit cine o va fura"-

De aci trece la biserica din Poșaga pe valea Arieșului: „Această sfântă pravilă o au cumpărat preot Vartolomeiu dela Potșaga și o au dat la biserica dela Potșaga ca să fie pomenire până a șaptea sământă, iară cine se va găsi ca să o vânză sau să o fure, preot sau diac, acela să fie afurisit de 300 și 18 de părinți sfinți dela Nichie. Acestea nume să se pomenească întâi Vartolomei, (apoi) Simion, Todor, Porfira, Gligor, Simion, Danilă, Prie, Sauce (?) Marina, Ioniță, Samfira, Nistor, Brat, Gligor", (Pg. 233—255).

Călătoria și-o încheie în biserica parohiei ortodoxe din Deag, de unde a trecut și această carte în muzeul episcopiei dela Cluj.

Cărțile noastre vechi bisericești sunt pline de asemenea însemnări învârstate cu slove chirilice greoae. Și câte taine se pot descifra dintr'ânsele, dacă interesul, priceperea și silința acelora, cărora le stau la îndemână, le-ar strânge punându-le la dispoziția cercetătorilor trecutului nostru. S'ar lumina multe colțuri umbrite complectându-se cronica vremurilor din trecut.

Dr. SEBASTIAN STANCA

CONCEPȚIA CREȘTINĂ A DREPTULUI

de I. N. LUNGULESCU,
Procuror la Curtea de Apel, Timișoara.

De sigur titlul acestui articol va provoca în sufletele multora un real simțământ de surpriză. Și la prima vedere nu fără justificare. Căci Dreptul astăzi, astfel cum se predă de pe catedrele universitare, sau cum se practică în lumea judiciară, este o știință ca toate științele; mai mult, o știință pozitivă, cu structură precis definită, cu metode de aplicare bine fixate, cu scopuri utilitare netăgăduite și, mai ales, smulgându-și pentru mulți ființa doar din cadrul tangibil al realităților sociale.

Dreptul în genere, ca să ne exprimăm în limbajul curent al lumii, e — abstract vorbind — studiul legilor guvernând o societate, iar — concret vorbind — e aplicarea legilor la faptele vieții sociale.

Și atunci firește survine întrebarea: Dacă Dreptul e știință, cum poate știința — fie și cea cu precauțiuni juridice — să aibă un culorit religios, un culorit creștin?

Știința — prin definiție — e obiectivitate rece, e determinare riguroasă, e universalitate pură, e acceptațiune generalizantă, e fundamentare rațională, e producție experimentală, e cucerire uman-pământească și nu fructul de mare preț al unei revelații supraterestre sau darul ceresc al unei realități transcendente, precum e fondul creștineștei noastre credințe.

Și totuși noi socotim că nu numai Dreptul ca pură doctrină dar dreptul aplicat chiar va trebui să îmbrace, mai curând sau mai târziu, într'o societate creștină un pronunțat caracter creștin. Vom vedea mai jos în ce sens. Deocamdată amintim că acest lucru nu cuprinde nimic senzațional întrânsul.

Fiindcă autori de mare răsunet, juriști de netăgăduită valoare, minți din cele mai alese accentuiază cu destulă

vigoare şi cu necontestată competinţă, că evoluţia firească a Dreptului nu poate fi decât în cadrul metafizic al religiei creştine şi în cadrul moral al eticei creştine.[1] Raţiunea? E foarte simplă: Odată ce Dreptul îşi croeşte fundamental din resorturile noastre morale existenţa, ideia de drept fiind originar vorbind de esenţă moral-umană şi nu real-socială, cum cea mai mare parte a popoarelor civilizate trăeşte sub imperiul principiilor de morală creştină, însemnează că şi dreptul care li se aplică tot din această morală va să-şi smulgă inspiraţia şi să-şi alimenteze fiinţa.

Că tendinţa de creştinizare aşa zicând a Dreptului are cele mai frumoase şanse de a se impune juriştilor — doctrinari, legislatori sau practicieni — o dovedeşte cel puţin reacţia ce ea a provocat-o în tabăra adversă, reacţie ce şi-a căpătat mai puternic expresia, fie în opera unuia ca Julien Bonnecase[2] — care califică de „romantică" (în sens pejorativ, bineînţeles) această tendinţă, fie în studiul marelui Fr. Geny[3] — care, fără a contesta larga şi profunda influenţă a religiei creştine asupra Dreptului, proclamă totuşi — dela înălţimea erudiţiei sale — laicitatea dreptului natural. Noi însuşindu-ne cu totdinadinsul această concepţie creştină a Dreptului vom arăta prin celece urmează — evident, schiţând cât mai sumar posibil lucrurile — în ce conzistă ea, dar mai ales care-i sunt temeiurile de justificare faţă de celelalte concepţii areligioase în chestie de drept.

* * *

---

[1] G. Ripert: Droit naturel et positivisme juridique. Annales de la Faculté de droit d'Aix. No. 1, 1918.

G. Ripert: La règle morale dans les obligations civiles, 1927.

J. Dabin: La philosophie de l'ordre juridique positif, 1929.

P. Cuche: Conférences des philosophie du droit, 1928.

P. Cuche: En lisant les juristes philosophes, 1919.

M. Waline: Positivisme philosophique, juridique et sociologique, in Melanges R. Carré de Malberg, 1933.

G. Renard: Le droit, l'ordre et la raison, 1927. Vezi şi Abbé Leclerq, Lecons de droit naturel V. I 1927.

[2] Science du Droit et Romantisme, 1928 Chap VI.

[3] La laïcité du droit naturel, in Archives de Philosophie du droit et de Sociologie juridique, No. 3—4, 1936.

Dacă am voi să definim cu o expresie mai mult sau mai puţin sintetică Dreptul, credem că n'am greşi prea mult dacă am zice: Dreptul e o disciplină care regulamentează raporturile sociale dintre indivizi. Această regulamentare se face pe baze de norme precise, încadrate în coduri sau în legi.

A crea aceste norme e a face operă de legiuitor, a le aplica apoi, e a face operă de judecător. Normele de drept nu-şi datoresc însă creaţia unei generaţiuni aşa zise spontanee, izbucnind din neant la fiinţă — fără motivare şi fără interes — precum ar fi izbucnit odinioară din nimic la existenţă germenele de viaţă pe acest pământ — după anumite concepţii materialiste astăzi perimate, — şi nici nu plutesc pe cerul senin al raţiunii noastre ca naiadele mitologiei pe luciul limpede al apelor, pentru ca astfel oricând să le poţi prinde şi pe unele şi pe altele după plac şi după voie. Nu. Ci normele de drept exprimate în lege îşi datoresc fiinţa şi intereselor economice, şi aspiraţiunilor ideologice şi multiplelor nevoi sociale ce frământă la un moment dat om şi societate.

Numai că tot procesul acesta social-juridic care duce la stabilizarea unor noui reguli de conduită între membrii unei societăţi cată să fie rezolvat pe baza noţiunii de justiţie şi nu în afara ei. Altminteri, norma de drept e viţiată, legea fragilă, construcţia juridică şubredă, dreptul fără autoritate, obligaţia îi este neporuncitoare. Consecinţa: Armonia socială dispare, ordinea se duce iar turburarea generală de îndată se'nfiripă.

Şi atunci problema de principiu care se pune e aceasta: De unde să se ia şi deci de unde vine ideia de dreptate, inspiratoare permanentă şi susţinătoare neîncetată a dreptului pozitiv exprimat prin lege?

Ei bine, răspunsurile la o astfel de întrebare au variat în decursul timpului după autorii cari au abordat această problemă. Fundamental vorbind însă, credem că aceste răspunsuri s'ar putea reduce la două concepţii mai de seamă: concepţia raţionalistă a dreptului şi concepţia realistă a dreptului.

* * *

Ce afirmă prima concepţie? Nici mai mult nici mai puţin decât că ideia de drept e înăscută fiinţii omeneşti, că ea e produsul naturii noastre însăşi, că exclusiva sursă a acestei idei şi a întregului mănunchi de drepturi care ne guvernează este raţiunea şi că deci opera legiuitorului nu poate fi alta decât de a pogorî aceste drepturi ideale din cuprinsul raţiunii în cadrele pozitive ale textelor de lege, iar opera judecătorului nu poate fi alta decât de a aplica aceste texte, cuprinzătoare de drepturi înăscute, fiindcă-s naturale, diverselor cazuri şi variatelor raporturi pe care le înfăţişează la un moment dat viaţa socială a oamenilor.[1]

Ci în faţa acestei concepţii — zise clasice — a dreptului cu baza în raţiune stă cealaltă concepţie: concepţia modernă a dreptului cu baza în evoluţiune. Cea dintâi smulge ideia de drept din exclusiva sursă a minţii noastre, cea de a doua din realitatea mereu în schimbare şi mereu în evoluţie a vieţii noastre sociale.

Dacă dreptul clasic excelează prin raţionalismul său, dreptul modern excelează prin realismul său. In prima concepţie ideia de drept provine dinlăuntrul nostru, în a doua concepţie ea vine dinafara noastră. In concepţia clasică dreptul întreg ne e dat de raţiune, în concepţia realist-modernă el ne e dat de experienţă.

Această experienţă — zice realismul juridic — ne învaţă că omul nu trăeşte şi nici nu va trăi decât în şi prin Societate, iar la baza Societăţii ca principiu de susţinere a ei se găseşte solidaritatea. Imperativele solidarităţii sociale — aşa cum rezultă ele din faptele de experienţă pozitivă — sunt singurele izvoare ale dreptului, — după concepţia sa realistă,[2] imperativele raţiunii individuale sunt singurele izvoare ale dreptului, — după concepţia sa raţionalistă.

---

[1] Această concepţie a dreptului a stat la baza tuturor legislaţiilor europene aflate sub influenţa decisivă a dreptului roman şi mai ales la baza legislaţiilor — cum e şi legislaţia noastră — ce-şi datoresc fiinţa şi şi-au construit structura după celebrele principii ale Declaraţiei drepturilor omului din epoca Revoluţiei franceze şi după cele ale Codului napoleonian.

[2] Reprezentantul cel mai tipic al acestei concepţii este fostul decan dela Bordeaux, mort mai anii trecuţi, marele Leon Duguit, care influenţat de pozitivismul lui Aug. Comte şi de Sociologismul lui Emil Durckheim, fundează tot dreptul pe principiul solidarităţii smuls şi acesta din exclusiva sursă a realităţilor sociale.

Aşa că în doctrina realismului juridic ideia de Justiţie, fruct al realităţilor concrete sociale dinafara noastră, se încadrează în concepţia materialistă a existenţii, în care guvernator este doar determinismul riguros şi implacabil al naturii neînsufleţite, pe când în doctrina raţionalismului juridic ideia de Justiţie, fruct al raţiunii dinlăuntrul nostru, se încadrează în concepţia spiritualistă a existenţii, în care tronează — în splendori de lumină multă — libera voinţă şi neîngrădita expansiune a energiei noastre sufleteşti.

Ei bine, date fiind acestea, întrebarea dela sine se impune: E posibilă o creaţie a ideii de Justiţie, a normelor de drept, a principiilor de conduită — fie şi socială, — care în ele însile însumează judecăţi de valoare şi nu de pură constatare, — e posibilă deci această creaţie din cadrul material şi exclusiv al faptelor sociale? Ar putea deci noţiunea de dreptate din domeniul juridic ca şi noţiunea de bine de altminteri din domeniul moral, în tot ce au ele mai abstract, mai fin, mai subtil, mai eterizat, mai desăvârşit, mai sublim, mai inenarabil, să ia fiinţă doar din jocul mecanic şi rece al factorilor din care e constituită experienţa sensibilă?

Răspunsul, socotim, nu poate fi decât negativ, cel puţin pentru această întreită consideraţiune şi anume: pentrucă ideia de drept implică şi finalitate şi libertate şi imperativitate în acţiunile omului, deci o superbă trinitate ce nu-şi găseşte locul decât înlăuntrul şi nu înafara noastră, în spirit şi nu în materie, în conştiinţa umană care apreciază moral — valoarea conduitei noastre şi nu în experienţa care constată doar — utilitar — cum este azi şi cum va fi mâine lanţul inextricabil de desfăşurare al fenomenelor naturii înconjurătoare.

In adevăr, orice normă de drept presupune o concepţie finalistă de natură metafizică ce trece, aşa dar, dincolo de marginile realităţilor pipăibile, pentrucă principiile juridice dacă se impun oamenilor vizează în ultima analiză totdeauna

---

Acestei concepţii i se poate alătura — cu anumite restricţii de temperanţă şi modereţiune însă, şi renumitul Decan dela Nancy, Fr. Gény — unul din cele mai subtile capete filosofico-juridice ale veacului.

Vezi lucrarea noastră: Evoluţia dreptului şi exegeza legii, Timişoara, 1934.

un scop care e binele comun sau fericirea tuturor. A vorbi însă de acest bine general, pe care-l urmăreşte orice dispoziţie juridică transpusă în lege, e a proiecta lucrurile pe un plan metafizic, pe un plan cu totul transcendent vieţii noastre zilnice, pe un plan situat dincolo de realitatea fizică a lumii, pe planul unei anumite filosofii, în care problema destinelor noastre ultime se pune cu toată vigoarea.[1] Or, a judeca în lumina unor consideraţiuni de pură filosofie, care e marele şi misteriosul destin al existenţii noastre, pentruca doar în funcţie de el să putem aprecia în ce ar consta acel summum et commune bonum — urmărit între alte discipline şi de cea juridică denumită Dreptul, e a eşi cu tot dinadinsul din constatările realităţii sensibile ca şi din limitele materialităţii concrete şi a intra în transcendent, în metafizică, în pur domeniu filosofic în care guvernatoare sunt doar ideia, ipoteza şi credinţa.

Prin urmare, finalismul juridic infirmă concepţia exclusiv realistă a dreptului.

Am spus că ideia de drept implică şi libertate în acţiunile noastre, fiindcă nu există, real-vorbind, drept fără corelativul său obligaţie.

Am drept la conservarea şi desfăşurarea tuturor facultăţilor mele fizico-morale, deci tu ai obligaţia de a-mi respecta aceste facultăţi. Or, obligaţie fără libertate nu se concepe, căci numai întruatât voiu fi obligat întrucât sunt liber pe mişcările mele, altfel nu. Ca atare, libertatea, iată centrul de greutate al Dreptului.

Şi dacă Dreptul, originar-vorbind şi esenţial-vorbind, e liberă voinţă, e determinare conştientă, e obligaţie voluntară, e libertate pură, însemnează că sursa lui e în suflet, în conştiinţă, în spirit şi nu în natura fizică, în materia neînsufleţită care e constrângere inconştientă, determinare riguroasă, manifestare oarbă, necesitate inexorabilă.[2]

Obligaţia juridică e impusă voluntar şi se execută liber. Obligaţia fizică e impusă necesar şi se execută forţat.

[1] P. Cuche: En lisant les juristes philosophes 1919 p. 10—33. Fr. Geny: Science et technique en Droit privé positif. Vol. II pag. 354—356. Georges Davy, Le droit, l'idealisme et l'experience, 1922.

[2] Vezi: Giorgio del Vecchio: Criza ştiinţii Dreptului, Bucureşti, 1934 şi Mircea Djuvara: Teoria generală a Dreptului, 1930 vol. II p. 569 şi urm.

Or, imperiul libertăţii fiind în al nostru suflet — eo ipso — dreptul tot aci îşi descopere fundamental origina.

Prin urmare şi libertatea juridică infirmă concepţia exclusiv realistă a Dreptului.

In sfârşit, ideia de drept implică şi caracterul de imperativitate al acţiunilor noastre. Căci precum adevărurile morale aşa şi cele juridice sunt, în înţelesul lor propriu, exprimate totdeauna sub formă de poruncă, adresată celor ce sunt obligaţi pe baza respectului normelor de drept.

Tu trebuie să faci binele şi să te fereşti de rău, zice Morala; tu trebuie să-ţi plăteşti datoria contractuală sau să prestezi serviciul la care te-ai obligat, zice Dreptul.

E cu totul altfel în ce priveşte adevărurile ştiinţifice ale lumii fizice. Aci ele nu se mai exprimă la imperativ, ci la indicativ. Omul de ştiinţă pozitivă constată ceeace este şi tinde să descopere ceeace va fi. El nu se interesează de ceeace va trebui — din punct de vedere moral-uman — să fie, pentrucă aceasta nici nu intră în cadrul preocupărilor lui şi nici realităţile obiective ale lumii fizice nu-i vor putea prinde sensul moral-juridic al lucrurilor. Şi fie cât de perspicace ochiul savantului, el niciodată nu va fi în stare ca din premisele indicative ale lumii fizice să tragă concluzii imperative,[1] de natura celor morale sau juridice. Domeniul acestora deci tot în interiorul nostru se găseşte.

Prin urmare şi caracterul de imperativitate al acţiunilor noastre infirmă concepţia exclusiv realistă a dreptului.

* * *

Să fim bine înţeleşi însă. Noi nu afirmăm că dreptul întreg ce se găseşte adăpostit în textele de lege şi care regulamentează complicatele raporturi de viaţă socială a indivizilor ar fi fructul exclusiv şi integral al ideii de dreptate stabilită în mod natural în spiritul, în raţiunea, în conştiinţa noastră, precum ar susţine doctrina clasică ce reprezintă concepţia raţionalistă a Dreptului. Dar tot aşa nu aderăm nici la doctrina contrară în această privinţă, la doctrina modernă ce încadrează concepţia pur realistă a Drep-

[1] H, Poincaré, Dernières pensées, 1917.

-tului, doctrina care sub vraja pozitivismului filosofic al lui Aug. Comte ce nu vrea să admită nimic din ce trece dincolo de limitele experienţii sensibile şi copleşită, până la complectă absorţiune, de valurile încă turburi ale Sociologiei moderne, pune sursa exclusivă a Dreptului, oricât de subtil ar fi el, doar în realităţile materiale ale vieţii sociale.

Nu. Ci noi, împreună cu realismul juridic şi cu întreaga ştiinţă evident, zicem: Realitatea dinlăuntru caşi dinafara noastră, omul, Societatea, natura întreagă fiind într'o veşnică schimbare, într'o eternă scurgere, într'o continuă devenire, într'o permanentă mobilitate, într'o desăvârşită succesiune, într'o neîncetată evoluţie creatoare, însemnează că şi dreptul însuşi, întruatât încât se înfăţişează ca expresie a vieţii sociale, se schimbă, se transformă, evoluează şi el — cu însăşi nevoile, aspiraţiile, credinţele şi idealurile inefabile ale Societăţii al căror reflex juridic este. Căci, esenţial vorbind, dreptul legii de natură socială este, el neaplicându-se decât omului trăind în Societate şi nu omului abstract sau celui singularizat pe insula lui Robinson Crusoe, şi el nereglementând decât raporturile sociale ale individului şi nimic din ceeace s'ar găsi înafara lor.

Ei bine, aceste raporturi sociale, aceste interese sociale, aceste nevoi sociale sunt acelea ce fac posibil dreptul pozitiv.

Cum? Ele nu creiază principiile juridice ci le ocazionează numai.

Nevoile economice şi aspiraţiunile ideologice ale Societăţii reclamând la un moment dat o nouă regulamentare, Societatea însăşi prin reprezentanţii ei creiază, la lumina ideii de justiţie ce-i scaldă conştiinţa, norma de drept, pe care apoi, în structura ei impusă de realităţile sociale şi contingenţele vieţii, o încadrează în textele de lege.[1]

Dreptul pozitiv este — am putea zice — o construcţie

---

[1] E tocmai ca în filosofia lui Leibniz asupra cauzelor ocazionale şi cauzelor eficiente. Cele dintâiu nu produc prin a lor virtute fenomenele, ci le prilejuiesc doar, dau ocazie celor de-al doilea să intre în funcţiune şi să producă fenomenul. Aşa şi cu normele de drept. Ele nu sunt create de realităţile sociale, ci aceste realităţi ocazionează intervenţia factorilor legislativi ca, pe baza ideii morale de dreptate, să creieze — adequată evident nevoilor ce cată să le reglementeze — norma de drept a legii pozitive.

psiho-fizică ce asemenea unui arbore își are rădăcina adânc înfiptă în sufletul nostru, dar a cărui coroană își precizează și forma și întinderea și influența conform cu mediul ambiant și cu atmosfera de viață socială în care și pentru care a luat ființă.

Așa că, putem conchide, în această privință: Evoluiază evident Dreptul pozitiv, principiile juridice coborîte în texte, după situațiile economice, morale și sociale pe care va să le guverneze. Dar ideia însăși de drept ca sursă primară a principiilor acestora, cântarul moral de apreciere a justului și a injustului, instrumentul de control moral al faptelor omenești, tot în conștiința noastră interioară și nu în natura fizică, în realitatea dinafară, se găsește.

(Va urma) I. N. LUNGULESCU

PENTRU DEPĂȘIREA INDIVIDUALISMULUI ȘI A SOCIALISMULUI [1]

de Dr. DUMITRU STĂNILOAE,
profesor la Academia teologică din Sibiu.

Noi trăim încă, cea mai mare parte din lume, în epoca unui accentuat individualism. Fiecare trăește pentru sine, sau împiedecându-i pe ceilalți să trăiască, sau neajutându-i. Mentalitatea aceasta egoistă s'a înrădăcinat tot mai tare începând deacum vre-o 400 de ani, de când a început omul să se rupă de legăturile cu semenii. Intâi s'a desfăcut omul de legăturile sufletești, lăuntrice cu viața din natură. De atunci omul nu mai vede la baza lucrurilor și a vietăților din jur puterile dumnezeești, ci i se pare că nu sunt decât lucruri compuse din atomi materiali, bune doar să le exploateze ca mărfuri, să le întrebuințeze pentru trebuințele sale trupești. Până azi omul se crede singur în mijlocul naturii.

Protestantismul a desfăcut pe om de biserică, de comunitatea religioasă cu ceilalți oameni, făcând cel mai hotărâtor pas în direcția singularizării insului. In laturea cea mai neegoistă a sufletului, în laturea care e aproape prin difiniție îmbibată de iubire, de înfrățire cu aproapele, în simțirea religioasă, omul nu mai caută identitate cu ceilalți, nu mai consideră criteriu al adevărului faptul că și ceilalți cred la fel, ci ascultă și venerează numai ceeace-i dictează interiorul său.

După desfacerea insului de comunitatea religioasă a urmat desfacerea de comunitatea economică a breslelor, ca în sfârșit revoluția franceză formulând situația omului după toate aceste desfaceri să declare pe ins liber în toate do-

[1] Fragment dintr'o conferință ținută la Orăștie și Mediaș.

meniile de viață, deslegat de toate legăturile ce-l țineau în diferite sisteme.

Desvoltarea aceasta istorică și filosofia care a întovărășit-o a creat pe individ. Individ însemnează atom, ins separat lăuntric de tot ce-l înconjoară, având ca unic scop al existenții binele propriu și putând uza de toate cele din afară pentru folosul său. O admirabilă expresie și-a găsit această noțiune în monadele lui Leibniz, entități hermetic închise în ele înșile, fără ferești în afară, preocupată fiecare numai de drumul ei.

Această înălțare a individului, ridicarea lui pe soclul cel mai înalt al timpului modern, i-a creat insului o psihologie corespunzătoare. Individul, supus patimei mândriei și lăcomiei și dela fire, justificat apoi în afirmarea pătimașe a propriului eu și de mentalitatea timpului, a nesocotit orice alt lucru înafară de sine. Suprema valoare, ba chiar singura, a socotit că e el, pe ceilalți oameni i-a degradat la o treaptă inferioară sieși. Din acest motiv legăturile de suflet între el și ceilalți s'au rupt. Când am legături de suflet cu vre-un om, îl ridic pe acela la un nivel egal cu mine. Comunicarea spirituală, cumva subterană, prin simțire și gând, între mine și un om, îmi face pe acel om pretin. Eu nu-l mai evaluez numai cu măsuri fizice, prin simțurile externe: cât e de înalt, de gras, ce culoare are, ce greutate poate ridica, ci întru în sufletul lui, mă interpenetrez cu el și prin aceasta îi dau o valoare egală cu a mea. In epoca individualismului însă, insul nu mai poate ținea pe nimenea la nivelul său; el nu mai iese din sine și nu se mai unește lăuntric, pretinește, ca între eu și tu, cu semenii săi. Acum el îi privește numai din afară, le măsoară numai proporțiile fizice, materiale, degradându-i la starea de lucruri, cum privea stăpânul din anticitate pe robi. O bună exemplificare ne servesc raporturile dintre stăpân și slugă: atâta timp cât stăpânul se reține de-a sta de vorbă cu sluga despre năcazuri și lucruri de-ale sufletului său și-i poruncește numai să facă lucrul cutare și cutare, sluga apare în ochii stăpânului mai mult ca un obiect mobil, ca o mașină reprezentând atâta forță. Indată ce s'a deschis însă între ei pentru un moment o fereastră de comunicare lăuntrică, nefizică, sluga s'a ridica în ochii stăpânului la o demnitate în esență egală cu a sa.

Aceasta este o lege fatală: când sufletul se închide în sine, când nu mai comunică subteran cu oamenii din jur, toţi aceşti oameni se degradează în ochii lui din demnitatea de oameni egali nouă, îi depreciem, ne considerăm singuri pe lume, nu ne mai împiedecăm de nici un scrupul în a abuza de ei, ajungem într'un solipsism chinuitor la anumite firi, arogant la altele.

Momentul acesta al individualismului a fost fixat în filosofia lui Kant şi Fichte. Pentru aceştia nu există decât un singur eu, subiectul nostru; tot ce e în jur nu-i decât proecţia propriilor noastre idei. Nu există decât subiectul nostru, pustiu, lipsit de bucuriile ce ţi le dă prietinia şi frăţia cu alţi oameni, un eu măcinându-se în propriile sale gânduri.

Considerarea tuturor, oameni şi lucruri, ca obiecte, ca mărfuri de exploatat, precum şi libertatea deplină a afacerilor, a ajutat pe unii indvizi mai înzestraţi sau mai norocoşi să acumuleze în stăpânirea lor capitaluri mari de cari apoi să depindă sclavic o mulţime de oameni. Libertatea pentru cei din urmă a devenit iluzie, căci sărăcia îi face incapabili să şi-o manifeste.

Ca un protest vehement împotriva indivizilor puţini cari tiranizează şi exploatează pe cei mulţi, s'a născut mişcarea socialistă-comunistă, care n'admite ca vre-o câţiva indivizi să stăpânească atâta lume năcăjită. Nemulţumirea cu starea de lucruri din epoca individualismului este justificată. Nimenea nu poate aproba ca o serie de inşi să abuzeze şi să stoarcă vlaga mulţimii în profitul lor, ajutaţi fiind la aceasta fie de bogăţiile acumulate în mâna lor, fie de rolurile conducătoare la cari ajung în viaţa publică.

Numai cât soluţia pe care a adus-o socialismul în loc să îndrepteze răul îl face şi mai îngrozitor. Pentrucă a văzut că răul şi nedreptatea vine dela separaţia totală ce există între om şi om, dela lipsa de atenţiune a unuia faţă de altul, socialismul a afirmat necesitatea ştergerii oricărei libertăţi a insului de-a se mişca după voia sa spre scopuri proprii, de-a se mai considera ca fiinţă deosebită de ceilalţi. Socialismul declară răsboi libertăţii pentrucă ea fiind întrebuinţată egoistic, cei mai tari au robit pe cei mai slabi. El şterge orice hotar despărţitor între om şi om, confundându-i pe toţi într'o pastă impersonală, care să fie purtată de-o

forţă ce nu mai poate fi numită voinţă. In această pastă informă nu mai strălucesc fosforescenţele eurilor, nu mai svâcnesc libertăţile inşilor; fiecare ins trebue să-şi anihileze gândirea proprie, simţirea şi voinţa proprie, trebue să se confunde cu massa şi cu mişcările ei.

Exista înainte de răsboiu în Rusia o profeţie populară că va veni un timp când Rusia va cădea în stăpânirea unei „fiare fără nume". Timpul acesta a venit. „Fiara fără nume" e massa în care nu se poate deosebi nici o persoană cu iniţiativa ei, ci e un monstru poliped şi policefal, e massa impersonală. O vezi acolo tălăzuindu-se pe străzi uneori, hohotind de-o bucurie animalică, alteori învolburată de mânie groaznică, uneori aşteptând răbdătoare şi adormită pe pieţe şi încălzindu-şi la soare uriaşu-i şi pestriţu-i corp.

Când o priveşti din afară te înfioară şi o simţi ca pe-o fiinţă ciudată. Răgetul ei e compus din voci omeneşti, dar nu mai e omenesc, mişcarea ei e mişcarea mai multor oameni, dar acum e stranie. Personalităţile au dispărut de cum au intrat în ea. Plugarul cutare, soldatul cu care am vorbit adineaori şi care ne manifesta o viaţă proprie sufletească, s'au cufundat în ea, au dispărut din ei tot ce îi caracteriza ca oameni deosebiţi, ne mai păstrând decât funcţiunile externe cari pot face dintr'o mulţime un corp unitar; în massă nu se mai pot manifesta decât mişcările simultane cum e marşul, strigătul simultan de hura sau de huideo, gesturile maşinale.

Entuziaştii comunismului declară că acesta e omul nou, cu mult superior celui vechiu. Tot ce distinge pe om de om, tot ce dă omului o valoare originală, adică viaţa sufletului şi libertatea, stă în calea formării acestui om perfect şi deci trebue suprimat. In locul omului lăuntric, cu gânduri, cu îndoieli, cu bucurii şi dureri spirituale, trebue să vină „splendidul om extern", sufletul trebue să facă loc organizaţiei maşinale a mişcărilor. Omul spiritual trebue să facă loc omului maşină, căci numai ceeace e organizat ca o maşină are putere, durată, realitate.

E drept, dispariţia insului cu viaţă proprie lăuntrică nu s'a realizat încă deplin nici în Rusia, decât atunci când insul e în mulţime. Dar profeţii comunismului vorbesc de un timp când în toată bună vremea nu vor mai exista din om decât funcţiunile

externe mecanizate, când omul va fi maşină chiar când nu e în mulţime. Dealtfel în societatea comunistă consolidată nu va fi omul singur aproape nici un moment, aşa cum o piesă dintr'o maşină nu e scoasă aproape niciodată dela locul ei. I se fixează dinafară ce să lucreze şi cât, ce să mănânce şi cât, se va bucura poate şi de puţină distracţie, dar la un timp şi într'o formă fixată dinafară; mănâncă în sufragerii comune, doarme în săli comune; societatea îi designează tovarăşii de lucru, întâlnirea pentru un moment cu femeia cu care să facă copii, sau mai bine zis alte piese de maşină, pe cari nu-i va creşte el cum doreşte.

Mulţi aşteaptă cu nădejdi mari acest nou om. Il socotesc omul mântuit, omul devenit bun, omul raţiunii şi al ordinii, omul comunităţii, al legăturilor cu semenii săi. Dar această nădejde e sortită deziluziei. Omul colectiv nu e omul frăţiei, al comunităţii, ci omul de turmă, omul neliber, omul rău şi înveninat, omul solitar, mai solitar ca un pustnic în pustie. Frăţia, pretinia se naşte totdeauna din libertate şi iubire, pentru motive de ordin sufletesc; iubeşti pe cineva pentru generozitatea, pentru modestia, pentru curăţenia lui sufletească; îl admiri şi respecţi pentru corectitudinea, pentru vrednicia lui. Pretinia se întăreşte prin ajutorul şi comunicările reciproce de gânduri şi sentimente intime. Ori mai e loc pentru generozitate, pentru modestie, pentru corectitudine, pentru vrednicie, pentru comunicări de gânduri şi simţiri intime, într'o societate mecanizată, unde omul e redus la o serie de funcţiuni pur fizice şi fiziologice, unde nu-ţi poţi alege oamenii cari-ţi convin şi nu te poţi retrage nicăiri pentru a te mărturisi lor?

Omul fiind mereu sub jugul extern, sub control permanent devine tocit ca un animal, destinul i se mecanizează, viaţa sufletească i se cufundă într'un somn etern. El nu mai are gândurile sale, voinţa sa, pentrucă nu mai are scopurile sale, nici posibilităţile să le împlinească. Nu mai are gânduri proprii pentrucă nu mai are nici spaţiu nici timp pentru retragere, ori gândurile se trezesc în liniştea singurătăţii şi în ea numai se pot urmări şi închega. In mulţime şi sgomot, poţi avea numai licăriri scurte, neprecizate şi nedesvoltate. Traiul mecanizat şi în massă nu lasă omului putinţă să se ataşeze de vre-o persoană anu-

mită, cu care să comunice sufleteşte, care să-i fie mai apropiată. De aceea omul colectiv deşi trăieşte în mulţime, este omul solitar, al cărui suflet nu se întrepătrunde cu al nimănui. Intre oamenii colectivi nu va mai fi iubire, milă, simpatie, ci numai frică de massă şi de organele supraveghetoare. Fiindcă oamenii colectivi nu mai au nimic al lor, nici nu-şi mai pot dărui nimic, nu mai au ocazia, nu mai e necesar să fie buni. Şi cum va fi o societate în care nu mai e nimeni bun, în care dispare cea mai înaltă aristocraţie ce poate exista, cea a omului bun? Toţi devin o turmă de animale rele, opace, nepretinoase.

Dacă individualismul a desfăcut pe ins de toate legăturile cu semenii săi şi i-a lăsat deplină libertate să uzeze şi să abuzeze de oricine şi de orice în favorul său, comunismul ucide pe ins, luându-i toată libertatea şi viaţa personală. Efectul celui dintâi este tirania celor puţini asupra celor mulţi, efectul celui de-al doilea este tirania massei impersonale asupra tuturor persoanelor. Ambele aceste concepţii despre om aruncă societatea în suferinţă, alungă dragostea şi fericirea dintre oameni. Odată ce tipurile de oameni preconizate de aceste concepţii sunt anormale şi incomplecte, e firesc ca anormalitatea să se resimtă şi în viaţa socială.

Are creştinismul o concepţie salvatoare despre om şi prin urmare poate oferi o soluţie pentru fericirea societăţii? La amândouă întrebările răspunsul e pozitiv.

Modelul raporturilor ideale dintre oameni e dat în creştinism în raporturile dintre persoanele Sf. Treimi. Individualismul în care individul se crede pe sine mai presus de toate este răsfrângerea pe plan social a ereziei ariane care n'admite decât un singur eu, o singură persoană dumnezeească, reducând celelalte persoane dumnezeeşti la un nivel inferior, în rând cu făpturile. Orice sistem religios sau filosofic ce propovădueşte ca fundament şi nerv al lumii un singur eu, o singură persoană, care n'are pe nimeni egal ci numai inferior, care deci n'are către cine îşi manifesta iubirea şi stima dela egal la egal, ci numai stăpânirea faţă de inferiori, nu ştie de-o frăţie, de-o legătură de iubire nici între oameni. Pe de altă parte comunismul, care confundă personalitatea în massă, este răsfrângerea unei viziuni panteiste a

lumii, în speţă materialiste, pentrucă Marx şi toţi comuniştii n'admit altă realitate afară de materie. Pentru panteism, fie el idealist ori materialist, adevărată realitate n'are decât substanţa uniformă, iar individualităţile sunt numai umbre iluzorii. Consecvent cu această concepţie comunismul reduce pe individ în massă, singura realitate adevărată.

Creştinismul are însă în centrul său misterul Sf. Treimi. Noi mărturisim că în Dumnezeu sunt trei persoane, trei euri, dar nu separate una de alta, nu trei insule despărţite de abisul oceanului, ci trei euri deschise cu totul unul altuia, comunicându-şi reciproc tot ce au afară de eu, care nefiind un conţinut ci conştiinţa, suportul care domină, priveşte şi poartă întreg conţinutul, nu se poate comunica. Cele 3 euri îşi comunică întreolaltă întreaga fiinţă aşa încât nu sunt 3 fiinţe ci una singură: o gândire, o simţire, o voinţă, dar trei focare, trei fosforescenţe, trei suporturi, sau cum le zicem trei ipostasuri, cari poartă gândirea şi voinţa cea unică.

Acesta este idealul şi pentru raporturile dintre oameni. Deoarece în orice religie omul caută să urmeze divinităţii acelei religii, creştinul e ţinut să urmeze pilda de iubire între mai multe persoane, ce i-o dă Sf. Treime.

Idealul nostru este omul care formează un centru de gândire, de simţire şi de voinţă, un centru cu mişcare liberă din sine, dar care nu se strânge în sine egoistic, ci comunică şi semenilor săi tot ce are şi dobândeşte el, tot conţinutul sufletului său. Doi prietini buni sau doi soţi îşi împărtăşesc unul altuia tot ce poate desprinde fiecare din sufletul său, cea mai mică mişcare, cel mai nuanţat gând, aşa încât despre ei se spune că au amândoi un *suflet*, pentrucă fiecare posedă amestecat cu sufletul său şi sufletul celuilalt, mai bine zis cele două suflete au devenit unul, posedate de două centre. Trăind amândoi mult în intimitate, ajung să aibă aceleaşi gânduri, acelaşi mod de-a fi şi de-a simţi, aceleaşi scopuri, aceeaşi fiinţă am putea zice pentrucă iubirea dintre ei e un canal prin care se scurge mai mult decât ne dăm noi seama totul dela unul la altul. E ceva însă ce nu se poate comunica: acel fundament, acea ultimă rădăcină, acel punct din fund, care nu se poate determina, căruia îi zicem eu, din care creşte şi care poartă întreagă viaţa sufle-

tească şi trupească. Acela este ipostasul, iar toată viaţa sufletească ce-o posedă el, care o simţim şi o putem determina, este fiinţa lui. Din aceasta se poate comunica cu atât mai mult cu cât dragostea e mai covârşitoare.

Faţă de individul închis în sine, ros de ambiţii, nefericit şi el şi aducând nefericirea şi peste cei din jur, precum şi faţă de omul maşină lipsit de libertate şi suflet, tot aşa de nepretinos şi de nefericit, creştinismul opune personalitatea liberă să-şi îmbogăţească sufletul cu tot ce poate achiziţiona, liberă să se ocupe cu ce voeşte, dar purtată de elanul iubirii spre cei din afară de sine, comunicând fericită şi dornică să fericească pe toţi, tot ce dobândeşte prin străduinţele sale.

Este singura concepţie despre om care poate aduce fericirea în societate, din care s'ar putea deduce cea mai bună organizare a vieţii sociale, pe toate terenele.

Dr. D. STĂNILOAE

ASPECTUL RELIGIOS AL COMUNISMULUI RUS

de Preotul AUREL RADU

In expresiva formulă a lui G. Duhamel, după care Rusia sovietică „este un laborator cu geamurile sparte", găsim subliniat mai mult elementul dramatic al revoluției ruse, decât esența ei. Oricât de ditirambic s'ar glorifica planul cincinal, de poeții proletari ruși cari au pretenția că:

„Fapta noastră va lăsa'n lume o dâră,
Cântul nostru va fi puternic
Dacă electricitatea țâșnește
Din fiecare fluviu sovietic",[1]

totuși comunismul rus nu este numai o vastă și radicală experiență social-economică, nici numai o americanizare forțată,o dictatură sanguinară, ci mai ales o manifestațiune religioasă de o agresivitate fără precedent în istoria lumei. Elementul religios din comunismul rus este firul Ariadnei, care ne conduce prin labirintul sovietic și ne ajută să descifrăm ceva din inextricabilul mister ce învălue lumea transnistriană. Marele Turgheniev a găsit o formulă fericită atunci când a voit să caracterizeze enigmaticul suflet rusesc spunând că: „sufletul rus este o pădure obscură". După marea răsturnare prin care a trecut poporul rus în urma răsboiului, enigma acestui suflet a devenit mult mai obscură, căci e o experiență singulară în istorie, când un popor și-a transformat așa de fundamental și de catastrofal și'n cel mai scurt timp toate bazele tradiționale ale vieții sale polico-sociale, toate conceptele de bază ale religiei, patriei, familiei și ale proprietății.

---

[1] A. Nalpanis: Spiritualitatea nouă în Rusia.

Această extravagantă metamorfoză rusă, nu constituie totuşi un miracol, ci ea-şi găseşte o suficientă explicaţie, dacă privim pe de o parte presiunea externă a evenimentelor istorice, iar pe de altă parte mecanismul intern al marilor forţe primordiale şi permanente, cari în cursul veacurilor au format dinamica sufletului rus. Psihologia şi istoria poporului rus sunt cele două mari reflectoare prin care se poate ilumina abisul obscur al sufletului rus. Trei au fost imponderabilii cari au contribuit la instaurarea şi consolidarea regimului comunist în Rusia — fără de care „metoda loviturii invizibile" nimerea în gol, căci nu găsia nici o priză în realităţile ruse şi anume: 1) psihologia Rusului, 2) aspiraţiile mesianice ale poporului rus, 3) mesianismul proletarian predicat de marxism. Acestea explică până la un punct patosul comunismului rus şi mai ales entuziasmul printre tineretul „comsomol" de care s'a făcut atâta caz. Aceste curente iraţionale şi religioase care s'agită în adâncul sufletului rus, au format forţa dinamică şi propulsivă a comunismului rus şi nici decum elementele ştiinţific obiective de raţionalizare a vieţii luate din marxism. E, prin urmare, în compoziţia comunismului rus un bizar aliaj de raţional şi iraţional.

Voi examina în mod succint aceste condiţii subiective cari au favorizat triumful comunismului în Rusia, din care se va evidenţia caracterul lui de religie.

Mult timp, sufletul rus a fost ascuns într'un văl misterios şi impenetrabil pentru rostul omenirii. Nu în zadar poetul A. Blok s'adresează astfel Europei:

„O! Lume bătrână, înainte de a muri,
Atunci când trăeşti o voluptoasă durere,
Opreşte-te înţeleaptă ca Edip
Inaintea Sfinxului cu vechea enigmă.
Rusia este Sfinxul"

Iar marele geniu rus Tiontehev ne avertizează astfel:

„Nu se poate înţelege Rusia prin inteligenţă,
Nu poate fi măsurată cu un metru obicinuit".

Toate aceste caracterizări, indică o particulară structură a sufletului rus, complectamente diferit de al celorlalte popoare europene şi care se sustrage de sub rigidele clasi-

ficări ale unei psihologii obicinuite. De Vogüé, pentru a surprinde mai exact fisionomia particulară a sufletului rus, o caută în cadrul geografic şi observă: „o câmpie care ţine mii şi mii de vârste, fără orizont dinstinct, fără contur pronunţat... In nici o parte un munte care să spună omului: opreşte-te aici sau luptă ca să mă poţi învinge. Pretutindeni infinitul care tulbură şi atrage fără scop. Ţară de suflete vagi ca sufletele oamenilor dela mare, concentraţi, de mult resemnaţi şi cu dorinţi care izbucnesc violent; ţară făcută mai mult pentru corturi decât pentru case, unde ideile sunt nomade ca şi oamenii. Este pământul propice pentru a hrăni aspiraţiile confuze, pe care sufletul rusesc îl ţine dela originea sa; nu este pământul acela, care convine robustelor producţiuni ale spiritului". Şi geografia pământului rus, observă cu dreptate N. Berdiaev, coincide cu geografia sufletului său. Astfel sufletului rus nu-i convin cadrele fixe şi nu-i dispus să trăiască în frontiere precis delimitate. In consecinţă, sufletul rus ignorează orice limită şi depăşeşte orice barieră care i-ar fi impusă de vreo disciplină spirituală. „Ruşii se clasează ei înşişi în „apocaliptici" şi în „nihilişti" înţelegând prin aceasta că ei nu supoartă un climat psihic mijlociu şi că temperamentul lor îi mână irezistibil spre extreme".[1]

Această împrejurare a făcut pe C. Leontiev să spună că Rusul poate să fie un sfânt, dar nu poate fi un om onest. Se observă la ei pasiunea excesivă de a duce orice lucru până la ultimul termen, oscilând mereu între cele două extreme. Aceasta se explică prin faptul că sufletul rus, n'a fost încă fazonat şi disciplinat de puterile coordonatoare ale culturii. El nu se ataşează la nimic în mod definitiv, nici nu adoră un lucru în etern; de aici saltul brusc dela religiositatea cea mai fanatică la ateismul cel mai feroce. Uşor se revoltă împotriva unor valori cultural istorice pe cari până atunci le venera şi le considera de sacrosancte, făcând apoi din tot trecutu-i o tabula rasa. Nihilismul este una din trăsăturile cele mai caracteristice şi tot odată cea mai funestă a sufletului rus, care îl face să se preteze la cele mai variate şi contradictorii experienţe. „Nihilismul a

[1] N. Berdiaev, L'ésprit de Destoievski p. 15.

apărut între noi, zice Destoievski, pentrucă noi toţi suntem nihilişti." Este evident că cu o astfel de dispoziţie sufletească munca istorică este serios împiedicată. „Rusia, zice A. Biely, nu este occidentul, însă ea nu este nici orientul. Ea este imensul orient occidental, supusă la influenţa curentelor de est şi vest. Iată unde rezidă complicaţia şi enigma sa".[1]

Pe fondul acestei psihologii ruseşti găsim încrustată din vremuri îndepărtate o aspiraţie mesianică puternică; ea este elementul al doilea ce ne ajută la înţelegerea comunismului rus. Pentru a înţelege mentalitatea poporului rus, este de ajuns a ne întreba, care a fost caracterul lui predominant, sau, cum ar zice Taine, „facultatea sa dominantă?" Indiscutabil, că aceasta a fost religiositatea sa. „Ruşii, scrie T. G. Masaryk în „Idealurile umanităţii" — au idealul de umanitate religios social". Mesianismul poporului rus nu este un simplu tip decorativ pe care generozitatea vreunui scriitor să i-l fi acordat, cum se întâmplă cu alte popoare, ci el a fost şi este o profundă realitate spirituală a poporului rus şi-şi urcă originea până prin secolul al XIV-lea. Curând după încreştinarea poporului rus găsim în sufletul lui, în stare latentă şi'n formă vagă, credinţa că el are o mare vocaţie religioasă. Aceste stări afective evoluiază şi-şi capătă tot mai multă consistenţă până ce se cristalizează într'o convingere profundă, că el are de împlinit un important rol mesianic în lume. Ideia mesianică este de origine iudaică, justificată istoriceşte prin aşteptarea şi apoi prin venirea lui Mesia. Evident că după apariţia lui Hristos şi în limitele lumii creştine orice noţiune de mesianism este un anacronism şi un non sens. Intreaga umanitate creştină este poporul ales al lui Dumnezeu. Diferitele popoare pot avea câte o misiune, câte o vocaţie particulară, însă conştiinţa misionară nu poate fi identică cu conştiinţa mesianică.

Tentativa de-a avea o pretenţie mesianică în interiorul lumii creştine, este pur şi simplu o reiudaizare a creştinismului, o indentificare a religiosului universal cu cel naţional după maniera iudaică. In mesianismul rus, găsim tocmai aceste elemente iudaice travestite în haine creştine. Prin urmare, Ruşii au fost animaţi de o profundă conştiinţă

---

[1] O. c. pag. 219.

mesianică, care şi-a găsit expresia în faimoasa teorie — Moscova, a treia Romă — elaborată de călugărul Filoteiu, în sec. al XV-lea. Această teorie spune că după căderea imperiului bizantin Rusia a rămas în toată lumea singurul refugiu al credinţei ortodoxe, trădată de celelalte popoare. Moscova, prin urmare, este a treia Romă în succesiunea istorică, Roma nouă şi ultimă.

Concepţia aceasta mesianică, în cursul veacurilor a suferit multe transformări, mai ales în cursul teribilei crize a schismei din sec. XVII-lea. Ocrotită de aripa „de stânga" a schismei, ea a fost transmisă în sec. XIX-lea între scriitorii şi gânditorii ruşi. Această conştiinţă mesianică a ajuns o adevărată psihoză pentru poporul rus, încât a erupt în proclamaţii, ca aceia a analfabetului Seliranov, care se pretinde că el este: „Dumnezeul Dumnezeilor şi regele regilor, venind să grupeze pe credincioşi şi cu ajutorul şi protecţia lor să stabilească împărăţia lui Mesia în Rusia". Apariţia de „Hristoşi" şi de „Bogorodicine" în hainele mujicului rus, sunt fenomene pe cât de caracteristice în istoria Rusiei pe atât de semnificative din punctul de vedere al acestei psihoze. Gruparea literară „inteligentzia" a slavo-fililor profesa şi manifesta faţă de poporul rus „teofor" (purtător de Dumnezeu) o reverenţă quasi-religioasă. Populismul rus nu era decât o adorare religioasă a imensului popor, socotit că deţine toate valorile. Şatov, personagiul din romanul „Posedaţii" al lui Dostoievski, nu face decât să rezume tentaţiunile acestui mesianism rus. Şatov interogează pe Stavroghin: „Ştiţi în prezent pe tot pământul care este singurul popor purtător de Dumnezeu, care se pregăteşte a reînoi şi mântui lumea în numele Dumnezeului nou şi căruia-i sunt date cheile vieţii şi ale cuvântului nou?" Şi mai departe: „Dacă un popor mare nu crede că'n el singur este adevărul, dacă nu crede că el este singurul capabil de-a resuscita şi de-a mântui totul şi că el este designat pentru aceea, atunci el nu este decât un instrument etnografic şi nu un popor mare...

Insă adevărul este unul şi un singur popor poate deţine adevărul divin, şi nu celelalte popoare, cu Dumnezeii lor particulari. Acest unic popor, purtător de Dumnezeu, este poporul rus".

In pornirea aceasta a „inteligetzei" de-a diviniza poporul, socotind că el este sorgintea oricărui adevăr, ajungea adesea să creadă mai mult în popor decât în Dumnezeu. Intr'o anumită formă acest mesianism îl regăsim şi între revoluţionari şi în special la anarhistul Bakunin. E semnificativă, sub acest raport, atitudinea scriitorului C. Leontiev, care atunci când în timpul revoluţiei şi-a văzut sfărâmată toată credinţa şi nădejdea în vocaţia religioasă a fraţilor săi ruşi de-a realiza împărăţia lui Dumnezeu pe pământ, el a început să creadă că poporul rus poartă în sânul său pe Antichrist, ceeace înseamnă că el investeşte poporul rus tot cu un rol mesianic, fie acela şi întunecos. „Bolşevismul este ultima încarnare a mesianismului rus şi e o încarnaţie atee: el crede că lumina vine din răsărit, că flacăra revoluţiei ruse va ilumina întunecimile burgheze ale occidentului. Poporul rus n'a realizat vechea ideie despre a treia Romă şi Rusia imperială a rămas foarte departe. Insă în locul celei de a treia Romă ea a realizat a treia internaţională".[1] Bolşevismul, cum observă genialul filosof N. Berdiaef, nu este un fenomen extrinsec, ci intrinsec poporului rus, el este grava maladie morală, el este răul organic al poporului rus. In revoluţia rusă s'au întâlnit, prin urmare, două curente mesianice: ideia mesianică specific rusă, care constă în aşteptarea împlinirii împărăţiei lui Dumnezeu pe pământ şi ideia mesianică a proletariatului internaţional.

Doctrina raţionalistă a lui K. Marx a fost asimilată religios de poporul rus, ceeace înseamnă că această doctrină s'a refractat prin gândirea religioasă rusă şi astfel ea s'a transformat şi s'a dilatat după chipul şi asemănarea forţelor inconştiente ale sufletului rus.

Ceeace a fost mai contagios în marxism pentru poporul rus, n'a fost evident complicata teorie a materialismului istoric, care nu-l putea entuziasma prin nimic, ci acel element înrudit cu aspiraţiile sale sufleteşti, ideia mesianică a proletariatului. După K. Marx, la baza istoriei, n'a fost numai economia, dosvoltarea factorilor de producţie materială, ci şi lupta de clasă. Păcatul original depus pe baza

[1] N. Berdiaef: Problème du communisme pag. 31.

societăţilor umane, a fost exploatarea omului de om, care apoi a luat forma de exploatare a unei clase de altă clasă. Acest păcat original al exploatării a inundat toată istoria universală, a infectat toate clasele societăţii şi a conrupt prin contaminare toate credinţele şi ideologiile. Marx, marele iniţiat, revelează lumii acest mare adevăr şi-i arată că acest păcat este cauza eficientă a răului din lume. Tot odată Marx mai face o revelaţie; descopere clasa exploatată a proletarilor. Clasa proletară, din cauza suferinţelor, exploatărilor prin care a trecut, s'a purificat de păcatul original al exploatării şi şi-a câştigat în privinţa aceasta, un fel de imunitate, un fel de infailibilitate şi asta nu numai temporar ci ea rămâne un fel de apanagiu al proletariatului. In consecinţă proletariatul este clasa mesianică, chemată să fie liberatoarea umanităţii, să regenereze întreaga societate de clase, ea având o misiune universală. Proletariatul este Mesia liberatorul şi mântuitorul umanităţii. După analogia poporului ales, clasa proletară e considerată ca depozitară a adevărului absolut, pe care numai ea îl deţine în mod absolut. K. Marx, era un izraelit; deşi devenise ateu şi materialist totuşi în subconştientul său purta marea speranţă a lui Israel, care a lucrat aşa de mult asupra lui — căci subconştientul e mai puternic decât conştientul.

El era impregnat de ideea mesianică a împărăţiei lui Dumnezeu, chiar când caută s'o realizeze fără Dumnezeu.

El secularizează astfel o mare ideie religioasă. Inlocueşte astfel „poporul ales" cu „clasa aleasă". Noul Mesia, care s'a încorporat în proletariat nu vine umilit, ci cu forţă şi glorie şi va realiza toate speranţele mesianice, împărăţia sa va fi din lumea aceasta. Mesia Hristos a murit ca un sclav crucificat şi a refuzat să transforme pietrele în pâini, pe când noul Mesia, în trăsăturile de proletar, tocmai aceasta promite să dea: împărăţia paradisului terestru. In felul acesta Marx investeşte cu toate atributele poporului ales clasa proletară şi îi mai dă în plus şi toate virtuţile. Toate aceste idei sunt, evident, de ordin religios sub o formă pervertită; ele formează forţa dinamică a comunismului rus. Comunismul rus, atât în teorie cât şi'n practică, este o manifestare religioasă. Mai ales ca religiune, el este un duşman ireductibil al creştinismului pe care vrea nu numai să-l su-

prime, ci să-l înlocuiască. Din acest punct de vedere se poate afirma cu toată certitudinea că U. R. S. S. nu este un stat aconfesional cum ne-ar face aparența să credem, ci cel mai confesional stat din Europa, de azi şi din trecut şi de-o intoleranță fără precedent. Caracterul de religie al comunismului se observă în pretenția lui de-a realiza toate problemele fundamentale ale vieții umane. Când conducătorii comunişti au aruncat credința în Dumnezeu, nu înseamnă că au renunțat la credință. „Căci omul este o ființă religioasă şi sufletul omenesc nu poate suporta vid în materie de credință. Ei şi-au creiat falşi dumnezei, idoli, colectivitatea socială căreia îi acordă un cult religios. Comunismul utilizează rezerva de energie a credinței creştine pe care o pune în serviciul unei false religiuni. Comunismul, ca orice religie îşi are teologia sa, dogmatica sa şi-şi răspândeşte catehismele sale. Cine se abate dela ortodoxia comunistă, zic că să fie declarat eretic şi în consecință să fie excomunicat şi anatemizat. Şi-a creiat un cult propriul, cultul lui Lenin, calendarul său, sărbătorile, botezul roşu şi funeraliile roşii, etc... Evanghelia creştină a fost înlocuită de comunişti prin „Capitalul" lui K. Marx, care se găseşte în biblioteca din Leningrad, legat în aur. Faimosul „colț al lui Lenin" a luat locul icoanelor religioase din localurile publice. Cred în sfârşit, şi ei, în păcatul original, precum şi într'o judecată universală, când popoarele burgheze, „hidra burgheză", vor fi distruse — în acel teribil „Zusamenenbruch". Orice argumentare, în lumea sovietică, se reduce la simple citațiuni, din marii pontifi: Lenin dixit; Marx a scris... Filosofia a devenit monopolul guvernului, speculațiunea a devenit administrativă. Toată speculațiunea filosofică, dela un capăt la altul, nu consistă decât într'o apreciere, într'o estimațiune de valori, din punctul de vedere al ortodoxiei şi ereziei".[1] In Rusia, totul este colectivizat şi standardizat, până şi inteligența.

Din aceste trăsături religioase ale comunismului rus rezultă, că el nu este decât fanatismul religios „á rebours", decât devierea şi pervertirea religiosului rus, într'o acțiune atee. Bogata reconstrucție tehnică a U. R. S. S., în care

[1] Op. c. pag. 112.

s'a cheltuit atâta energie şi sacrificiu, a fost posibilă datorită numai unei capacităţi creştine a sufletului rus.

Este, în orice caz, o poziţie anormală în care se găseşte sufletul rus, care nu mai poate dura mult. Printr'o exploatare barbară şi în formă pervertită a religiosului rus de către comunişti — se va ajunge ca acest suflet rus să se purifice tot mai mult, până ce se va declanşa într'o formidabilă renaştere creştină. Da! Rusia şi poporul rus se va mântui, însă „aşa ca prin foc", cum spune Sfântul Pavel. Proba de foc prin care trece poporul rus ne serveşte ca cea mai instructivă lecţie de pedagogie creştină pentru restul creştinătăţii. Nu este şi aceasta un mesianism?

Pr. AUREL RADU

PROBLEMA PERSONALITĂŢII JURIDICE A ORDINELOR RELIGIOASE CATOLICE DIN ROMÂNIA

— CÂTEVA CONTRIBUŢIUNI —

de ONISIFOR GHIBU,
profesor la universitatea din Cluj

Chestiunea personalităţii juridice a Ordinelor religioase catolice din ţara noastră prezintă o importanţă deosebit de mare mai ales în urma împrejurării că aceste ordine, moştenite în partea cea mai mare a lor dela vechea Ungarie, nu sunt simple organizaţii religioase — cum par privitorului superficial — ci sunt organizaţii naţionale maghiare, cari pe vremuri erau în serviciul direct al Statului maghiar, respectiv al regilor unguri, iar astăzi continuă să servească, în mod mai mult sau mai puţin acoperit, acelaş stat ungar, care le-a dat fiinţă şi le-a susţinut. Până în ziua de astăzi unele ordine catolice din Transilvania au ca sfinţi protectori regi maghiari şi fac rugăciuni pentru regele „apostolic" al Ungariei.

Supt vechiul imperiu maghiar, Ordinele religioase n'aveau personalitate juridică. In privinţa aceasta avem mărturia categorică a cunoscutului specialist în dreptul bisericesc maghiar, *Dr. Ignatiu Kosutány*, care, în clasicul său tratat: *Egyház*, declară că „Ordinele religioase nu erau persoane juridice" (pg. 513).

In ce priveşte situaţia lor sub guvernarea românească, legea cultelor nu prevede nici ea personalitatea juridică a Ordinelor religioase. In schimb, o prevede *Concordatul* în § 17, unde se spune: *„Ordinelor şi Congregaţiilor religioase, ca atari, Statul le recunoaşte personalitatea juridică,* **cu condiţia ca ele să îndeplinească condiţiile stabilite de legile în vigoare".**

Trebue să notăm că Concordatul nu se ocupă de personalitatea juridică a Ordinelor religioase în § IX al său, unde sunt înşirate taxativ toate organizaţiile canonic şi legal constituite ale Bisericii catolice, cărora Statul le recunoaşte pur şi simplu personalitatea juridică, fără nici o altă formalitate, — ci, de personalitatea juridică a Ordinelor religioase se ocupă într'un paragraf special, prevăzând în mod categoric că aceasta Statul o recunoaşte numai în cazul că Ordinele din chestiune împlinesc condiţiunile legilor în fiinţă, adecă condiţiile cuprinse în Constituţia ţării, în legea Cultelor şi în legea persoanelor juridice.

Nu ne oprim deocamdată asupra faptului nespus de curios că Concordatul asigură posibilitatea obţinerii personalităţii juridice pe seama Ordinelor şi congregaţiilor catolice, pe care legea Cultelor n'o prevede pe seama Ordinelor şi congregaţiilor celorlalte culte, — ci ne mărginim a semnala faptul şi mai curios că cu toată enunciaţiunea clară a Concordatului, atât Ministerul Cultelor şi al Afacerilor Străine, cât şi Tribunalul Sălaj şi Curtea de Apel Oradea au interpretat, până bine de curând paragraful din chestiune în sensul că Ordinele călugăreşti catolice *sunt* persoane juridice prin însaş natura lor şi că toate Ordinele cari se găsiau în fiinţă în momentul încheierii Concordatului şi cari îşi au membrii lor cetăţeni români, sunt persoane juridice, fără nici o altă formalitate.

In privinţa aceasta, ministerul Cultelor a dat şi două deciziuni nenorocite, pe cari eu, mai târziu, le-am atacat, cerând ca ele să fie declarate nule, iar Tribunalul Sălaj a dat câştig de cauză într'un proces dintre Statul român şi Ordinul minoriţilor, acestuia din urmă, obligând Statul la plata unor despăgubiri în valoare de 5.800.000 Lei. Sentinţa aceasta, la temelia căreia stătea printre altele interpretarea greşită a art. 17 din Concordat, a fost confirmată şi de Curtea de Apel. Astăzi ea se găseşte în faţa Inaltei Curţi de Casaţie.

Din parte-mi am luptat cu toată hotărârea împotriva greşelii celor două Ministere şi a instanţelor judecătoreşti amintite şi am marea satisfacţie de a fi putut convinge, după lupte îndelungate, atât Ministerul Cultelor, cât şi justiţia, despre dreptatea punctului meu de vedere.

Tribunalul Sălaj, care, după cum am arătat, sancţionase, la un moment dat interpretarea greşită, a dat în aceeaşi chestiune, în care a fost sesisat de către comuna politică Şimleul Silvaniei, o a doua sentinţă, în sensul contrar celei dintâi, iar Ministerul Cultelor a dat două decizii absolut categorice în chestiune. In baza acestora, Tribunalul Timiş-Torontal, prin sentinţa Nr. 1417 din 10 Septemvrie 1934, a stabilit o jurisprudenţă foarte temeinic documentată, în sensul că Ordinele religioase, pentru a putea avea personalitate juridică, trebue să îndeplinească prevederile legii persoanelor juridice — *ceeace însă atât Ordinele religioase, cât şi episcopii catolici şi Sfântul Scaun însuşi* — pentru motive cari pot fi bănuite — *evită să le îndeplinească.*

După cele două decizii ale Ministerului Cultelor, — decizii semnate de secretarul general *Dr. Avram Imbroane* — şi după decizia Tribunalului din Timişoara, chestiunea personalităţii juridice a Ordinelor religioase catolice este definitiv clarificată: ea nu poate fi obţinută decât pe temeiul legilor în fiinţă. Inzadar mai forţează chestiunea Sfântul Scaun, pe deoparte şi Ministerul afacerilor străine pe de alta — (par'că acesta n'ar fi un Minister al statului român, ci un Minister al afacerilor *străinilor!*), — legile trebuesc respectate. Cine fuge de respectul legilor, are ceva de ascuns...

In cele următoare dăm câteva documente în legătură cu problema enunţată în titlul acestor rânduri.

I

Intrebare adresată Ministerului cultelor cu privire la personalitatea juridică a Ordinului minoriţilor.

PRIMĂRIA COMUNEI URBANE ŞIMLEUL-SILVANIEI, JUD. SĂLAJ.

Nr. 2710—1934 adm.

Domniei Sale Domnului Ministru al Cultelor şi Artelor

Bucureşti

DOMNULE MINISTRU,

Comuna Şimleul-Silvaniei a încheiat, în anul 1913, cu Ordinul Maghiar al Minoriţilor Conventuali un contract, al cărui substrat a

devenit, sub stăpânirea românească, litigios. Urmând ca comuna să-şi apere pe cale judiciară interesele vizate în acest contract, înainte de a proceda la intentarea procesului, ea are nevoie să fie lămurită asupra chestiunei personalităţii juridice a numitului Ordin. În consecinţă, cu onoare Vă rog, să binevoiţi a ne da următoarele desluşiri:

1. Are *„Ordinul maghiar al Minoriţilor Conventuali"* în Statul Român o situaţie de drept legală, adecă îndeplineşte el condiţiunile prevăzute de art. 26 din Legea Cultelor, respectiv de art. 17 din Concordatul dintre Statul Român şi Sfântul Scaun, — şi

2. A recunoscut Statul Român ca legală măsura preconizată, la 12 August 1930, de către dl *Dominicus Maria Tavani*, Ministrul General al întregului Ordin al Minoriţilor Conventuali, cu reşedinţa în Roma, — măsură prin care — cu ignorarea existenţei faptice a Minoriţilor din Moldova, cu cari cei din Transilvania ar fi trebuit să fie contopiţi, resturile Ordinului maghiar al Minoriţilor Conventuali, ajunse, în urma unirii Ardealului, pe teritorul României, au fost constituite în *„Provincia din Transilvania"*, — restituindu-se, astfel, situaţia din vremea când Transilvania era Mare Principat în cadrele vechei Austrii? Cu alte cuvinte: *„Ordinul Conventual al Minoriţilor din Transilvania"* îndeplineşte condiţiunile legilor în vigoare, aşa cum prevede Concordatul, în art. 17, şi este recunoscut de Statul Român ca persoană juridică?

În cazul că există vre-un act oficial, prin care se recunoaşte personalitatea juridică, fie a „Ordinului *maghiar* al Minoriţilor Conventuali", fie al „Ordinului Minoriţilor Conventuali *din Transilvania"*, cu onoare Vă rog, să binevoiţi a ne pune la dispoziţie o còpie autentică a acestui act.

Primiţi Vă rog Domnule Ministru asigurarea deosebitei noastre consideraţiuni.

Şimleul-Silvaniei, la 6 Iunie 1934.

Preşedintele Comisiei Interimare:

(ss) LOBONŢIU

p. Secretar General:

(ss) PETRIŞIOR

II

Ministerul Cultelor declară că nu recunoaşte personalitatea juridică a Ordinului Minoriţilor.

MINISTERUL INSTRUCŢIUNII AL CULTELOR ŞI ARTELOR.
DIRECŢIUNEA CULTELOR.

Nr. 96946/10332/1934.

Domnului Preşedinte al Comisiei interimare a oraşului Şimleul-Silvaniei

DOMNULE PREŞEDINTE,

La hârtia Dvs. de sub No. 2710 din 6 Iunie a. c. privitor la situaţia de drept a Ordinului Minorit Conventual, am onoare a Vă răspunde următoarele:

1. Ordinul *maghiar* al Minoriţilor conventuali a fost admis în vechea Ungarie prin art. 52 al Dietei din 1715, cu condiţia ca *„drept expresiune a gratitudinei sale pentru inviolabilitatea, fericirea şi sporul Sfintei Majestăţii Regale şi Apostolice şi a descendenţilor săi* — a Regilor Ungariei — *precum şi a acestui Apostolic Regat* — în vecii vecilor să slujească câte 12 slujbe sfinte pe an". — El are ca patron special al său pe Sf. Elisabeta Regina Ungariei, în timp ce Ordinul minorit din lumea întreagă are ca patron pe Prea Curată Maică a Domnului.

Fiind „Ordinul maghiar al Minoriţilor" un Ordin naţional maghiar, pus în serviciul Ungariei şi al Regilor ei, evident că el nu îndeplineşte, din nici un punct de vedere, condiţiile pe cari trebuie să le întrunească orice organizaţie din cuprinsul României întregite şi că el nu intră nici în prevederile art. 26 din Legea Cultelor, nici în ale art. 17 din Concordat şi că, deci, nu poate avea personalitate juridică pe terenul Statului român.

2. Statul român nu are cunoştinţă oficială despre măsura luată de dl Dominicus Maria Tavani, Ministrul general al întregului Ordin minorit, cu reşedinţa în Roma, privitor la constituirea „Ordinul minorit conventual din *Transilvania*", în sensul restituirii situaţiei de pe timpul, când Transilvania făcea parte din Austria, ca Mare Principat. Constituirea, respectiv recunoaşterea Ordinelor religioase din România întregită nu se poate face în mod unilateral, prin vre-o autoritate străină, ci exclusiv pe baza legilor Ţării.

Ordinul minorit din *Transilvania*, creat fără ştirea şi aprobarea Guvernului român şi cu tendinţa evidentă de a evita fuziunea şi conlucrarea cu Ordinul minorit român din Moldova, — aceasta cu scopul ascuns de a continua tradiţia şi obiectivele Ordinului *maghiar* al Minoriţilor dinainte de anul 1919, — fiind în contrazicere eclatantă cu prevederile Legii Cultelor şi ale Concordatului, nu poate avea o personalitate juridică în cuprinsul Statului român.

p. Ministru: ss. AVRAM IMBROANE

Consilier: ss. G. ILIONIU

Urmarea acestei intenţii a Ministerului de culte a fost că Tribunalul din Sălaj a dat curs cererii oraşului Şimleul-Silvaniei, întabulând imobilul reclamat de Ordinul minoriţilor, pe numele Statului român.

III

Ministerul Cultelor declară că toate măsurile luate de Sf. Scaun cu privire la Ordinul piarist din România, sunt nule şi neavenite şi că nici vorba nu poate fi ca acest Ordin să aibă personalitate juridică în România.

MINISTERUL INSTRUCŢIUNII, AL CULTELOR ŞI ARTELOR
DIRECŢIA CULTELOR

Nr. 20.150—1934

Prea Cucerniciei Sale Prea Cucernicului Părinte provincial al Ordinului piarist

Cluj

PREA CUCERNICE PĂRINTE PROVINCIAL,

In legătură cu cererile Prea Cucerniciei Voastre Nr. 350/1933 şi 3/1934 privitoare la acordarea personalităţii juridice a Ordinului piarist din România, înainte de a Vă face cunoscut punctul de vedere al Ministerului, ţinem să rezumăm situaţia acestui Ordin pe baza celor comunicate de P. C. Voastră în cele două cereri, rămânând să ne facem, paralel, observaţiunile necesare.

In hârtia Nr. 350/1933 P. C. Voastră susţineţi că:

a) Ordinul piarist din România este o parte a Ordinului piarist universal şi dupăce, din Ordinul piarist din Ungaria s'a despărţit în urma răsboiului, la 1925, prin Decretul Sfântului Scaun comunicat prin Generalul Ordinului sub Nr. 164/1925, a devenit independent, — că

b) Ordinul piarist din România stă pe baza Constituţiunei obligatoare pentru întregul Ordin, — că

c) Ordinul piarist din România nu are organizaţie specială, ceeace Constituţia nici nu ar admite, — şi că

d) Alegerea Provincialului Ordinului piarist din România trebue să fie aprobată de Generalul Ordinului, cu sediul în Roma.

În ce priveşte toate aceste afirmaţiuni, Ministerul nu are nici o cunoştinţă nici despre Decretul Sfântului Scaun, — nici despre comunicatul Generalului Ordinului, — nici despre condiţiile în cari Ordinul piarist din România s'ar fi despărţit de Ordinul piarist din Ungaria. Nici unul din documentele referitoare la aceste acte importante nu i s'au pus Ministerului la dispoziţie, pe nici o cale. În schimb, pe coperta exemplarului din Constituţia ordinului, trimis de P. C. Voastră Ministerului, acesta a descoperit, spre marea sa uimire, emblema Ordinului piarist maghiar, cu coroana Regatului maghiar deasupra, imprimată în aur. Mai mult chiar, — prin organele sale, Ministerul a descoperit Decretul Nr. 3505/1921 al Sfântului Scaun, despre care toţi Provincialii de până acum ai Ordinului au afirmat, în repeţite rânduri în faţa autorităţilor de stat, administrative şi judiciare, că a înfiinţat o Provincie independentă a Ordinului în România, în timp ce el a înfiinţat, tocmai din contră, o Viceprovincie a Ordinului maghiar din Ungaria, în România. Aceste descoperiri dovedesc că, în adevăr, ceeace se cheamă „Ordinul piarist din România", nu este altceva decât un nume pentru Ordinul piarist maghiar în România.

Despre toate aceste stări, Ministerul a avut cunoştinţă la timp. El ştia că Ordinul piarist maghiar, pe care D-voastră îl continuaţi în România, este o organizaţie în afară de cadrele Constituţiei, pe care ne-aţi remis-o sub Nr. 350/1933, şi cu scopuri în strânsă legătură cu politica de stat a Ungariei. Aceasta l-a şi determinat să vă ceară, prin adresa Nr. 190720/16317 din 1933 şi 5778/518 din 1934, trimiterea adevăratelor documente, care stau la baza Ordinului piarist din vechea Ungarie, în continuitate de activitate în România.

Cuprinsul adresei D-voastră Nr. 3/1934, provocată de această intervenţie a Ministerului, este cu totul diferit de ceeace cuprinde adresa anterioară. De astădată, D-voastră v'aţi văzut nevoiţi să recunoaşteţi adevărul că, de fapt, Ordinul piarist maghiar nu făcea parte din Ordinul piarist universal, — cum aţi susţinut în mod ho-

tărît în adresa 350/1933, — ci avea o situaţiune cu totul aparte şi anume:

a) Prin ordinele Regilor ungureşti, Ordinul piarist din Ungaria a încetat de a fi în legătură cu capul suprem al Ordinului cu sediul în Roma.

b) In viaţa Ordinului din Ungaria s'au desvoltat stări juridice, cari s'au deosebit de obiceiurile, care erau în vigoare în universalitatea Ordinului.

c) La 1900, Roma a încercat să restabilească legăturile.

d) Aceste legături nu puteau fi refăcute fără vătămarea legilor Statului ungar.

e) Ordinul a luptat cu îndârjire pentru autonomia sa desvoltată în cei 125 de ani de independenţă.

f) Autonomia Ordinului piarist maghiar a şi fost aprobată ca un privilegiu de către Sfântul Scaun.

g) Generalului dela Roma, — departe de a fi fost socotit ca şef al Ordinului maghiar, — i se recunoştea numai dreptul de a vizita casele şi mănăstirile din Ungaria, cu rezerva categorică, că aceste vizitaţiuni nu vor atinge câtuşi de puţin ceeace se referă la supravegherea şi la jurisdicţia guvernului maghiar, — şi

g) Ordinul piarist din România, fiind derivat din Ordinul piarist maghiar din Ungaria, situaţia lui juridică faţă de Roma, este aceiaşi ca şi a celui din Ungaria.

Recunoaşterea silită şi atât de tardivă a acestei stări de drept, — dupăce, dela 1919 încoace, D-voastră aţi prezentat situaţia Ordinului în condiţiuni cu totul diferite, trăgând totodată şi concluziuni practice cu totul de alt ordin, decât cel legal, — constitue un fapt, asupra însemnătăţii şi gravităţii căruia, pentru un moment, Ministerul nu vrea să stăruie.

Deocamdată drept răspuns la cererile D-voastră insistente pentru recunoaşterea personalităţii juridice a Ordinului piarist din România, — Ministerul vă pune în vedere, că acest ordin nu poate avea în statul român altă situaţie, decât aceea, care rezultă din situaţia pe care a avut-o în Ungaria, el este un ordin *autonom şi independent de Roma,* — aşa cum a fost până la 1919 — *şi măsurile acesteia luate faţă de el, — ori care ar fi ele, — sunt nule şi neavenite.*

In conformitate cu cele cuprinse în: *„Documentele principale privitoare la reforma Ordinului piarist maghiar"*, pe cari ni le-aţi trimis cu adresa Nr. 43/1934, — independenţei şi autonomiei faţă de Roma îi corespunde următorul raport de dependenţă faţă de stat:

1. Ordinul piarist este în cel mai strâns raport de dependenţă faţă de Regele ţării şi faţă de guvernul acesteia.

2. Chestiunile patrimoniale şi de învăţământ ale Ordinului nu sunt chestiuni particulare, — cum au fost prezentate dela 1919 încoace, ci chestiuni de natură profană.

3. Bisericile, mănăstirile şi şcolile Provinciei piariste, întrucât toate sunt de caracter fundaţional, aparţin dreptului de patronaj suprem al Regelui, exercitat de Guvern.

4. Ordinul piarist nu poate poseda bunuri imobile, decât în mod precar, adică cu dreptul de uzufruct, până la revocarea din partea factorilor competenţi (Art. de lege 102 din 1715).

5. Ordinul piarist nu poate susţinea şcoli, în nume propriu (§ 73 al art. XXX din 1883).

6. Şcolile piariste sunt, toate, şcoli de caracter public, şi ca atare stau, întocmai ca şi cele de stat, sub conducerea imediată a Ministerului de instrucţie.

7. Directorii liceelor piariste sunt, întocmai ca şi directorii liceelor de Stat, organe responsabile ale Ministerului de instrucţie, în toate chestiunile spirituale, disciplinare şi morale al liceelor încredinţate lor.

8. Şcolile susţinute de Ordinul piarist sunt „şcoli de stat".

9. Stăpânirea puterii de Stat pe toate terenele şi, în special pe acela al învăţământului, este exclusivă şi neclintită, — şi

10. Raportul de dependenţă faţă de Guvern şi faţă de legile ţării, în ce priveşte şcolile, „este un fapt indiscutabil şi indestructibil".

Toate aceste stipulaţiuni, rezultate din legile vechiului Stat ungar, au fost luate la cunoştinţă şi confirmate de însuşi Sf. Scaun, după cum rezultă din documentele publicate în mod oficial de către conducerea Ordinului piarist maghiar, în anii 1904—1910 şi trimise Ministerului de către D-voastră.

Aceasta fiind situaţia de drept actuală a Ordinului piarist, este dela sine înţeles că nu poate fi vorba de o personalitate juridică a lui, — nici despre acea, ca bunurile pe cari el le deţine, să poată fi privită altfel, decum le determină legea, deci ca simple detenţiuni precare, revocabile oricând, respectiv ca rezultând din delegaţiuni date de Stat sau comune.

Aceasta este starea de drept momentană a Ordinului piarist, restabilită în baza situaţiei de drept pe care conducerea lui a ascuns-o, în mod consecvent, timp de 15 ani, cu scopuri şi intenţiuni, cari urmează să fie precizate în timpul cel mai scurt.

In ce priveşte starea de mâine a Ordinului piarist în România, ea va putea fi fixată abia după ce Ministerul va fi în posesiunea tuturor documentelor de care are nevoe în acest scop şi pe cari va căuta să şi le procure prin organele corespunzătoare de Stat.

Primiţi Vă rugăm, Prea Cucernice Părinte Provincial, asigurarea stimei noastre.

Bucureşti, 28 August 1934.

p. Ministru: ss AVRAM IMBROANE

Consilier: ss. ST. BRĂDIŞTEANU.

IV

Ar urma să dăm aici şi Decizia Tribunalului Timiş-Torontal cu privire la problema personalităţii juridice a Ordinului piarist, dar, din cauză că ea a fost publicată în *Revista cercului juridic bănăţean* Nr. 11/1934, dimpreună cu un mare număr de documente, trimitem pe cetitor la această revistă.

•

Deocamdată, chestiunea personalităţii juridice se găseşte în faţa Inaltei Curţi de Casaţii, unde ea, însă, se amână necontenit, în urma intervenţiilor inavuabile ale Ministerului de Externe.

Sfântul Scaun temându-se de sentinţa supremei instanţe judiciare române, face toate sforţările imaginabile pentruca chestiunea să nu fie hotărâtă prin justiţie, şi stăruie pentru un aranjament amiabil. Experienţele pe care le-a făcut acum trei ani, când s'a găsit un Valer Pop care „pe cale amiabilă" a oferit catolicismului unguresc toate interesele statului român, îl îndeamnă pe Sf. Scaun să spere că şi acum vor merge lucrurile tot astfel.

Din partea sa, Ministerul Afacerilor Străine este pentru o înţelegere cu Sfântul Scaun — *peste legile ţării.*

Din fericire, — *pe deasupra* diplomaţiei româneşti, capabilă de orice umilinţă faţă de tot ce i se prezintă sub eticheta de „catolicism", — mai există şi o opinie publică românească în curs de cristalizare, şi aceasta nu va îngădui cu nici un preţ noul atentat ce se pregăteşte, la dorinţa Sfântului Scaun.

ONISIFOR GHIBU

DIN ARHIVA FOSTULUI CORP XII ARMATĂ AUSTRIACĂ (SIBIU)

de Prof. VICTOR LAZĂR

Corpul al XII-lea de armată austriacă cu reşedinţa în Sibiu a avut o arhivă preţioasă, cu atât mai preţioasă, cu cât până în 1848 comandamentul militar avea şi o mulţime de atribuţiuni de ordin civil.

Arhiva aceasta — câteva camioane — a fost predată, după preluarea imperiului spre îngrijire Asociaţiunii „Astra" din Sibiu. Pagubă însă, că o mare parte a documentelor mai importante, ca d. e. cele referitoare la epoca lui Horia, sunt dispărute, rămânând despre unele urmă numai în registre. Multe dosare au fost arse, altele vor fi fost scoase şi duse la Viena sau în altă parte.

Documentele rămase au fost, cu multă îngrijire şi pricepere, alese şi grupate în dosare de dl Oscar Cristea, colonel pensionar, fost peste 30 de ani cu serviciul la Arhivele de stat din Viena, câţiva ani şi după răsboiu. Ele cuprind lucruri de interes din toate domeniile vieţii: militare, şcolare, bisericeşti, sanitare, apoi chestiuni privitoare la creşterea animalelor, cultura pământului, a pădurilor, procese între comune ş. a.

Făcându-mi un catalog cu indicarea pe scurt a cuprinsului diferitelor acte, cari m'au interesat, dau în cele următoare cuprinsul pe scurt al documentelor privitoare la *viaţa bisericească.*

VICTOR LAZĂR

Anul 1712, doc. Nr. 6. Ordin cu privire la colonizarea Bulgarilor catolici în Transilvania, grijind să nu fie între aceştia şi necatolici. Tot aici despre Armeni, dar iarăşi numai catolici. — Aceste două popoare ceruseră primirea lor în Transilvania în lunile Ianuarie şi Faur 1711.

1714 Nr. 1. Bulgarii catolici sunt colonizaţi la Deva, Armenii la Gherla.
1717 Nr. 1. Instalarea episcopului Pataki.
1728 Nr. 3. Cererile episcopului Pataki (în text Baron de Patak).
— Patruzecişişapte de juzi din ţinutul Caransebeşului şi Lugojului cer un episcop unit cu Roma.
— Prigoniri contra preoţilor.
— Plângeri de-ale episcopului Pataki.
1733 Nr. 1. Plângeri de-ale clerului românesc cu privire la contribuţiuni şi pedepse.
1744 Nr. 2. Turburări între Români din cauze confesionale.
— Călugărul Basile Berlan venit din Banat arestat în Deva. Raportul călugărului iezuit Iosif Balog despre agitaţiuni antisemite.
1736 Nr. 2. Acte dietale privitoare şi la chestiuni bisericeşti române.
1765 Nr. 11. Nemulţumirea Românilor cu militarizarea, parte din aversiune faţă de militărie, parte de teama de-a fi siliţi să se facă greco-catolici., (Jud. Hunedoara, distr. Făgăraşului, Scaunele săseşti, Veştemul, Jina, aici, după raportul generalului Siskovici agitatori preoţi „schismatici").
1765 Nr. 2. Premiu de 100 galbini celuice va prinde pe popa Sofronie. Mai sunt aţâţători şi ajutoare ale lui Sofronie şi Gheorghe şi un al treilea cu nume necunoscut, văzut în 19 Ian. 1765 în Almaşul-mare lângă Zlatna. Ajutor mai e şi Pop Aron din satul Oió (?). Intr'un raport al căpitanului Del Cuare din Haţeg şi de doi preoţi români Lazăr şi Elias, fugari. Lazăr e un aderent al lui Sofronie. Tot aşa şi popa Efrem.
1765 Nr. 4. Nemulţumiri ale Românilor uniţi faţă de episcopul neunit Atanasie. Ei ţin întruniri secrete mai ales în ţinutul Blajului.
1768 Nr. 4. Raport către Maria Terezia despre Sofronie, care prin agitaţiile lui a îndemnat pe mulţi români să emigreze în Muntenia. A fost prins în Turnu Roşu un agent al lui Sofronie, Mihai Sanda, fugit din scaunul Sebeşului în Muntenia. Acest agent cere ertare şi se obligă a îndemna şi pe alţi fugari români să se întoarcă în Transilvania. Raportorul propune să i se promită 100 galbeni, dacă va înşela şi pe Sofronie să se reîntoarcă.

Agentul Sanda tradează şi localitatea din Transilvania, unde se află fratele lui Sofronie. Fratele e arestat. Agentul se obligă a aduce pe Sofronie, dacă nu viu, apoi capul lui.

1768 Nr. 14. Despre clerul unit.

1766 Nr. 6. Emigrări din Transilvania. Fugari în Muntenia din cauza Unirii bisericeşti. Sofronie pus în Muntenia ca şef al emigranţilor.

1769 Nr. 2. Maria Terezia dă 600 galbeni, ca să se facă o biserică unită în Vad. — Dă ordin să se facă o capelă unită în biserica romano-catolică din Năsăud, cu toate că Românii de-acolo au biserica lor, dar au început să vină în număr mare la biserica rom. cat. şi multora le e indiferent dacă ascultă serviciul divin în una sau cealaltă biserică. — Se aprobă înfiinţarea unei şcoale latine în districtul Rodnei cu profesori dintre călugării bazilicani dela Blaj.

1769 Nr. 6 Bis. Oprirea cu totul a trecerii cărţilor din Muntenia şi Moldova în Transilvania.

1775 Nr. 3. Certuri între protopopul unit şi neunit şi o răscoală la ţăranii din Gârbău etc.

1774 Nr. I. Se opreşte să se mai preoţească vre-un grănicer fără voia Comandantului General.

1774 Nr. 1 Vizitaţiile canonice se pot face în comunele grăniţereşti numai cu consensul Comand. General (La uniţi epp. Grigore Maior, la „schismatici" epp. Chirilovici).

1776 Nr. VII. Să fie oprită cu tot dinadinsul cartea grecească Apocrisis, tipărită la Halle (1775) în spirit ortodox şi anticatolic. Cercetările în privinţa ei să fie făcute în cel mai mare secret, ca să nu simtă cercurile grăniţereşti.

1776 Nr. 8. Purtarea preoţilor români în comunele grănicereşti. Se cere facerea unei anchete. Mai greu în comunele grănicereşti ortodoxe, căci nu e episcop, fiind numai protopopul din Braşov vicar pentru Jina şi Ţânţari. — Plângerile episcopului unit Maior pentru nedreptăţirea personalului bisericesc unit de către autorităţile militare. Tablou referitor la bisericile (unite) şi şcoalele din regim. I şi II grăniceresc.

1781 Nr. 1. Popa Iosif Călin din Scoreiu, nobil, cere scutiri şi iertarea fiului său al doilea, trecut în Muntenia pentru ierotisire. Se recomandă, ca pentru scopul acesta să meargă la episcopul sârbesc din Buda.

1779 Nr. 1. Arhimandritul Damaschim al mănăstirii Argeş s'a refugiat cu multe lucruri preţioase în Transilvania.

1779 Nr. 5. Acte privitoare la clerul unit pentru promovarea Unirii.

1778 Nr. 6. Comuna Lisa dela Făgăraş cere să rămână ortodoxă.

1782 Nr. 2. (Dosar voluminos). Pag. 36. Chestia capelei (schitului) construite de călugărul Poppa Dănilă Dăian din Racoviţa. Acest neunit se plânge, că i s'au luat lucruri din capelă. Contra unuia a rostit o „Afurisanje". A murit un copil, apoi o femee. Vicarul episcop Maior cercetează şi caută să convingă pe oameni, că au murit din cauză de boală, nu în urma afurisaniei. In chestiuni bisericeşti de pe teritorul grăniceresc să fie înştiinţaţi şi episcopii catolici. — Pag. 62. Mai multe acte în chestia părăsirii catolicismului de către convertiţi. Chestia călugărilor uniţi şi neuniţi dela Silvaşul de sus (distr. Haţeg). — Ordinul împăratului Iosif II cu privire la secularizarea mănăstirilor, în cari călugării duc o viaţă contemplativă. Pag. 87. Scrisoarea cu cirilice (şi în traducere italiană) semnată de Popa Gheorghe din Haţeg cu privire la reîntoarcere la ortodoxie. — Pag. 101. Arestarea eremiţilor dela Silvaşul de sus, Mărgineni, Ucea. — Pag. 117. Preoţi neuniţi supranumerari. Pag. 133. Tumulturi religioase în jud. Haţeg. — Pag. 150. Mişcări de reîntoarcere la biserica ortodoxă.

1742 Nr. 4. Tabloul preoţilor din regimentul I de graniţă şi a contribuţiilor ce aveau de plătit.

1783 Nr. 1. Dispoziţii privitoare la trecerea catolicilor la altă confesiune recunoscută (e vorba de gr. cat.). Ei trebuie socotiţi ca apostaţi.

1783 Nr. 3. Patentă împărătească, care îndeamnă la pace între uniţi şi neuniţi. (Tipărită cu cirilice în Blaj).

1783 Nr. 7. Chestiuni confesionale (între uniţi şi neuniţi). — „Deişti şi israeliţi" din Boemia.[1] Deiştii şi israiliţii să fie numai decât pedepsiţi cu 24 lovituri de nuea. S'au dat şi alte pedepse (trecerea de patru ori printre 300 de soldaţi

[1] Sabatiştii, şi între Săcui în Odorheiu. V. L.

cu nueaua în mână, temniță). — Ordin împărătesc, ca uniții și neuniții să se bucure de acelaș tratament, să fie evitată orice silă religioasă, episcopul neunit să-și poată vizita dieceza. — Patentă împărătească în limba latină cu privire la ceice părăsesc religia catolică (tipărită). Dacă se declară cineva deist, să capete 24 bâte, nu pentrucă e deist, ci pentrucă afirmă a fi ceeace nu știe ce este; bătaia să se repete. — Uniții din Lisa, Pojorta și Dritif trec la ortodoxie. — Uniții din Hațeg ș. a. trec la ortodoxie. Proces verbal de investigație.

1785 Nr. 7. Se oprește vinderea icoanelor cu inscripție românească sau rusească aduse din Moldova și Muntenia.

1788 Nr. 2. Ordin în privința clerului neunit. Despre registrele matricole.

1790 Nr. 2. Pregătirea candidaților de preoție dintre grăniceri. Să aleagă tineri cu chemare, să li se dea chiar burse.

1793 Nr. II. Episcopul neunit cere voie pentru sfințirea unei biserici în protopopiatul Corbi.

1795 Nr. 3. Trecerea de uniți la neuniți în comuna Hidos (?) secția de husari. Adresă către episcopul Bob și răspunsul acestuia.

1794 Nr. 5. Examen de 6 luni la treceri.

1796 Nr. 4. Vicarul unit Dragoș din Hunedoara și protopopul neunit Huțovici Nic. decorați cu medalia de aur pentrucă s'au distins în potolirea grănicerilor renitenți.

1797 Nr. 1. Clerul neunit să fie tratat conform cinstei ce i se cuvine.

1797 Nr. 3. Uniții din Cârjiți (jud. Hunedoara) și Mărgineni (Făgăraș) trec la neuniți.

1797 Nr, 5. Taxele sidoxiale ale neuniților. Tablou statistic despre numărul familiilor neunite (după comune) pe teritorul grănițeresc.

1808 Nr. 9. La războiu să plece și un capelan neunit.

1799 Nr. 4. Chestia bisericii unite din Bacia.

1803 Nr. 20. Certuri între uniți și neuniți pentru biserică în Hidaș (scaunul săcuesc al Arieșului).

1806 Nr. 14. Taxe sidoxiale.

1805 Nr. 2. Despre imunitatea averilor bisericești unite. Familiile preoților din comunele grănicerești rămân sub onere militandi.

1810 Nr. 2. Construirea unei biserici neunite în Barot (pe teritorul grăniceresc săcuesc).

1809 Nr. 15. Pentru soldaţii grăniceri şi cei din alte două regimente se instilue un capelan neunit pe timpul răsboiului.
1820 Nr. 16. Pedepsirea unui preot unit.
1822 Nr. 4. Construirea unei biserici unite în Haţeg.
1821 Nr. 5. Căsătoria neuniţilor.
1827 Nr. 4. Scrisoare cu cirilice (e şi în traducere germană) a ispravnicului Horovan din Târgu-Jiu, cu care trimite pentru biserica ortodoxă din Haţeg două icoane de preţ.
1826 Nr. 4. Proces pentru o casă parohială din Murăşenii Bârgăului.
1830 Nr. 3. Comuna Ţânţari cere să fie alăturată protopopiatului Braşov.[1] Episcopul Moga îşi declină competenţa atribuindu-o guvernatorului.
1830 Nr. 6. Trecere dela uniţi la neuniţi.
1837 Nr. 2. Instrucţia religioasă în satele fără şcoală.
1836 Nr. 2. Ocuparea postului de preot în Viştea de sus cu un grănicer pentru grăniceri. — O chestie similară în Porumbacul de sus. — Instrucţia religioasă.
1835 Nr. 3. Soldaţii greco-catolici să fie duşi regulat la biserică. — Porţiunea canonică din Dejani. — Certe între popor şi preot. — Porţiunea canonică în Ileni şi Săsciori (distr. Făgăraş).
1834 Nr. 1. Nu se crede necesară instituirea unui capelan militar neunit în Sibiu.
1834 Nr. 1. Soldaţii să asiste la serviciul religios în bisericile lor.
1832 Nr. 2. Chestia de subsistenţă a preoţilor neuniţi.
1831 Nr. 1. Nedreptăţi făcute neuniţilor în jud. Hunedoara.
1840 Nr. 1. Invăţători suplinitori ortodocşi pot fi numiţi dacă cel puţin $^2/_3$ din elevi sunt ortodocşi.
1847 Nr. 1. Construirea unei biserici în Ruşii Bărgăului. Socotelile.
1854 Nr. 2. Locot. săcui Hegyessy omoară în bătăi doi Români, iar preotului Clemente Muntean din Limba îi dă în trei zile consecutive câte o sută lovituri de bâtă. Săcuiul e condamnat la moarte, apoi graţiat şi condamnat la 16 ani temniţă de cetate.

(Despre aceasta şi dosarul 1850 Nr. 3).

* * *

NOTA: Documentele după 1854, nesortate, zac într'o pivniţă dela „Astra". *V. L.*

[1] Aparţine protopopiatului Corbi (distr. Făgăraş) V. L.

PROFEȚIILE MÂNTUITORULUI

de Preotul ILARION V. FELEA

Isus Hristos a fost un Profet.

Profeții Vechiului Testament aveau chemarea de-a vesti oamenilor poruncile revelate și voia lui Dumnezeu, de-ai pregăti pentru primirea Mesiei și de a ținea cu ei trează conștiința mântuirii. Aceasta o făceau ei prin învățături inspirate de Duhul lui Dumnezeu, urmate de fapte și minuni.

In acest înțeles a fost un Profet și Isus Hristos, Profetul profeților. Slujirea lui de Profet sau Invățător este o lature esențială a misiunii Sale mântuitoare. Au prorocit-o Moise (Deuteronom 18, 15), Isaia (2, 2—4) și Miheia (4, 1—8), — și a mărturisit-o El însuși când a zis: „Eu sunt lumina lumii"... (Ioan 8, 12). „Arătat-am numele Tău oamenilor pe cari mi-ai dat mie din lume"... (Ioan 17, 6).

Mărturisirea despre profeția lui Isus a confirmat-o și poporul, când cucerit de puterea Lui făcătoare de minuni, sau vrăjit de dulceața Evangheliei Sale, exclama: „Acesta este într'adevăr Prorocul, carele va să vie în lume" (Ioan 6, 14; 7, 40; 9, 17).

Prin chemarea sa profetică Isus a deschis oamenilor calea mântuirii și le-a propoveduit vestea cea bună, Evanghelia împărăției lui Dumnezeu. Invățătura Lui este însuși adevărul deplin, adevărul întrupat. El zice despre sine: „Eu sunt calea, adevărul și viața". Deci învățătura Lui este însaș persoana Lui.

Isus continuă, împlinește și desăvârșește legea veche a Testamentului Vechiu. El a coborât și a răspândit lumina în lume; a adus învățătura despre cunoașterea adevărată a lui Dumnezeu, a lumei și a omului, și ne-a lăsat cea mai înaltă, cea mai clară și mai curată doctrină religioasă și morală. El a întrupat religia adevărului și morala mântuirii și a virtuții, și a fost primul care și-a practicat doctrina religioasă-morală, arătându-se pe sine însuși un exemplu viu de

armonie desăvârşită între cuvinte şi fapte. „Pildă am dat vouă ca să faceţi şi voi precum am făcut eu“ (Ioan 13, 15). „Luaţi jugul meu asupra voastră şi învăţaţi-vă dela mine, că sunt blând şi smerit cu inima şi veţi afla odihnă sufletelor voastre“ (Matei 11, 29).

Isus Hristos a fost Invăţătorul lumii, „Proroc puternic în faptă şi în cuvânt, înaintea lui Dumnezeu şi a tot poporul“ (Luca 24, 19), care ne-a lăsat suprema lege a vieţii, a sufletului şi a nemuririi: Evanghe ia Mântuirii.

Predica de pe munte (Matei, cap. 5—7) cuprinde constituţia, piatra de temelie a Impărăţiei lui Dumnezeu. Iar mai presus de toate, porunca iubirii este un soare care luminează Viaţa şi Evanghelia Lui cu o lumină veşnic vie. „Vă dau poruncă nouă, spune El, ca unul pe altul să vă iubiţi. Intru aceasta vor cunoaşte toţi că sunteţi ucenicii mei, dacă veţi avea iubire unii către alţii“ (Ioan 13, 34—35).

Hristos alungă întunerecul din raţiunea omului cea întunecată de păcat, cu lumina adevărului şi-i arată calea cea dreaptă spre viaţa de veci. El este singurul Invăţător al adevărului în lume. „Invăţători să nu vă numiţi, că învăţătorul vostru este unul: Hristos“ (Matei 23, 10).

După înălţarea Sa la cer, această chemare de Profet sau Invăţător, Mântuitorul o împlineşte prin Biserica Sa învăţătoare, adecă prin sfinţii apostoli şi urmaşii lor până astăzi şi până la sfârşitul veacurilor.

•

Ca Profet al adevărului, Isus Mântuitorul a făcut mai multe prorocii, pe cari le putem împărţi în trei grupe:

1. Prorocii cu privire la sine Insuşi, la apostoli şi la urmaşii Săi;

2. Prorocii cu privire la soartea Ierusalimului şi a poporului iudeu şi

3. Prorocii cu privire la sfârşitul lumii şi la judecata din urmă.

1. Profeţiile privitoare la Persoana şi Patima Sa, Mântuitorul începe a le vesti din ceasul, când sfântul Petru I-a făcut în numele apostolilor mărturisirea de credinţă: „Noi am crezut şi am cunoscut că Tu eşti Hristos Fiul lui Dumnezeu celui viu“ (Ioan 6, 69; Matei 16, 16). „Din ciasul acela

a inceput Isus să arete ucenicilor lui că trebue să meargă în Ierusalim şi multe să pătimească dela bătrâni şi dela arhierei şi dela cărturari, şi să fie omorât, iar a treia zi să învieze" (Matei 16, 21).

De aci încolo Mântuitorul este mereu obsedat de icoana suferinţelor Sale viitoare, pe care le prevedea cu o preciziune matematică. După vindecarea lunatecului, anunţa din nou pe ucenici: „Puneţi în urechile voastre cuvintele acestea: că fiul omului se va da în mânile oamenilor şi-l vor omorî, dar a treia zi va învia" (Luca 9, 44; Matei 17, 22—23). Cu toate că profeţia era limpede şi deşi s'au întristat la auzul acestor cuvinte, ucenicii „nu înţelegeau rostirea aceasta, căci era ascunsă pentru ei ca să nu o priceapă şi le era teamă să-l întrebe pe Isus despre cuvânt" (Luca 9, 45).

Să apropia sărbătoarea Paştilor şi Isus Domnul nostru cu apostolii călătorea din Galileia spre Ierusalim. Cum Mântuitorul mergea trist şi tăcut, la un moment dat se opreşte tulburat şi cheamă la o parte din calea călătorilor pe învăţăceii întristaţi şi le vorbeşte mişcat, dar hotărât: „Iată, ne suim în Ierusalim şi se vor împlini toate cele ce s'au scris de proroci despre Fiul Omului". Mântuitorul era conştient de împlinirea prorociilor mesianice în Persoana Sa şi confirmă înainte de răstignire acest adevăr. Apoi continuă: „Fiul Omului va fi vândut arhiereilor şi cărturarilor şi-l vor osândi la moarte şi-l vor da în mâna păgânilor. Şi aceştia îl vor batjocori şi-l vor scuipa şi-l vor biciui, şi-l vor răstigni, dar după trei zile va învia" (Luca 18, 31—33; Matei 20, 18—19; Marcu 10, 33—34).

Mai departe profeţiile Mântuitorului cari priveau întâmplările premergătoare răstignirii şi învierii, sunt din ce în ce mai lămurite în toate amănuntele lor. Prin ele Isus vesteşte că va fi vândut de unul dintre ucenicii Săi (Matei 26, 21; Ioan, 13, 21; Luca 22, 21) şi îl descopere pe vânzător (Matei 26, 23; Ioan 13, 26—27); spune apostolilor că peste două zile, fiind Paştile, „Fiul omului se va da ca să se răstignească" (Matei 26, 2); prevesteşte lepădarea lui Petru (Matei 26, 34; Luca 22, 34) şi a tuturor învăţăceilor: „Toţi vă veţi sminti întru mine în noaptea aceasta, căci scris este: Bate-voiu păstorul şi se vor risipi oile turmei" (Matei 26, 31). „Iată vine ceasul şi acum a sosit,

ca să vă risipiţi fiecare la ale sale şi pe mine singur mă veţi lăsa"... (Ioan 16, 32).

Intreagă desfăşurarea tragediei mântuirii, în toate actele şi momentele ei, Mântuitorul a prevăzut-o şi a descoperit-o prin prorocie ucenicilor. Acţiunea ei l-a aflat în priveghere, gata pentru jertfa supremă. „Dormiţi acum şi vă odihniţi! Iată s'a apropiat ceasul. Şi Fiul Omului este dat în mânile păcătoşilor" (Matei 26, 45).

Tot ce a profeţit El, s'a împlinit cu toată exactitatea. A fost vândut de Iuda Iscariotul, a fost osândit la moarte de Iudei, batjocorit, lovit şi răstignit de păgâni, părăsit de apostoli, dar după trei zile a înviat. La fel s'au împlinit şi prorociile Lui cu privire la pogorârea Duhului Sfânt (Ioan 15, 26; 16, 7; Luca 24, 49; Fapte 1, 4 şi 2) şi cu privire la apostoli, la predica şi mărturia lor pentru El între toate neamurile pământului (Fapte 1, 8).

Cu o clarviziune ne mai întâlnită la oameni, Mântuitorul Hristos a profeţit şi persecuţiile ucenicilor şi urmaşilor Săi, pe cari le vor îndura din partea necredincioşilor iudei şi păgâni. „Feriţi-vă de oameni, căci vă vor da pe mâna sinedriilor şi în sinagogele lor vă vor bate cu biciul. La domnitori şi la împăraţi veţi fi duşi pentru mine spre mărturie lor şi păgânilor... Vor pune mânile pe voi şi vă vor prigoni... Atunci vă vor da pe voi la munci şi veţi fi urâţi de toate neamurile pentru numele meu" (Matei 10, 16—18; 24, 9; Marcu 13, 9; Luca 21, 12). „Ba chiar soseşte ceasul când oricine, omorându-vă, să creadă că aduce slujbă lui Dumnezeu... Amin, amin grăesc vouă, veţi plânge şi vă veţi tângui, iară lumea se va bucura: Voi veţi fi în întristare, dar întristarea voastră se va preface în bucurie" (Ioan 17, 2, 20). Dela prigoană la triumf, aceasta e calea creştinilor în lume, prorocită de Mântuitorul şi verificată în cele două milenii de viaţă şi istorie bisericească.

•

2. Tot atât de precis s'au împlinit prorociile Mântuitorului cu privire la soartea Ierusalimului şi a poporului iudeu. Ierusalimul era o cetate necredincioasă, ca şi Betsaida, Capernaum, Atena, Corint, Alexandria, Roma şi altele din vremea aceea. Locuitorii lui, Iudeii, sub orientările false şi perverse ale fariseilor şi cărturarilor, erau adânciţi în

rele, împietriţi în tradiţia formelor şi rătăciţi ca o turmă fără de păstori. Isus a fost profund îndurerat de această situaţie a cetăţii lui David. Marea rătăcire în care se afla „poporul ales“, atitudinea pe care a luat-o Ierusalimul cu şefii lui spirituali, faţă de Persoana şi Evanghelia Sa, a desprins de pe buzele Lui profeţia şi sentinţa de condamnare. Pentru aceea, când Mântuitorul soseşte ultima oră dinspre Galileia cu ucenicii pe muntele Maslinilor şi aruncă o privire peste capitala neamului Său, se opreşte cu ei, şi copleşit de durere rupe din inima Sa duioasă, cuvintele de osândă: „Ierusalime! Ierusalime, care omori pe proroci şi cu pietre ucizi pe cei trimişi la tine, de câte ori voit-am să adun pe fiii tăi, după cum adună cloşca puii ei, sub aripi, dar nu ai vrut. Iată, casa voastră vi se lasă pustie“ (Matei 23, 37—38; Luca 13, 34—35). Sunt cele mai dureroase cuvinte, cari au ieşit din gura lui Isus.

Odată, cercetând cu ucenicii templul din Ierusalim, „împodobit cu lespezi frumoase şi cu daruri“, clădirile, podoabele şi zidurile lui, Isus foloseşte prilejul ca să le prezică şi lor destinul tragic: „Vedeţi acestea toate? Adevăr grăesc vouă: nu va rămânea aici piatră pe piatră, care să nu se risipească“ (Matei 24, 1—2; Marcu 13, 1—2; Luca 21, 5—6).

Mântuitorul face răspunzător întreg poporul ales de toate greşalele şi nelegiuirile de cari s'a făcut vinovat în curgerea istoriei sale biblice, prin parabola lucrătorilor viei (Matei 21, 33—43) şi prin mustrările adresate cărturarilor şi fariseilor. „Se va lua dela voi împărăţia lui Dumnezeu, şi se va da neamului care va face roadele ei“ (Matei 21, 43).

Seria acestor profeţii s'a împlinit la anul 70 d. Hr. când armatele lui Titus au cuprins Ierusalimul, au jefuit şi dărâmat cetatea cu templul şi poporul l-au împrăştiat peste tot pământul. De atunci casa iudeilor este pustie, iar ei sunt mereu neliniştiţi şi neodihniţi. Fără ţară, fără pământ, pururi rătăcitori. N'a rămas piatră peste piatră din gloria lor de altădată. Cuvântul Profetului s'a împlinit.

*

3. Prorociile Mântuitorului cari au cea mai mare însemnătate şi actualitate sunt cele privitoare la sfârşitul lumii şi la judecata din urmă. Dupăce Isus vestise învăţăceilor

dărâmarea templului, s'a urcat împreună cu ei pe muntele Maslinilor, din nemijlocita apropiere a templului. Tăcerea apăsătoare în care îi învălue profeţia Domnului, este întreruptă prin întrebarea lor: „Spune nouă când vor fi acestea şi care este semnul venirii Tale şi al sfârşitului acestui veac?" Mântuitorul le ţine o lungă cuvântare eshatologică în care le dă răspuns, ce se poate împărţi în două părţi. Partea întâi cuprinde descrierea evenimentelor şi a semnelor apocaliptice care vor premerge sfârşitului lumii şi partea a doua cuprinde exemplificări practice, îndemnuri la priveghere, la rugăciune şi la fapte bune.

Partea întâi începe printr'un apel la atenţie: „Vedeţi să nu vă amăgească cineva", să nu vă seducă cu filosofia şi cu înţelepciunea veacului acestuia. Căci se va ridica popor peste popor; Hristoşi şi profeţi mincinoşi se vor ivi; din înmulţirea fărădelegilor dragostea multora se va răci; frate contra frate se va ridica, părinţi contra copii şi copii contra părinţi; veţi fi prigoniţi, martirizaţi şi ucişi pentru numele Meu; Evanghelia se va predica în toată lumea şi ereziile vor ameninţa curăţenia credinţei; urâciunea pustiirii se va arăta, soarele se va întuneca, stelele vor cădea, pământul se va cutremura şi toate neamurile vor plânge. Atunci se va arăta pe cer semnul Fiului Omului: Crucea, apoi însuş Fiul ca un fulger, care luminează dela răsărit până la apus.

Partea a doua a cuvântării se rezumă în cuvintele: Fiţi gata, căci nu ştiţi în care ceas va veni Fiul omului. Să nu ne îngreunăm cu mâncarea şi beutura, ci să priveghem. Cum să ne pregătim pentru a doua venire a Fiului, ne-o exemplifică El prin comparaţii şi parabole. După cum smochinul când înfrunzeşte arată că se apropie vara, la fel oamenii: când vor vedea împlinindu-se semnele din profeţiile Domnului, să ştie că sfârşitul se apropie. — Sau, dupăcum în zilele lui Noe, oamenii mâncau şi beau până ce au venit potopul peste ei, aşa, fărădeveste se va întâmpla şi sfârşitul lumii şi venirea Domnului. Stăpânul casei dacă ar şti când vine furul, ar priveghea; la fel şi servitorul când ar şti sosirea stăpânului. — Sluga cea bună va avea parte de răsplată la venirea Domnului; în schimb sluga cea rea va fi osândită. — Urmează parabola celor zece fecioare; la sfârşitul

veacurilor Isus îşi va face nunta Sa cu Biserica. Atunci ceice viază şi veghează în credinţă şi în dragoste, vor avea parte de bucuria Lui. — Apoi: parabola talanţilor. Talanţii reprezintă toate harurile pe care Dumnezeu le-a împărtăşit oamenilor. In proporţia darurilor, Dumnezeu a hotărât şi răspunderile oamenilor.

Profeţia se încheie prin descrierea tabloului judecăţii din urmă: Fiul omului va sta pe scaunul slavei sale încunjurat de mii de îngeri. Toate generaţiile şi toate popoarele, dela Adam şi până la sfârşit, vor fi înaintea Judecătorului, când El printr'un act de atotputernicie dumnezeiască va despărţi pe toţi, după calitatea lor de buni sau răi, — după cum păstorul desparte oile de capre. In Palestina oile erau albe, coloarea nevinovăţiei, iar caprele negre. Dreapta simbolizează bucurie şi fericire; stânga reprezintă nenorocirea. După despărţire urmează judecata şi sentinţa. Criteriul de judecată, sau virtutea necesară mântuirii va fi dragostea de aproapele, manifestată prin opere de binefacere: o bucată de pâne, un pahar de apă, o vorbă bună, o haină în numele lui Hristos. Celor buni li se va zice: „Veniţi" ... Celor răi: „Duceţi-vă dela mine" ...

Sfârşitul cuvântării este scurt, dar înspăimântător: „Şi vor merge aceştia în pedeapsă veşnică, iară drepţii la viaţă vecinică" (Matei 24—25; Marcu 13, Luca 21).

•

Acestea sunt profeţiile Mântuitorului. Mulţi vor fi uitat de ele, ca oamenii din Sodoma, Gomora şi Ninive, de Dumnezeu. Dar cei mai mulţi trec pe lângă ele cu o uşurinţă vrednică de osândit. Prorociile din grupa întâi şi a doua s'au împlinit — şi se împlinesc mereu. Prorociile din grupa a treia se vor împlini cu aceeaş siguranţă şi cu aceeaş precizie, ca şi celelalte. Ceriul şi pământul vor trece, iar prorociile neîmplinite ale Mântuitorului se vor realiza.

Profeţiile evanghelice, ca şi toate profeţiile biblice sunt expresia adevărului sfânt şi veşnic. Din cuprinsul lor noi primim un semn în plus pentru Dumnezeirea lui Isus, o dovadă pentru înfrângerea cugetării materialiste şi un impuls mai viu în năzuinţa spre obiectivarea sfinţeniei în viaţă.

ILARION V. FELEA

PENTRU O NORIE

de Pr. CANDID C. MUŞLEA,
profesor la Liceul ortodox „A. Şaguna" din Braşov

Prin anul 1777 era mare zarvă în fruntaşa comună de sub poalele „Pietrii Craiului". Linişte în care trăiseră până atunci Românii de acolo, văzându-şi de cărăuşia lor şi de lucrul câmpului, fusese turburată din nou de amestecul în treburile lor bisericeşti al Magistratului săsesc din Braşov, care, ca domn de pământ, ţinea cu tot preţul să-şi impună voinţa în toate chestiunile cari priviau pe „supuşii" săi.

Dar să lăsăm să vorbească actele din arhiva Braşovului.

Copie

SINGHILIE

Sofronie, cu mila lui Dumnezeu pra(v)oslavnic Episcop neuniţilor în Ardeal, după darul şi puterea preosfinţitului şi de viaţă făcătorului Duh, dată noao dela Marele Arhiereul nostru Isus Christos prin apostolii săi şi ai lor namesnici şi următori, pre pravoslavnicul acesta bărbat Popa Ion Vlad Dan din Zerneşti, în cinstit Scaunul Braşovului, cu toată luarea de samă ispitindu-l, ne-am încredinţat mai vârtos prin mărturia duhovnicului Protopopului Iachim [şi] l-am aflat a fi vrednic de preoţie. Pre carele după obiceiul Bisericii răsăritului legii greceşti neunite l-am hirotonit preot desăvârşit şi l-am aşezat paroh şi păstor sufletesc la hramul Sfântului Nicolae în Zerneşti. La acest hram şi sat îl întărim şi-i dăm putere ca prin tainele cele sfinte să zidească pre oamenii săi spre vieaţa cea creştinească şi duhovnicească, să boteze, să miruiască în primejdie numai de moarte, să i spovedească, să liturgirească, să cunune după învoirea bărbatului şi a muierii, să facă maslu la cei bolnavi, iară la cei sănătoşi nici de cum să se becească (?) („betsászke" !). Toate tainele bisericii şi orânduielile preoţeşti a deslega numai la primejdie de moarte Să fie dator. Iară pricinile ceale grele de socotit să le aducă înainte noao Arhiereului, însă la hramul ce l-am blagoslovit să aibă a sluji.

Fără porunca şi blagoslovenia noastră airea aceasta a face să nu îndrăsnească, după al 3(-lea) canon al Antiohiei; doao biserici să nu ţie după al 15(-lea) canon al Soborului al treilea, ca să nu se arate vânzător de Sfinte, ci unuia Christos să stea înainte, în biserică slobodă, iară nu cumpărată cu bani. Călcând aceasta, se opreşte de preoţie după al treilea sobor de obşte.

Dator este preotul cu tot sufletul a se sili a ceti sfânta scriptură şi a lua samă cu purtare de grije pentru mântuirea sufletelor creştineşti, şi a se deprinde la pravoslavie şi blagoslovenie în trezvire şi în curăţie, în bune cuviinţe; şi să fie de cinste, primitor de streini, nebeţiv, neleneş, nelacom, negâlcevos, şi blând, luător de samă, nezavistnic, neiubitor de argint, învăţător nici de o sminteală, nimica scandelă dând, ca să-i fie slujba lui fără de prihană, puindu-se pre sine pildă faptelor bune.

Dator este preotul a învăţa cinul preoţesc şi viaţa legii creştineşti pre oamenii săi în toate zilele, şi mai vârtos în ziua Duminecii, precum porunceşte al cincilea sobor de obşte, după învăţătura sfinţilor dascăli stâlpilor bisericii noastre, să le tâlcuiască, şi tot prin puterea aceluiaşi sobor se lapădă de preoţie, care prin lene n'ar face ceale căzute preoţiei şi mai sus numite.

Pentru aceea Popa Ion încă dator este (preotul) toate celelalte căzute preoţiei a le plini, turma sa bine a păstori, ca să nu se ruşineze în ziua înfricoşatei judecăţi a lui Dumnezeu, ci să zică: „iată eu şi pruncii mei" şi să auză dulcele glas al lui Christos grăind: „Vino, fericită şi credincioasă slugă, pre puţin ai fost credincios, preste mai multe te voiu pune, intră în bucuria Domnului tău!"

Dară, de va face ce [nu] porunceşte şi opreşte legea şi pravila şi învăţătura noastră, lipsit să fie de preoţie, până se va îndrepta.

Pentru mai bună credinţă, i-am dat învăţătura noastră spre scurt, ca să o înveţe, şi de rost să o ştie, ca să păzească vieaţa sa cu cinste, şi păstoria sa să o păzească. Iară noriaşii lui datori vor fi pre Preotul său a-l cinsti, a-l asculta, şi ce este obiceaul, dreptatea şi îngăduinţa rânduelilor celor preaînalte fără repştire a împlini.

S'au dat în Braşov, 7 Aprilie A. 1733.

(L. S.) SOFRONIUS KYRILLOVITS m. p.

N. B. Cu condiţiile care scrie în cartea cea de norie dată tot sub data de astăzi, s'au făcut această rânduială, de s'au aşezat Popa Ion Vlad Dan în Zerneşti.

Copie

CARTE DE NORIE

Tuturor, cărora se cuvine a şti, se face înştiinţare, precum preoţindu-se Popa Ion Vlad din Zărneşti din cinstit Scaunul Braşovului, s'au făcut acest fel de rânduială, adecă mai sus numitul Popa Ion să aibă numai 30, adecă treizeci de case, şi aceste case sunt rânduite să i se dea dela Popa Duşa 5 case, şi dela Popa Radul 6 case, şi dela Popa Stan Crăciun 4 case, şi dela Popa Vlad, tatăl Popii Ion 15 case, adecă cincisprezece case; dară dela Popa Ion Sin Popa Mihai şi dela Popa Nica să nu se iasă (ia?) nici o casă, că ei au puţin şi numărul treizeci s'au plinit, dară săptămâna să ţiie ai taichele său Popa Vlad, numai 6 săptămâni să fie, şi murind un preot din parohii Zârneştilor, atuncia cu ştirea arhiereului locului să între mai sus numitul Popa Ion în parohia aceluia care va muri, iar călcând aceasta, să fie lipsit de toată mila care s'au făcut. S'au dat în Braşov. 7. Aprilie 1773.

Smerit Episcopul neuniţilor în Ardeal

SOFRONIUS KYRILLOVITS m. p.

•

Ieu Popa Ion Din Popa Vlad Dan din Zernest am voit, şi m'am legat pe aceasta, ca să împlinesc.

•

Prin aceasta facem cunoscut tuturora cărora se cuvine a şti, precum Popa Ion Dan din Zernest slăvitul scaunul al Braşovului, veni(nd) înaintea Consistoriumului nostru cu Singhilia lui cea adevărată dela Domnul Sofronie Kyrillovits, şi cu această din dosul aceştia iară adevărată arhierească rânduială, care adevărate arhiereşti aşezământuri şi Cinstitul Consistorium le întăreşte şi pe numitul Popa Ion Dan îl aşezăm şi întărim paroh deplin în Zernest în locul Popii Ion Mihai, care au murit; şi poruncim preoţilor celorlalţi, care acolo slujesc, ca partea sa deplin să-i dea, şi el din partea sa să dea preotesii văduve într'un an din venitul său dinlăuntru a[l] bisericii jumătate. Şi numitul mai sus Popa Ion va fi dator a se purta după legea lui Dumnezeu şi după pravila preoţască, cum în singhilia lui de Arhiereu s'au hotărît. S'au dat în Sibii, 23 Noembrie 1777.

(L. S.) IOAN POPOVITS VICARIUS NEUNIŢILOR m. p.

•

Copia Sigilli Inhibitorii et Citatorii d. Cibinii die 24-la Novembris 1777 a Vicario neunitorum Ioanne Popovits dati.

Pecete se dă din Consistorium la Popa Mihai din Tohan, cinstitul Scaunul Braşovului, care împotriva singheliei Sale şi împotriva pravilii slujeşte fără ştirea Consistoriumului la Zernest, să fie oprit de toată slujba din Zernest, şi la 12 Ianuarie să fie aicia la Sibii în fața C. Consistorium la dare de samă sub poena Consistorii. S'au dat Sibii. 24 Nov-bris 1777.

(L. S.) IOAN POPOVITS VICARIUS NEUNIȚILOR.

•

Cinstite Frate Protopoape Chir Petru în Braşov.

Pentru rândul preoților din Zernest vei şti precum pentru isprăvirea acestui lucru am rânduit pe Protopopul Făgăraşuul să vie cu carte dela Cinstit Consistorium la D[om]nul Județul dela Braşov, şi va isprăvi treaba după cum poruncesc prin înălțatele rânduiele. S'au dat în Sibii. 13 Ian. A. 1778.

IOAN POPOVITS VICARIŞ NEUNIȚILOR m. p.

•

Pe lângă protecția Magistratului, Părintele Mihai îşi avea şi el dreptățile sale, în forma unei singhelii, scrise româneşte de un Sas, singura după cât ştim în felul acesta:

Copie

Din mila lui Dumnezeu Chrestels Pavel, vel județ al Cinstite[i] Cetăți Braşovului şi a toată Țara Bursei. Dat-am cartea noastră de volnicie la mâna Pope lui Mihai, precum să [se] ştie, că l-am pus ca să fie preot în sate în Tohan, la biserica de acolo, în locul răposatului Pope lui Andrei, ca să poarte grije sfintei biserici după legea pravoslavnică creştineşti, a sări la toată rânduiala, ce l-ar chiema creştinii, să slujească, cum va fi mai bine, şi precum place lui Dumnezeu; şi să aibă a se cinsti, şi a se socoti cu preoții ceilalți, precum va fi mai bine. Şi ce s'ar întâmpla venitul bisericii, să aibă a împărța frățeşte cu ceilalți preoți, iară nu la lăcumie. Aşijderea şi DVoastră Sătenilor, şi Dumitale Biroule, care ar fi, încă să-i dați cinste, după legea creştinească şi după cum este obiceaiul [la] ceilalți preoți, aşa să fie şi Popii lui Mihai, să fie apărat de toate; iară cine s'ar ispiti după porunca Domniei noastre a-i face ceva, şi nu ar da cinste ca unui preot, unu ca acea [sic!] bine să ştie, că mare urgie va petrece de către Domnia noastră. Intr'alt chip să nu

fie, şi ce au stăpânit Pope Andrei, să aibă şi Pope Mihai a stăpâni cu bună pace.

Iun. 1 1745

(L. S.) P. CHRESTELS m. p.
JUD. CORON.

La 27 Ian. 1778 vicarul se adresează direct judeţului. El îi spune încă odată situaţia şi că popa Mihai şi-a pus coasa în holdă streină, şi dacă acest prevaricator nu se va prezenta de bună voie în faţa Consistorului, Magistratul să nu întârzie a da ajutor protopopului de Făgăraş ca să-şi poată face datoria.

La 7 Febr. Schobelu ia celor doi preoţi un interogator la Braşov. Mihai declară că anul trecut, înainte de Crăciun, fiind în biserică, P. Dan i-a arătat o scrisoare dela Consistor, prin care i se da lui noria, şi l-a oprit să mai slujească. P. Mihai s'a dus la senatorul-inspector dominial Fronius cerându-i ajutorul, şi acesta i-a dat o scrisoare către provizorul Czeidner din Zărneşti, ordonându-i să aresteze pe toţi aceia cari l-ar împiedeca pe P. Mihai de a sluji, oricine ar fi ei. In 31 Ian. având o cununie, s'a dus de dimineaţă la biserică, unde P. Ion i-a spus a doua oară să nu mai facă nici un serviciu bisericesc, şi dacă nici de data aceasta nu va da ascultare ordinului consistorial, el nu va mai sluji în acea biserică „odate cu cap". P. Mihai i-a răspuns că nu are ce căuta la Consistor, lui domnul de pământ i-a dat noria şi acesta nu-l lasă să meargă la Sibiu, căci el e preot ca şi cei ce şed în Consistor. Celălalt i-a spus: „Dacă nu asculţi de Consistor, toate slujbele câte le-ai făcut şi le vei mai face, n'au nici o valoare, şi eşti preot săsesc, nu românesc". Ca să ocolească cearta, P. Mihai a rugat pe alt preot să cunune şi s'a dus la birăul satului rugându-l să supravegheze pe P. Ion, căci el se duce la Braşov să se plângă judeţului.

P. Ion, fiind scos din arest şi dus în faţa judeţului, după ce i s'a citit fasiunea popii Mihai, declară că după moartea popii Ion sin Mihai, a cerut judeţului să-i dea postul vacant care-i fusese promis de episcop. Schobelu i-a răspuns că episcopul nu are dreptul de a da norii, ci numai a sfinţi preoţi. Atunci s'a dus la protopopul Petru Grid, care i-a

dat sfatul să meargă la Sibiu, unde Consistorul i-a confirmat promisiunea episcopului şi i-a dat hârtie la mână, prin care să-l oprească pe P. Mihai dela orice fel de serviciu în biserica din Zârneşti, având să se prezinte la 12 Ian. la Sibiu. La întoarcerea acasă i-a arătat aceste ordine, dar înzadar, căci P. Mihai era omul Magistratului. N'a mai slujit deci şi la 12 Ian. s'a prezentat la Sibiu fără P. Mihai. Cuvintele „odată cu capul" nu le-a rostit, nici nu a spus că slujbele popii Mihai sunt nule şi că ar fi preot săsesc.

După 10 zile au fost ascultaţi şi câţiva martori, dintre cari Aldea Terci, de 80 de ani, auzise pe P. Mihai spunând popii Ion, în biserică: „Episcopul e în Peşta. Eu mă tem numai de Maj. Sa împăratul, şi numai de el ascult!"... Popa Stan Crăciun, de circa 18 ani, spune că în aceea zi, fiind în biserică, cetise dintr'o carte tot ce trebuia cetit pentru aceea Duminecă, când l-a auzit pe P. Ion spunând: „In numele Consistorului te opresc să mai faci vre-o slujbă! Aici sunt preoţi destui! Du-te unde te-a trimis ca preot episcopul care te-a sfinţit". Apoi, pentru a nu fi conturbat, a început să cetească cu glas mai ridicat. Văduva Neacşa Bodicioaie spune că fiind în biserică şi făcând mătănii, a văzut pe P. Ion arătând popii Mihai o hârtie şi spunându-i: „Nu vei mai pune patrafirul, şi nu vei mai sluji în biserică".

P. Ion e liberat din arest până la alte dispoziţii, cari aveau să se ia după reîntoarcerea dela Sibiu a inspectorului Fronius, şi cu condiţia să dea un revers, în care să se oblige că nu va mai împiedeca câtuşi de puţin pe P. Mihai în serviciu şi va fi liniştit şi paşnic, altcum va fi imediat din nou arestat, adus la Braşov şi supus pedepsei celei mai grele.

De silă, ca de voie bună, P. Ion dă următorul revers:

Ade[că] eu popa Dan din Zărneşti dau scrisoarea mea după porunca Măriei Sale domnului Zivolt (Seewaldt!) precum să nu stau eu împotriva popii Mihai nici la un fel de lucru, până va veni domnul Fronius dela Sibii şi va îndrepta Măria Sa lucrul. Anno 1778 în 12 Fevr.

EU POPA VLAD DAN, chizaş. EU POPA IOAN DAN DIN ZĂRNEŞTI.

In acest timp judeţul răspunse vicarului că P. Ion nu are nici un drept la aceea parohie, deoarece episcopul,

conform ordinaţiunilor mai nouă din 5 August 1777 Nr. 3867 şi a Approb. Constit. I, titlul 8 şi a uzului străvechiu, nu are drept să dea norii, cum nu are nici dreptul de a sfinţi pe cineva de preot, până când domnul de pământ nu consimte: Dreptul de a da norii aparţine domnului de pământ, şi nu episcopului, care să nu-şi aroge acest drept, nici să nu susţină că Magistratul şi-a trimis secerătorii în holdă streină.

Nu trece mult însă, şi la 31 Martie 1778, guvernul, cu No. 1778, trimite Magistratului adresa, plină de energie, din 16 Martie, a vicarului, cerând informaţiuni.

Judeţul răspunde că în a. 1773, fiind rugat de P. Vlad Dan, i-a dat fiului acestuia o scrisoare de recomandaţie către episcop, ca să-l sfinţească de preot, apoi P. Vlad a stăruit pe lângă ceilalţi preoţi să dea şi fiului său câteva familii, ca să poată trăi amândoi, ceeace s'a şi făcut, dându-i-se 30 familii, cu aprobarea episcopului, dar fără ştirea domnului de pământ. Dupăce însă P. Ion sin Mihai a răposat, atât P. Ion cât şi P. Mihai i-au cerut parohia vacantă, care s'a dat celui de-al doilea, deoarece: 1. E superior în învăţătură şi, fiind în vârstă de 60 ani, are o experienţă bogată, ceeace îi dă mult prestigiu, pe când P. Ion e numai de vre-o 20 de ani. 2. Popa Vlad Dan s'ar fi atins de banii bisericii şi până azi nu şi-a putut da seamă de ei. 3. Când a fost evacuat satul Tohan, P. Mihai a părăsit şi el comuna, având o pagubă de 5000 fl., cari nu i-au fost încă restituiţi. 4. Credincioşii l-au cerut pe P. Mihai. 5. Dacă parohia s'ar da popii Ion, care şi de altcum e un neastâmpărat şi face multă supărare oamenilor cu certurile sale în biserică, domnul de pământ ar pierde mult din prestigiul său, căci e temere că tocmai aceşti Zărneşteni, cari pe vremuri, din cauza nesupunerilor, s'au purtat cum se poartă astăzi „supuşii" din Săcele — ar fi instigaţi de P. Ion, pe când P. Mihai i-ar ţinea în frâu.

Roagă deci pe guvernator să sprijinească pe P. Mihai şi să atragă atenţia vicarului să nu treacă peste drepturile sale, căci acesta ar micşora vaza domnului de pământ.

De altmintrelea toate acestea sunt puse la cale de protopopul Petru Grid din Şchei, care nu e iubitor de bună

rânduială, şi crede că ar fi mai bun Păr. Ştefan, atât ce priveşte experienţa pastorală, cât şi învăţătura şi păstrarea ordinei.

Neînţelegerea continuă însă şi în anul următor, când 63 capi de familie, noriaşi şi nenoriaşi, întru cari şi logofătul, birăii şi un pârgar, cer Magistratului „să fie cum au rânduit pe Părintele Mihai cu norie... că este preot bătrân, cu bună învăţătură, în biserică şi în tot locul între oameni învaţă din carte cuvinte din poruncile lui Dumnezeu, şi chiverniseşte bine toate veniturile bisericii şi le adaoge, şi poruncile Cinstitului Magistrat, şi la toţi domnii este supus şi ascultător, şi cu oamenii săraci este cu cuvinte bune, şi cu blândeţe, şi pe toţi oamenii învaţă cele bune şi de folos porunci a le crede şi a le păzi“...

Sfârşitul acestor neînţelegeri a fost că atât P. Mihai cât şi P. Ion au rămas preoţi în Zârneşti.

CANDID C. MUŞLEA

ÎNTÂIUL LOC TRINITAR IN SF. SCRIPTURĂ

de Dr. N. NEAGA,
profesor la Academia teologică din Sibiu

Noţiunea „Treime“ nu se întâlneşte în Vechiul nici chiar în Noul Testament. Ea este o creaţie a scriitorilor de mai târziu. Apologetul secolului al doilea, Teofil din Antiohia[1] este întâiul care întrebuinţează expresia Τϱιας [Treime], iar la latini primul la care întâlnim noţiunea „Trinitas“ este Tertulian.[2] Ideea însă despre sfânta Treime este cunoscută încă în Vechiul Testament. Indicaţia faptului că în Dumnezeu cel unul în fiinţă sunt mai multe persoane o întâlnim în întâia carte, care începe seria scrierilor sfinte, în cartea Facerii. In Vechiul Testament revelaţia divină s'a făcut omenirii în mod progresiv, astfel că nu vom afla în cartea Facerii indicaţii clare şi definite la sfânta Treime. Cauzele pentru cari sfânta taină n'a fost descoperită lămurit în Vechiul Testament se află în imprejurarea, că neamul omenesc fiind încă în pruncia desvoltării sale spirituale, nu putea înţe-

[1] Această întrebuinţare o face sfântul scriitor într'o epistolă adresată lui Antolic, pe care-o aflăm în tomul VI din colecţia Migne seria greacă la pag. 1077. Aici episcopul Teofil schiţând o paralelă între Dumnezeu şi om, pentru ai se face mai bine înţeles îl aseamănă pe Dumnezeu cu soarele, pe om cu luna, „Soarele este imaginea lui Dumnezeu, luna a omului. Precum soarele se deosebeşte de lună prin mărire şi strălucire, aşa se deosebeşte Dumnezeu mult de omenire. Precum soarele întotdeauna rămâne plin de strălucire, aşa Dumnezeu pururea desăvârşit rămâne. Luna apune, din lună în lună scade în strălucire, întru asemănare omului făcându-se, apoi iarăşi renaşte, creşte şi se măreşte asemănare învierii viitoare făcându-se. Asemenea sunt cele 3 zile cari au fost mai nainte de a fi luminătorii, simbol al Treimii, al lui Dumnezeu, al Cuvântului şi al Înţelepciunii Lui“.

[2] El foloseşte această expresie în „De Pudicitia“. Sunt celebrele sale cuvinte despre Biserică din această scriere cu caracter montanistic: „Nam ecclesia proprie et principaliter ipse est spiritus in quo est trinitas unius divinitatis, Pater et Filius et Spiritus Sanctus“ (M. L. II 1080).

lege tainele înaltei descoperiri Dumnezeeşti, cum motivează[1] b. o. Grigore de Nazians,[2] după care predicarea limpede a învăţăturii despre Dumnezeu întreit în persoane ar fi fost un pericol. Altă pricină pentru care nu s'a explicat în mod răspicat acest mister ni-l indică Teodoret:[3] „ca să nu găsească în aceasta motiv de-a se închina la mai mulţi zei". Poate că acest motiv îl ia în considerare şi Sf. Ioan Gură de Aur, când zice că „iudeii cunoscură pe Fiul lui Dumnezeu numai întunecos, prin profeţie. Dacă abia desbăraţi de politeism ar fi auzit vorbindu-se de un Dumnezeu şi încă de altul, ar fi căzut în greşeala de mai înainte. De aceea necontenit le aminteau profeţii, că este numai un Dumnezeu şi nu mai este altul".

Indicaţii despre Dumnezeu întreit în persoane sunt în Vechiul Testament: 1. Acele locuri în cari Dumnezeu vorbeşte despre Sine la plural; 2. Acele locuri în care se face deosebire între Domnul şi Domnul; 3. Teofaniile (în special arătarea dela Mambre) şi 4. Acele locuri în cari se repetă în mod consecutiv numele sau atributele date lui Dumnezeu. Cuvintele celui dintâi loc sunt următoarele: „a zis Dumnezeu: să facem om după chipul nostru şi după asemănarea noastră, care să stăpânească peştii mării şi pasările cerului şi dobitoacele şi tot pământul şi toate vietăţile cari se târăsc pe pământ". Expresia „a zis Dumnezeu" este figurată. Omul nu poate vorbi despre Dumnezeu decât după analogia chipului său, de aceea în imaginaţia omului Dumnezeu este conceput ca având forma unui moşneag, i se atribue părţi ale corpului, cap, ochi, gură, nas, mâini, braţe, inimă etc.; acţionează în mod omenesc: zice, porunceşte, asvârle. Aceste atribute cari se atribue lui Dumnezeu nu se pot interpreta în sens literal, căci atunci ar trebui să admitem că Dumnezeu are 7 ochi, căci la Zah. IV. 10 citim: „7 sunt ochii Domnului...", iar dacă Dumnezeu are 7 ochi, cum bine observă Origen,[4] iar noi numai 2, atunci nu suntem creaţi după chipul Său. Dar noi nici nu sburăm măcar, deşi despre Dumnezeu să spune că „cu penele Sale ne va

---

[1] Olariu I.: Dogmatica, ed. II, pag. 69.

[2] Silvestru de Canev, p. 217.

[3] Acelaş op. şi pag. [4] Migne. Tom. XII, 93.

acoperi şi sub aripile Sale ne va adăposti".[1] In opera sa făcătoare de epocă Sfântul Ioan Damaschinul dă adevăratul înţeles al antropomorfismelor biblice când spune că: „dacă se atribue lui Dumnezeu ceva corporal, trebue să vedem în aceasta un fel de graiu simbolic, conţinând o însemnare mai înaltă; căci Dumnezeirea este simplă şi fără chip. Este vorba de pildă de ochi, de pleoape, de vedere: trebue să înţelegem puterea Lui de pătrundere universală şi cunoaşterea Lui sigură, pentrucă şi noi cu aceste simţiri câştigăm cunoştinţele... prin vorba Lui trebue să înţelegem manifestarea voinţii Sale, căci prin mijlocul gurii şi al limbii ne manifestăm şi noi cugetările inimii noastre..."[2]

In textul original al Sf. Scripturi pentru cuvântul „Dumnezeu" stă Elohim. Elohim este un plural dela Eloah, care s'a desvoltat la rândul său din El. El însamnă „cel puternic", „cel tare". Acesta este cel mai vechiu nume dat lui Dumnezeu la Evrei şi determină în Vechiul Testament atât pe Dumnezeul cel adevărat cât şi pe Dumnezeul popoarelor. Elohim tradus literal înseamnă zei, de aceea unii scriitori considerându-l ca plural numeric vedeau oarecum indicată dogma despre sfânta Treime, deci pluralitatea persoanelor într'o fiinţă divină.[3] Această interpretare este greşită. Numele Elohim nu se întrebuinţează la singular decât în formă poetică, obvine însă de peste 2500 ori în Biblia ebraică[4] la plural, dar are însemnare singulară şi determină pe Dumnezeul cel adevărat. Această formă plurală nu trădează un politeism înfocat, cum au voit unii să creadă, căci toate numirile prin cari desemnează Semiţii Zeitatea ca El,[5] Elohim,[6] Adon,[7] Elion,[8] Şaddai,[9] Iahve,[10] Alah,[11] conţin noţiunea unei puteri supreme, a unei unităţi desăvârşite chiar sub haina plurală. Pentru zeii păgânilor Elohim nu se întrebuinţează decât determinat mai de aproape. De ex.: Elohim al străinilor,[12] Elohim de argint,[13] Elohim al Egiptului,[14] Elohim al naţiunilor[15] etc. Că Elohim nu exprimă

---

[1] Psalm 90 4. [2] Olariu I.: Dogmatica ed. II pag 29.

[3] V. Loichiţă: Numirile, pag. 18. [4] Acelaş, pag. 17.

[5] Cel tare. [6] Dumnezeu. [7] Cu articol „haadon" însamnă Domnul. [8] Cel prea Inalt. [9] Cel puternic. [10] Cel ce este. [11] Dumnezeu (con.) Isopescu, Coranul p. 28.

[12] Fac. 35, 2. [13] Eşire 20, 23.

[14] Fac. 12, 12. [15] Deut. 29, 17.

o pluralitate de zei rezultă clar din următoarele: Politeismul era strict interzis. Evreul contaminat era condamnat cu moartea. Dacă expresia Elohim ar conține ideia pluralității de zei, ea ar fi fost evitată de scriitorii inspirați. In afară de aceea este astăzi constatat că monoteismul este forma originală, politeismul este o manifestare decăzută a credinței.

Elohim este deci un plural cu însemnare singulară, un *pluraliatantum*, am putea zice. Restul expresiilor principale în text sunt: „să facem om după chipul nostru și după asemănarea noastră". Expresia „chipul" din acest verset este o altă noțiune pentru figură, formă, imagine, icoană; „asemănarea" este noțiunea abstractă a chipului. Chipul este o imitație a originalului, asemănarea însă este mai aproape de identitatea ființei comparate. Aceste două sinonime servesc întocmai ca și „tohu vabohu" în descrierea haosului primordial, spre a intensifica înțelesul frazei. Intenția autorului va fi fost următoarea: reproducerea seamănă cu originalul. Trei sunt răspunsurile mai de seamă la întrebarea, în ce constă asemănarea cu Dumnezeu a omului:

1. In așezarea lui ca stăpân peste lumea văzută;
2. In asemănarea după trup cu Dumnezeu;
3. Iar alții în sfârșit caută asemănarea cu Dumnezeu în facultățile spirituale ale omului.

Pentru interpretarea de sub 1, există un argument puternic tocmai în acest vers (26) ...„ca să stăpânească peștii mării și pasările cerului... și tot pământul..." La această interpretare aderă b. o. Grigorie de Nazians.[1] Sfântul Părinte va fi avut Psalmul 8, 6 și Sirach 17, 2—4 în vedere, locuri pe cari se sprijinesc și aderenți mai noui ai acestui fel de interpretare.[2] Stăpânirea în lume a omului este însă numai o urmare a asemănării omului cu Dumnezeu. Puterea de stăpânire în lume se dă doar omului prin binecuvântare specială, dovadă versul 28 din cap. I al Facerii.

Cei cari caută asemănarea cu Dumnezeu în partea corporală se sprijinesc pe alte asemănări biblice, — b. o. pe locul V 3 din Facere: „și a trăit Adam 230 de ani și a născut fiu după chipul și asemănarea sa"; — în urmarea cărora ascendenții transmit particularități fizice descendenților

[1] Migne 44, 136.
[2] b. o. Holzinger in Com. său la Facere; 1898 p. 12.

lor, din această interpretare a luat naştere erezia antropomorfistă, pe care se razimă întru câtva şi sistemul de cugetare al jidovului Baruh Spinozza, că „lumea materială e corpul lui Dumnezeu". Poate fi omul trupeşte după asemănarea lui Dumnezeu? Dumnezeu este străin de orice materialitate, iar dacă Scriptura întrebuinţează felul de vorbire sensitivă, nu înseamnă că omul este după corp asemenea lui Dumnezeu. Mai mult adevăr are pentru sine asemănarea după natura spirituală a omului cu Dumnezeu, care constă în capabilitatea de-a se înălţa până la cele mai înalte abstracţiuni, libertatea voei, nemurirea după suflet, şi în dispoziţia religioasă a omului.

Cum se explică pluralele — „nostru", „noastră", „facem", — din acest vers? Căci din punct de vedere gramatical şi sintactic ne aflăm în faţa unei abateri. Răspunsurile ce se dau acestei întrebări sunt mai multe. Unii spun că avem un plural al consfătuirii cu Sine, alţii numesc aceste forme plural al intensităţii, plural maestatic, un fel de vorbire fără importanţă dogmatică, un plural al trinităţii sau însfârşit o consfătuire cu îngerii. O consfătuire cu îngerii, — cari în conformitate cu I 1, III 22, se presupun existenţi şi după Iob cântau de bucurie la crearea pământului de către Dumnezeu — nu poate fi, căci ar însemna că şi îngerii au luat parte la opera de creare a omului ceeace nu se admite pe lângă altele pentru motivul, că s'ar ştirbi nemărginirea însuşirilor divine. Nici un loc din Biblie nu vorbeşte despre o activitate în comun a lui Dumnezeu cu îngerii la creare. Adevărat că îngerii conlucră cu Dumnezeu, în altă direcţie însă numai prin harul Său atotputernic. Din Iob IV, 8, rezultă că îngerii sunt fiinţe inferioare lui Dumnezeu. Oricât de eronată este aplicarea pluralelor de aici la îngeri — admisă încă de Filo — ea se menţine încă. Astăzi un înfocat reprezentant al ei este Gunkel. In comentarul său la *Facere* Gunkel admite că Dumnezeu s'a sfătuit la creare cu alte fiinţe. Astfel de Elohim sau bne Elohim sunt mulţi. Interpretarea lui Gunkel conţine însă un prea bogat fond politeistic; apoi ea se face vinovată şi de erorile menţionate mai sus. După Gunkel ar însemna, că Elohim n'a putut păşi la actul creării omului fără a consulta în prealabil sfatul unui întreg consiliu de zei, iar înţelesul textului ar fi: omul e creat nu numai

după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu, ci şi după cea a îngerilor. Ingerii sunt doar servitori ai lui Dumnezeu şi se află evident într'o relaţie de subordonare. Un alt motiv pentru care nu putem admite această interpretare sunt cuvintele: „Dumnezeu a făcut pe om după chipul Său, l-a făcut după chipul lui Dumnezeu". Fac. I, 27. Sensul politeistic propus de Gunkel cade. Moise propagă doar monoteismul în sensul cel mai strict al cuvântului. Ce alta spun cuvintele: „Eu sunt Dumnezeu şi afară de mine nu este altul".

Nici plural maestatic nu poate fi, cum susţine b. o. dogmatistul român Comoroşanu. Acest fel de vorbire nu este cunoscut în literatura biblică veche. Abia în cărţile timpului persan şi postpersan să se fi introdus acest fel de vorbire. Ca dovadă ne-ar putea servi b. o. locurile Esra IV şi I Mac. X 19. La Esra aflăm că împăratul Perşilor Dariu adresând o epistolă locuitorilor din Samaria scrie: „Sănătate! scrisoarea pe care ne-aţi trimis-o..."; iar la I Macabei X 19 citim că împăratul Alexandru se adresează lui Ionatan zicând: „Bucurie! Auzit-am noi..." Versul 26 din I. Facere este însă mult mai vechiu decât ca să fi putut suferi influinţa acestor două cărţi.

Rămâne doar acel fel de interpretare, care indică pluralitatea persoanelor în Dumnezeu. Că este o mărturie despre pluralitatea persoanelor în una şi aceeaş Dumnezeire rezultă din III_{22} unde citim că, Dumnezeu a zis dupăce a creat pe om: „Iată Adam s'a făcut ca unul din noi". De notat e că majoritatea sfinţilor Părinţi au văzut în textul de care ne ocupăm o învăţătură revelată a Vechiului Testament privitor la sfânta Treime. Astfel părintele apostolic Varnava[1] pentru a dovedi cetitorilor săi că Hristos este făcătorul a toate, face la capitolul 12 al scrisorii sale o afirmaţie care informează că în timpurile primare ale Bisericii textul în chestiune primise un caracter dogmatic: „El a făcut din început pe oameni, deaceea tot El trebue să-i facă din nou, căci către Dânsul a grăit Tatăl la facerea lumii: „să facem om". In scrierea sfântului Vasile[2] către

---

[1] Atanasie al Alex. in rom. de At. al Râm. p. 7.

[2] Tarnavschi, la Gen. I 26.

Eunomiu citim că „la crearea lumii Dumnezeu vorbeşte cu Fiul şi Spiritul, precum Moise l-a înfăţişat pe el într'un mod omenesc ca vorbind, zicând: să facem pe om după chipul şi asemănarea noastră, şi către cine zice: să facem, dacă nu către Cuvântul şi Fiul cel unul născut, prin carele după cuvântul evanghelistului toate s'au făcut şi către Spiritul, despre care este scris: „Spiritul lui Dumnezeu este care m'a făcut pe mine". Pentru justificarea spuselor sale, Sfântul continuă firul discuţiei cu Eunomiu şi aduce încă şi alte texte paralele, astfel se referă la cap. III 22; XI 7; 1924 din Facere, iar mai târziu la Osea Sfântul Ioan Gură de Aur[1] zice că Dumnezeu nu vorbeşte către sine singur, ceeace o evidenţiază cuvintele: „iată s'a făcut ca unul din noi" şi „haideţi să coborâm..." Hrisostom combate pe acei cari cred că Domnul s'a consfătuit cu îngerii, căci „nu este de competinţa lor (a îngerilor) a da sfat, ci a asista şi a servi, iar pentru a înţelege să ascultăm pe cuvântătorul Isaia, care cântărind rolul îngerilor spune că serafimii stau împrejurul Lui; deci nu poate fi altul adresatul decât acel înger de mare sfat, sfetnicul minunat domn al păcii şi stăpân al veacului ce va să vie, unul născut fiu al lui Dumnezeu şi deasemenea cu Tatăl, prin care toate s'au făcut, câte s'au făcut". Ieronim[2] pledează şi mai mult pentru înţelesul trinitar al locului, căci „la Dumnezeu este totdeauna Cuvântul şi înţelepciunea, Fiul şi Spiritul, prin cari şi în cari a făcut El toate liber şi de sine stătător şi către cari a zis El: „să facem pe om după chipul şi asemănarea noastră". După Grigorie de Nisa[3] două sunt persoanele din text, una care vorbeşte şi alta către care se îndreaptă vorbirea. Pentruce n'a zis: „să se facă?", ci zice: „să facem"? Ca să-i cunoşti atotputernicia şi ca nu cumva cunoscând pe Tatăl pe Fiul să nu-l cunoşti, ca să vezi că Tatăl a creat prin Fiul şi că Fiul prin voia Tatălui... Theodoret din Cipru[4] declară nepricepuţi pe creştinii cari propun colaborarea cu îngerii căci substanţa divină nu e una şi aceeaş cu a îngerilor... Dumnezeu este natură veşnică de vremece îngerii îl au pe El de creator. Dumnezeu de cele mai multeori obişnueşte a vorbi la numărul singular — Fac. 6 1—3; 11 7; Is. 43 19 —

[1] Migne G. 53 71. [2] Comoroşan I p. 117.

[3] Migne G. 44 259. [4] Migne 80 100.

şi numai foarte rar la forma plurală, adecă atunci când voeşte să anunţe numărul persoanelor în Dumnezeire. La întrebarea: „Nu trebue oare să înţelegem că se adresează către Fiul?" Procopiu de Gaza[1] pleacă dela aceeaş premisă: „Sunt unii cari cred că s'a adresat îngerilor; în cazul acesta şi ei iau parte la creare, creatura crează împreună cu Cel necreat, robul aduce la existenţă pe rob; au un chip este Dumnezeu cu îngerii?... Un chip sunt cele trei persoane întreolaltă, căci scris este: „Eu şi Tatăl una suntem, cine mă vede pe mine vede pe Tatăl"; iar despre Sfântul Duh: „Duhul este celce m'a creat pe mine, cu Duhul s'au întărit ceriurile".

Conţinutul trinitar al locului rămâne şi în lumina sfinţilor Părinţi. Vorbele lor sunt atât de clare că nici intenţionat nu li se poate da altă interpretare. Dogmatiştii şi tâlcuitorii ortodocşi mai noui sau rezolvă în spiritul tradiţiei interpretarea acestui text, sau îl trec cu vederea, fără a se pronunţa într'un fel sau altul. Fără a se indica numărul, acest text prezice că sunt mai multe persoane în unul şi acelaş Dumnezeu. Dacă se obiectează că Moise n'a putut să facă această precisă combinaţie privitor la misterul sfintei Treimi, apoi e adevărat că cu mintea naturală el nu putea şti în această privinţă mai mult decât alţi bărbaţi înţelepţi, însă nu se poate demonstra că Dumnezeu n'a revelat aceasta lui Moise, care a fost nu numai primul mare legislator, ci totodată întâiul profet de seamă al poporului. După părerea criticilor I 26 face parte din documentul P şi datează din secolul al 5-lea. Pe lângă faptul că falsitatea acestor teorii s'a demonstrat îndeajuns în Introduceri (b. o. la Tarnavschi), avem un argumentn eînfrânt pentru caracterul profetic al scrisului lui Moise. Sunt cuvintele Mântuitorului: „Moise avorbit despre mine". In cadrul acestor texte înşirăm şi Fac. I26.

Rezultă că nu sunt juste afirmările acelor scriitori cari caută rădăcina învăţăturii trinitare în speculaţiile despre Logos ale jidovului Filon. Dogma despre Dumnezeu întreit în persoane este învăţătură revelată a Vechiului Testament şi este aşa de veche ca însuşi neamul omenesc.

Prof. Dr. N. NEAGA

[1] Migne 87 1081+14.

CÂTEVA NOTE ASUPRA CONFIGURAȚIEI MONAHISMULUI ATONIT ACTUAL

de GRIGORIE T. MARCU

Noroadele călugărești dela Sfântul Munte Athos — noroadele ale lui Dumnezeu prin definiție, prin port și prin chemare — aparțin, în diferite proporții, tuturor neamurilor ortodoxe răsăritene. Insăși nucleele de viață monahală: mănăstiri, schituri și chilii — țin cont de originea etnică. Foarte rar se află câte-un român — de pildă — într'un așezământ grecesc. Invers — și mai rar.

Numeric, covârșesc Grecii. Și ca stare materială, azi, tot ei și așezămintele lor stau în frunte. Până la revoluția bolșevică, mai înstăriți erau Rușii.

Toți călugării dela Athos formează aproximativ o populație de 4—5 mii de suflete. Statistici mai proaspete n'am găsit. Cea pe care o dă academicianul și arheologul grec Gh. Sotiriu, profesor la Facultatea de Teologie din Atena, nu mai corespunde; lucrarea D-sale Τὸ ἅγιον ὄρος (Muntele sfânt), fiind tipărită înainte cu aproape un deceniu.

Organizația vieții mânăstirești este după sistemul chinovitic, în unele așezăminte. In altele, după cel idioritmic. Iar organizația politică-administrativă a întregului Munte Athos constă din sfatul celor 20 de reprezentanți al celor 20 mânăstiri mari (ἡ ἱερὰ κοινότης) și dintr'un sfat mai restrâns compus din 5 membri (ἡ ἱερὰ ἐπιστασία), în frunte cu un protoipistat. Conducerea politică a statului grec e reprezentată acolo printr'un guvernator laic (διοικητής) al Sfântului Munte.

Toți călugării sunt cetățeni greci — calitate ce se obține automat prin însuși faptul intrării în monahismul atonit.

Din cele 20 mânăstiri mari cu drept de reprezentant la centru, stăpânesc:

Grecii — 17 mânăstiri: Lavra cea mare, Vatopedi, Iviron, Xeropotam, Sf. Paul, Simon-Petra, Dionisiu, Sf. Grigorie. Kutlumusiu, Esfigmenu, Pantocrator, Stavronichita, Caracalu, Filoteu, Xenofontos, Dohiariu și Constamonitu.

Ruşii — 1 mânăstire: Sf. Pantelimon.
Bulgarii — 1 mânăstire: Zografu.
Sârbii — 1 mânăstire: Hiliandarion.
Românii — *nici una.*

Nivelul moral-religios al părinţilor călugări dela Athos, nu mă încumet să-l judec. O lună de zile cât am petrecut acolo, nu-i suficient pentru a formula o opinie definitivă într'o atât de gingaşe problemă. Mărturisesc totuşi, că Ruşii mi s'au părut a fi cei mai pioşi, cei mai eliberaţi de lumeştile poveri. Şi în genere, călugării din mânăstirile chinovitice cari se dedau la serioase şi organizate exerciţii duhovniceşti. In cele idioritmice, libertatea, care-i suverană, îngădue fiecărui monah să-şi organizeze viaţa spirituală după propria sa inspiraţie.

Nivelul intelectual, în schimb poate fi apreciat: e scăzut! Şcoala teologică atonită, de veche faimă, ale cărei ruine stau mărturie despre un trecut glorios pe o colină lângă Mânăstirea Vatopedi — s'a redeschis abia în 1930; de data aceasta în capitala sfântului Munte, Karies. Sub conducerea pricepută a directorului ei, Păr. Atanasie Pantocratorinul (numit aşa după mânăstirea căreia-i aparţine), doctor în teologie — care alături de atât de apreciatul filolog în cercurile academicienilor greci, Păr. Evloghie Kurillas Lavriotul, medicul Atanasie Lavriotul şi alţi câţiva, formează pătură avansată de călugări instruiţi — şcoala atonită, cu timpul, va isbuti să ridice nivelul intelectual al noroadelor atonite la treapta reclamată de cerinţele vremii. Pentru tipărituri au o singură şi microscopică tipografie, la Karies. Şi atâta — n'ajunge. Consecinţele acestei importante lacune, e o regretabilă neluare 'n seamă a călugărilor atoniţi de către stăpânirea lumească şi opinia publică grecească îndopată metodic de gazetarii de lege nouă cu camflete brutale încărcate cu tot felul de batjocuri. Şi mai e o consecinţă care astăzi vatămă însaşi Biserica pentru care în alte vremuri călugării atoniţi formau o splendidă şi devotată falangă de luptători ai credinţei, falangă ce şi-a dat generos ofranda ei de martiri la atâtea răspântii ale istoriei bisericii. Consecinţa aceasta, se va vedea în cele ce urmează.

Funcţiunea socială a monahismului atonit actual nu-i inexistentă, dar e disparentă, e ameninţată să ajungă aşa ceva. Ea se reduce cam la următoarele:

a) Păzesc de înstrăinare cu sfinţenie şi cu o dârzenie adevărat călugărească toate monumentele de preţ de cari Sf. Munte, din pietatea şi generozitatea trecutului — subliniez: numai a lui! — e plin.

b) Primesc cu dragoste pe toţi pelerinii, se roagă pentru ei şi îi hrănesc, neluând în schimb nici o plată materială, oricât timp ai sta acolo. Pe lângă că împlinesc un percept evanghelic, ei mai au convingerea că ospătând pe străini, fac voia Maicii Domnului care le-a dat pământul acela minunat, moştenire lor. In această privinţă filoxenia atonită (iubirea de străini, primirea de oaspeţi) e proverbială.

c) Păstrează în toată puritatea şi măreţia lor iniţială, pompoasele şi reconfortantele slujbe şi datini ortodoxe bizantine.

Aşadar lucruri cari privesc viaţa internă a Sf. Munte. Pentru aceasta e adevărat că nu trebueşte multă ştiinţă de carte, inima curată şi evlavioasă fiind deajuns. Dar, ca să nu cadă în regretabila eroare de a refuza calendarul îndreptat şi ca să priceapă temeiurile acestei îndreptări — care nu-i deloc o violare a credinţei celei drepte şi nici o abatere dela făgaşurile tradiţionale ale Ortodoxiei cum o prezintă ei cu atâta pagubă pentru liniştea internă a Bisericilor naţionale ortodoxe şi îndeosebi pentru cea grecească şi românească — trebuia ştiinţă de carte, trebuia să fie la Athos un corp de călugări nu numai pioşi şi conservatori, ci şi instruiţi.

Intr'adevăr, astăzi, pe tema aceasta, la Athos, călugării sunt împărţiţi în două tabere. Mânăstirea Vatopedi singură a adoptat calendarul îndreptat. Toate celelalte aşezăminte se conduc după stilul vechiu.

In sânul acestei ultime tabere s'a ivit din vreme o alta, mai exclusivistă şi deci, mai primejdioasă. Cuibarul ei — o spunem cu părere de rău — e tocmai la Schitul românesc Prodromul.

Vom vorbi despre ea, despre concepţiile şi acţiunile ei, când vom stărui mai amplu asupra Românilor dela Athos. Asta însă, altădată — şi în continuare.

Breslau, Decemvrie, 1934. GRIGORIE T. MARCU

DOCUMENTE ISTORICE ŞI DOCTRINALE

CONCILII FLORENTINI DECRETUM UNIONIS

Eugenius Episcopus Servus Servorum Dei Ad perpetuam Rei Memoriam, consentiente ad infrascripta carissimo filio nostro Johanne Palaeologo Romaeorum Imperatore Illustri et locatenentibus venerabilium fratrum nostrorum patriarcharum et ceteris Orientalem ecclesiam repraesentantibus. Laetentur coeli; et exultet terra; sublatus est enim de medio paries, qui Occidentalem Orientalemque dividebat ecclesiam, et pax atque concordia rediit, illo angulari lapide Christo, qui fecit utraque unum, vinculo fortissimo caritatis et pacis, utrunque iungente parietem et perpetuae unitatis foedere copulante ac continente, postque longam moeroris nebulam et dissidii diuturni atram ingratamque calaginem, serenum omnibus unionis optatae jubar illuxit. Gaudeat et mater ecclesia, quae filios suos hactenus invicem dissidentes, jam videt in unitatem

---

DECRETUL DE UNIRE AL SINODULUI FLORENTIN.

Eugeniu Episcop Servitorul Servitorilor lui Dumnezeu, întru veşnică amintire, cu învoirea la cele de mai jos a prealubitului nostru fiu Ioan Paleologul, ilustrul Împărat al Romanilor şi a locţiitorilor venerabililor noştri fraţi patriarhi şi a celorlalţi reprezentanţi ai Bisericii orientale. Să se veselească cele cereşti; şi să se bucure cele pământeşti; pentru-că a fost înlăturat păretele din mijloc, care despărţia biserica apuseană şi cea răsăriteană, şi pacea şi înţelegerea s'au întors din nou, aceea piatră din capul unghiului Christos, care a făcut din amândouă una, împreunând amândoi păreţii cu legătura cea puternică a dragostei şi a păcii şi legând şi ţinând unitatea cea veşnică, şi după negura cea lungă a întristării şi după ceaţa cea neagră şi ingrată a vrajbei îndelungate, a răsărit tuturora luceafărul cel senin al unirii dorite. Să se bucure şi mama Biserică, care îşi vede iarăşi fiii săi, certându-se până acum, întorcându-se la unire

pacemque rediisse, etquae antea in eorum separatione amarissime flebat, ex ipsorum modo mira concordia cum ineffabili gaudio omnipotenti deo gratias referat, Cuncti gratulentur fideles ubique per orbem et qui Christiano censentur nomine, matri Catholicae ecclesiae collaetentur. Ecce enim Occidentales Orientalesque patres post longissimum dissensions atque discordiae tempus, se maris et terrae periculis exponente,[1] omnibus superatis laboribus, ad hoc sacrum ycumenicum Concilium desiderio sacratissimae unionis et antiquae caritatis reintegrandae gratia laeti alacresque convenerunt, Et intentione sua nequaquam frustati sunt. Post longam enim laboriosamque indaginem tandem spiritussancti clementia ipsam optatissimam sanctissimamque unionem consecuti sunt. Quis igitur dignas omnipotentis dei benefitiis gratias referre sufficiat? Quis ante divinae miserationis divitias non obstupescat? Cuius vel ferreum pectus tantae supernae pietatis magnitudo non molliat? Sunt ista prorsus divina opera, non humanae fragilitatis inventa, atque ideo eximia cum veneratione suscipienda et divinis laudibus prosequenda. Tibi

[1] Sic in nostro diptycho legitur.

şi la pace şi ea care mai înainte plângea cu amar desbinarea lor, aduce mulţumiri atotputernicului Dumnezeu cu nespusă bucurie pentru minunata şi frăţeasca lor înţelegere. Să se veselească toţi credincioşii pretutindeni pe rotocolul pământului şi cari se numesc cu numele de creştin, să se bucure împreună cu maica biserică catolică. Căci iată părinţii apuseni şi răsăriteni după un foarte lung timp de neînţelegere şi de discordie, expunându-se pericolelor de pe mare şi de pe uscat, după-ce au învins toate ostenelile, s'au adunat la acest sfânt Conciliu ecumenic veseli şi sprinteni în dorinţa după preasfânta unire şi în vederea reînnoirii dragostei celei vechi, Şi în intenţiunea lor nici de cum n'au fost amăgiţi. Căci după cercetare lungă şi obositoare în sfârşit prin mila Duhului Sfânt am ajuns însa,i unirea mult dorită şi preasfântă. Cine poate aşadar să aducă mulţumite vrednice de binefacerile atotputernicului Dumnezeu? Cine să nu se uimească în faţa bogăţiilor îndurării dumnezeeşti? A cui inimă de fer nu o va muia mărimea unei dreptăţi cereşti atât de mari? Acestea sunt de-adreptul lucrări dumnezeeşti, nu descoperiri ale slăbiciunii omeneşti; şi pentru aceasta trebue primite cu deosebită cinstire şi însoţite cu laude dumnezeeşti. Ţie lauda, ţie mărirea, ţie mulţumita Christoase, isvor al milelor care ai adus atâta bine miresei

laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio Christe fons misericordiarum qui tantum boni sponsae tuae catholicae ecclesiae contulisti, atque in generatione nostra tuae pietatis miracula demonstrasti, ut enarrent omnes mirabilia tua. Magnum siquidem divinumque munus nobis deus largitus est, oculisque vidimus, quod ante nos multi cum valde cupierint adspicere nequiverunt. Convenientes enim Latini ac Graeci in hac Sacrosancta ycumonica Synodo, magno studio invicem usi sunt ut inter alia etiam articulus ille de divini spiritussancti processione summa cum diligentia et assidua inquisitione discuteretur. Prolatis vero testimoniis ex divinis scripturis plurimisque auctoritatibus sanctorum doctorum Orientalium et Occidentalium, aliquibus quidem ex patre et filio, quibusdam vere ex patre per filium procedere dicentibus spiritumsanctum, et ad eandem intelligentiam aspicientibus omnibus sub diversis vocabulis, Graeci quidem asseruerunt quod id quod dicunt spriritumsanctum ex patre procedere, non hac mente proferunt ut excludant filium, sed quia eis videbatur (ut aiunt) Latinos asserere spiritumsanctum ex

---

tale bisericii catolice, şi ai arătat în generaţia noastră minunile bunătăţi tale, ca toţi să povestească cele minunate ale Tale. Căci mare şi dumnezeesc dar ne-a dăruit nouă Dumnezeu; noi vedem cu ochii, ceea ce înaintea noastră mulţi foarte ar fi dorit să vadă n'au putut. Adunându-se, în adevăr Latinii şi Grecii în acest Preasfânt Sinod ecumenic au întrebuinţat mare sârguinţă ca între altele să se dicute şi articolul acela despre purcederea dumnezeescului Duh Sfânt cu cea mai mare luare aminte şi cu amănunţită cercetare. După ce s'au adus însă dovezi din dumnezeeştile Scripturi şi din foarte multe autorităţi ale sfinţilor învăţători răsăriteni şi apuseni, zicând adecă oarecari că Duhul Sfânt purcede din Tatăl şi din Fiul, unii însă din Tatăl prin Fiul, şi privind toţi sub diferite numiri la acelaş înţeles, Grecii au afirmat că aceea ce spun că Duhul Sfânt purcede dela Tatăl, nu spun cu acel gând ca să excludă pe Fiul, ci fiindcă lor li se părea (după cum spun ei), că Latinii afirmă că Duhul Sfânt purcede din Tatăl şi din Fiul, ca şi cum ar purcede din două principii şi din două spiraţiuni, pentru aceea s'au ferit să spună, că Duhul Sfânt din Tatăl purcede şi din Fiul. Latinii însă au afirmat că ei nu cu acest gând spun că Duhul Sfânt purcede din Tatăl şi din Fiul ca să excludă pe Tatăl că este isvorul şi principiul întrege

patre et filio procedere tanquam ex duobus principiis et duabus spirationibus, ideo abstinuerunt a dicendo, quod spiritussanctus ex patre procedat et filio. Latini vero affirmarunt non se hac mente dicere spiritumsanctum ex patre filioque procedere ut excludant patrem quin sit fons ac principium totius deitatis, filii scilicet ac spiritussancti, aut quod id quod spiriritussanctus procedit ex filio filius a patre non habeat, sive quod duo ponant esse principia seu duas spirationes, sed ut unum tantum asserant esse principium unicamque spirationem spiritussaneti, prout hactenus asseruerunt. Et cum ex his omnibus unus et idem eliciatur veritatis sensus, tandem in infrascriptam sanctam et deo amabilem eodem sensu eademque mente unionem unanimiter concordarunt et consenserunt. In nomine igitur sanctae Trinitatis patris et filii et spiritussancti hoc sacro universali approbante Florentino concilio diffinimus ut haee fidei veritas abomnibus Christianis credatur et suscipiatur sicque omnes profiteantur quod spiritussanctus ex patre et filio aeternaliter est, et essentiam suam suumque esse subsistens habet ex patre simul et

dumnezeiri al Fiului adică şi al Duhului Sfânt, sau că aceea, că Duhul Sfânt purcede dela Fiul, Fiul n'ar avea-o dela Tatăl, sau că ar susţinea că sunt două principii ori două spiraţiuni, ci ca să afirme că este numai un principiu şi o singură spiraţiune a Duhului Sfânt, după cum au afirmat până acum. Şi deoarece din toate acestea se scoate unul şi acelaş înţeles al adevărului, în sfârşit cu bună înţelegere cu o inimă şi cu un gând s'au învoit şi au consimţit la aceasta sfântă unire mai jos iscălită şi lui Dumnezeu plăcută. In numele aşadar al Sfintei Treimi, a Tatălui, a Fiului şi a Duhului Sfânt, cu aprobarea acestui sfânt conciliu Florentin, definim ca acest adevăr de credinţă să se creadă şi să se primească de toţi creştinii şi aşa să-l mărturisească toţi, că Duhul Sfânt e din veci din Tatăl şi din Fiul, şi că esenţa sa şi fiinţa sa cea subsistentă o are din Tatăl împreună şi din Fiul, şi purcede din veci din amândoi ca şi dintr'un singur principiu şi dintr'o unică spiraţiune. Declarăm că ceea ce sfinţii Părinţi spun, că Duhul Sfânt purcede din Tatăl prin Fiul ţinteşte către acelaş înţeles, ca prin aceasta să se arate, că şi Fiul este, după Greci adică, cauza, după Latini însă principiul subsistenţii Duhului Sfânt ca şi Tatăl. Şi pentru-că toate câte le are Tatăl, însuşi Tatăl le-a dat Fiului Său unuianăscut în naştere afară

filio, et ex utroque aeternaliter tanquam ab uno principio et unica spiratione procedit. Declarantes quod id quod sancti doctores et patres dicunt ex patre per filium procedere spiritumsanctum, ad hanc intelligentiam tendit, ut per hoc significetur filium quoque esse, secundum Graecos quidem, causam, secundum Latinos vero principium subsistentiae spiritussancti sicut et patrem. Et quoniam omnia quae patris sunt, pater ipe unigenito filio suo gignendo dedit praeter esse patrem, hoc ipsum quod spiritussanctus procedit ex filio ipse filius a patre aeternaliter habet, a quo aeternaliter etiam genitus est. Diffinimus insuper explicationem verborum illorum filioque veritatis declarandae gratia, et imminente tunc necessitate, licite ac rationabiliter Symbolo fuisse appositum. Item in azimo sive fermentato pane triticeo, corpus Christi veraciter confici, sacerdotesque in altero ipsum domini corpus conficere debere, ununquenque scilicet juxta suae ecclesiae sive Occidentalis sive Orientalis consuetudinem. Item si vere poenitentes in dei caritate decesserint, antequam dignis poenitentiae fructibus de commissis satisfecerint et omissis, eorum animas poenis purgatoriis post mortem purgari, et ut de poenis huiusmodi releventur prodesse eis fidelium vivorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes et elemosinas, et alia pietatis officia, quae

---

de a fi Tată, aceasta chiar că Duhul Sfânt purcede din Fiul însuşi Fiul o are din veci dela Tatăl, dela care din veci s'a şi născut. Definim pe lângă acestea că explicarea cuvintelor acelora şi dela Fiul din pricina arătării adevărului, şi cerând atunci necesitatea, în mod legiuit şi raţional s'au adaos la Simbol. De asemenea că trupul lui Christos cu adevărat se face atât în pâne nedospită (azimă) cât şi în pâne dospită de grâu, şi preoţii trebue să facă trupul Domnului într'una din cele două forme, fiecare adică după obiceiul Bisericii sale fie apuseană fie răsăriteană. De asemenea dacă cei ce se pocăesc cu adevărat mor în iubirea de Dumnezeu, mai înainte de ce ar fi ispăşit greşelile săvârşite şi cele întrelăsate prin roade vrednice de pocăinţă, sufletele acelora se curăţă după moarte prin pedepsele purgatorului, şi pentruca să fie uşuraţi de pedepsele de acest fel le folosesc ajutoarele credincioşilor celor vii, anume jertfa sfintei liturghii, rugăciunile şi milosteniile şi alte lucrări de pietate, cari obişnuesc a se face de credincioşi pentru alţi credincioşi după rân-

a fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueverunt secundum ecclesiae instituta: Illorumque animas, qui post baptisma susceptum, nullam omnino peccati maculam incurrerunt: Illas etiam quae post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus vel eisdem exutae corporibus prout superius dictum est sunt purgatae, in coelum mox recipi et intueri clare ipsum deum Trinum et Unum sicuti est, pro meritorum tamen diversitate, alium alio perfectius. Illorum autem animas qui in actuali mortali peccato vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere poenis tamen disparibus puniendas. Item diffinimus sanctam apostolicam sedem et Romanum pontificem, in universum orbem, tenere primatum et ipsum Pontificem Romanum succesorem esse beati Petri Principis Apostolorum et verum Christi vicarium, totiusque ecclesiae caput, et omnium Christianorum patrem ac doctorem existere et ipsi in beato Petro pascendi regendi ac gubernandi universalem ecclesiam, a domino nostro Iesuchristo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in gestis ycumenicorum conciliorum et in sacris Canonibus continetur. Renovantes insuper ordinem traditum in Canonibus ceterorum venerabilium patriarcharum, ut Patriarcha Constantinopolitanus secundus sit post sancti-

---

duielile bisericii: Şi sufletele acelora, cari după botez n'au căzut în nici un păcat: Şi ale acelora, săvârşind păcate s'au curăţit sau în viaţă sau după moarte după cum s'a zis mai sus, sunt primite îndată în cer (raiu) şi văd lămurit pe însuşi Dumnezeu întreitul şi Unul precum este, totuşi după deosebirea meritelor, unul mai desăvârşit decât altul. Insă sufletele acelora cari mor într'un păcat de moarte personal sau numai în cel original, se pogoară îndată în iad pentru a fi pedepsite totuşi cu pedepse inegale. Asemenea definim că sfântul scaun apostolic şi Pontificele Roman au primatul asupra lumei întregi şi că însuşi Pontificele Roman este urmaşul fericitului Petru Principele Apostolilor şi adevăratul vicar al lui Isus Christos, capul întregei biserici şi tatăl şi învăţătorul tuturor creştinilor şi că lui i-a dat Domnul nostru Isus Christos în persoana fericitului Petru deplina putere de a paşte, de a conduce şi de a cârmui întreaga Biserică, cum au hotărât despre aceasta şi sinoadele ecumenice şi sfintele canoane. Insfârşit înnoim ordinea păstrată în canoane a celorlalţi patriarhi venerabili, ca patriarhul din Constantinopol să fie

ssimum Romanum pontificem, Tertius vero Alexandrinus, Quartus autem Antiochenus et Quintus Ierosolymitanus, Salvis videlicet privilegiis omnibus et iuribus eorum.

Datum Florentiae in Sessione publica Synodali solemniter in ecclesia maiori celebrata Anno Incarnationis Dominicae Millesimoquadringentesimotricesimonono Pridie Nonas Iulii pontificatus nostri Anno Nono.

---

al doilea după preasfinţitul Pontifice Roman, cel din Alexandria al treilea, cel din Antiohia al patrulea şi cel din Ierusalim al cincilea, cu păstrarea adică a tuturor privilegiilor şi a drepturilor lor.

Dat în Florenţa, în şedinţă publică sinodală, care s'a serbătorit în biserica cea mare, în anul întrupării Domnului o mie patru sute treizeci şi nouă, în 6 Iulie, în al nouălea an al pontificatului nostru.

Traducere de I. BELEUŢĂ

UN NOU APOSTOLAT

PREGĂTIREA PREMILITARĂ A TINERETULUI ROMÂNIEI INTREGITE

de Protopop Lt.-Col. I. DĂNCILĂ

Stăm în pragul unui nou Apostolat.

Redeşteptarea conştiinţei noastre naţionale cheamă prin adieri miresmuite de binecuvântarea strămoşilor, sufletul românismului de pretutindeni la o nouă viaţă, la o viaţă izvorâtă din imperativul categoric al prezentului.

Stăm deci în pragul desfăşurării unor noui energii cu noui forţe spirituale ce se vor îngemâna în chip firesc cu râvna noastră a tuturor bunilor români, de a creşte şi de a forma din tineretul României întregite, cetăţeni şi caractere ostăşeşti, capabile să înţeleagă chemarea Patriei şi a vremii.

Cuvântul meu de astădată se adresează, prin preoţi, acelora cari în calitatea lor de instructori, în cadrele pregătirii premilitare, au înalta însărcinare de a sta de veghe alături de sufletul copiilor noştri, alături de sufletul fiilor unui neam ieşit biruitor din lupta dată pe viaţă şi pe moarte pentru înfăptuirea supremului său ideal naţional: Unirea.

Care este miezul acestui nou apostolat? Din ce dorinţă, din care supremă necesitate de ordin naţional şi moral izvoreşte şi pleacă gândul educaţiei şi al instrucţiei noastre premilitare?

Asigurarea, apărarea şi păstrarea pentru veci intactă a jertfei de sânge alor multe sute de mii dintre vrednicii noştri înaintaşi, formează azi supremul nostru ideal naţional; este natural ca noul ogor de muncă ce vă aşteaptă pe voi, instructorii tineretului nostru, nu poate fi udat şi fecondat decât prin apa vie ce ţâşneşte din acest măreţ ideal al românismului.

Dorul apărării şi al păstrării ogorului strămoşesc trebue să cuprindă deci în vraja lui şi să pulseze în toate fibrele

gândirii şi simţirii tineretului nostru. Acest gând cucernic stă doar la temelia întregei educaţii pe care voi trebue să o faceţi, având deapururi înaintea voastră zguduirile sismice ale atmosferii prezentului plin de ameninţări pentru siguranţa Patriei.

Pentru pătrunderea şi pentru popularizarea acestui suprem ideal naţional, în sânul cucernicului nostru popor, voi trebue să mobilizaţi şi să ţineţi în permanenţă mobilizat — cel mai scump tezaur de care dispunem: Sufletul tineretului nostru, cu toate forţele lui morale — spirituale şi cu toate virtuţile proprii şi specifice acestui suflet.

Veţi izbuti însă să mobilizaţi sufletul tineretului nostru numai atunci, când „a priori" sufletul vostru, sufletul instructorilor şi dascălilor tineretului nostru, va fi înflăcărat de un entuziasm robust şi animat de dorinţa vie şi arzândă de a se achita în chip onorabil de această plăcută dar grea sarcină.

Căci: Spre sufletul tineretului ţării noastre nu vor găsi drumul cel adevărat decât numai sentimentele plecate din inimi calde, din inimi entuziaste.

Singur focul sacru al însufleţirii voastre pentru această problemă vitală şi superioară poate aprinde în sufletul tineretului nostru flacăra în care să se călească pe deplin idealul urmărit astăzi de noi, de toţi: Reforma moralei publice de astăzi cu ajutorul forţelor spirituale ale tineretului nostru.

De aceea, după ce veţi stabili o legătură reală şi activă între sufletul vostru şi sufletul tineretului nostru, primul lucru ce-l veţi face, este: să reclădiţi în sufletul tinerilor noştri altarele vechei credinţe strămoşeşti, precum şi ale încrederii lor în Dumnezeul stămoşilor noştri.

Pe aceste altare, voi să aprindeţi continuu candela cu untul de lemn al unui creştinism şi al unui patriotism înrolat în serviciul Patriei.

Faceţi deci din patriotismul precum şi din credinţa în Dumnezeu a tineretului nostru, un titlu de mândrie al lor, făurind din aceste două specifice virtuţi ale sufletului românesc un organ de control, pe care să-l fixaţi în centrul conştiinţei lor, conştiinţă trezită de voi, la o nouă viaţă.

Să cristalizaţi apoi în sufletul acestui tineret o deplină încredere în vitalitatea, precum şi în viitorul lor de aur.

Tineretul României — adăpându-se din apa vie a moralităţii voastre — dela voi trebue să împrumute deci un entuziasm nefăţărit pentru virtute, entuziasm, care trebue să fie un reflex viu al dispreţului simţit de ei, în faţa ispitei şi a păcatului.

Să curăţim şi să poleim deci toate virtuţile ce înfrumseţează sufletul tineretului nostru, pentru ca acest tineret să se pătrundă de superioritatea noastră morală — faţă de aceia cari din mituri şi dinr'o nebuloasă origine etnică, încearcă să scoată tărie pentru aruncarea în luptă a nenorociţilor lor fii.

Misiunea civilizatoare a neamului românesc pe acest pământ, precum şi expresia fidelă a voinţei lui este de a trăi o viaţă demnă de jertfele trecutului.

Căci, în definitiv aceşti tineri, elevi ai noştri de azi şi camarazi ai noştri de arme de mâine, sunt sortiţi şi sunt chemaţi de către bunul nostru destin, să închege sufletul neamului într'un bloc al solidarităţii noastre naţionale, de care se vor prăbuşi uneltirile duşmanilor noştri, dornici de a destrăma fortul de siguranţă al românismului, numit, strămoşeasca împreună simţire, în zile bune, precum şi în zile de cumplite încercări.

Pentru cristalizarea şi pentru perpetuarea solidarităţii noastre naţionale, este necesar ca voi, cu o pricepere şi cu un tact propriu oamenilor superiori, să contopiţi fiinţa individuală a tinerilor noştri cu marea fiinţă a neamului, cu gândul curat de a creia din fiecare flăcău român o personalitate capabilă să urmărească pulsaţia inimei Ţării lor, în centrul căreia, încă în timp de pace, se plămădeşte isbânda noastră de mâine de pe câmpul de luptă.

Transplantaţi apoi, rupând din grădina sufletului vostru plin de virtuţi româneşti, răsadul tradiţiilor noastre ostăşeşti, cari sub supravegherea voastră atentă şi părintească, trebue să sloboadă rădăcini adânci în fiinţa acestui tineret pătruns de adevărul, că prin forţa tradiţiilor sale trăeşte un neam.

Să nu uitaţi, că este de a voastră datorie, ca din dinasticismul tineretului nostru voi să creaţi o realitate

permanentă a sufletului românesc — călind astfel din sentimentul lor dinastic, acea forță spirituală superioară, care să împletească din piepturile lor de oțel, în jurul Regelui și Tronului, un gard pururea viu și de nepătruns.

Tot vouă, instructorilor, vă revine cinstea de a combina gimnastica fizică cu gimnastica morală, formând astfel din tinerii încredințați grijii voastre, caractere, trupuri și suflete sănătoase, pregătite pentru o viață de luptă și de suferință.

Cu alte cuvinte, din mijlocul acestor tineri, educați și pregătiți de voi, trebue să răsară o armată nouă cu un suflet nou, o armată de muncă și de jertfă, fără existența căreia, sunt irealizabile izbânzile de azi și de mâine.

Faceți apoi ca tineretul României întregite să iubească și să dorească munca, o muncă positivă și productivă. — De aceea, pe frontispiciul sufletului fiecărui tinăr român, vor trebui să imprimați cuvintele de aur: „Tinerilor, munciți, iubindu-vă munca și disprețuind trândăvia superbă a ori-cui".

„Ora et labora" —, roagă-te și muncește, tinere. Acesta să fie salutul vostru de dimineața, când în numele lui Dumnezeu, împreună cu protejații voștri, începeți activitatea zilnică.

Nimic să nu vă împiedece de a coborî în sufletul tineretului nostru un profund respect față de așezămintele noastre sociale, culturale, bisericești și de Stat — totatâtea organizații, în cari ei, prin sfaturile voastre, trebue să vadă rezultatul gândirii, a voinței și a dorințelor izvorâte din înțelepciunea unui trecut plin de învățăminte prețioase pentru prezent și pentru viitor.

Faceți apoi ca centrul tuturor disciplinelor, conștiința tineretului nostru, să vibreze astăzi de dorința de a fi folositori patriei și neamului lor — căci singură această dorință îngemânată cu lumina lui Hristos, face pe tinăr capabil să râvnească sublimul și să se apropie de desăvârșire.

Și când toate aceste elemente sufletești se vor transforma în tot atâtea virtuți, în sufletul ocrotiților voștri, atunci voi va trebui să treziți în acest suflet, suprema dorință: Dorul jertfei lor pentru patrie, care în aceste zile grele se vrea iubită și apărată de ei, și numai de ei.

Fiţi însă atenţi, instructori ai tineretului nostru dela sate şi oraşe, la adevărul, că jertfa sângelui pe câmpul de luptă, este condiţionată de eroismul moral din timp de pace, pe care nu-l pot atinge nici nu-l pot gusta decât aceia cari se pot zilnic însufleţi pentru învingerile morale asupra tentaţiilor vieţii de toate zilele.

Şi vă asigur, că voi veţi atinge acest ideal, dacă veţi trezi în fiinţa tineretului nostru şi la timp, la o nouă viaţă, demnitatea lor de români, asemenea şi mândria lor de apărători ai evangheliei lui Hristos, care s'a verificat că este sincera susţinătoare a bunului nostru destin.

In rezumat: S'aprindem la timp focul sacru sub uriaşul cuptor al tuturor forţelor noastre fizice, morale şi spirituale, în care, sub ochii noştri să se călească scutul moral al vredniciei şi al jertfelniciei noastre. Pe acest scut, voi cu litere de foc să ţintuiţi cuvintele: „Dumnezeu, Patrie şi Rege".

Pe aceşti trei stâlpi de granit să ridicăm apoi măreţul edificiu, în care să troneze un suflet nou, un suflet plin de noui şi nesfârşite energii, un suflet tineresc, robust, entuziast.

Ofiţeri instructori şi subofiţeri instructori ai pregătirii premilitare, faceţi ca tinerii României întregite să plece, când Ţara va cere, cântând spre frontierele ameninţate. Şi atunci cu toţii veţi binemerita dela patrie. Asupra noului nostru apostolat Biserica strămoşească va pogorî continuu binecuvântarea cerului ocrotitor.

Prot. I. DĂNCILĂ

UNIREA DIN URMĂ

de NICOLAE VONICA

Cu prilejul împlinirii a 25 de ani de apariție a „Revistei Teologice" din Sibiu, gândul nostru se îndreaptă către cel care este întemeietorul și ocrotitorul ei: I. P. S. S. Mitropolitul Nicolae al Ardealului. Alții, mai competenți decât mine, vor arăta, de sigur, greutățile și isbânzile luptei pe care I. P. S. Sa a dus-o pentru binele Bisericii și al neamului nostru.

Un cap bisericesc este, prin poziția sa, conducătorul vieții spirituale a unui întreg popor. Este comandantul unei oștiri spirituale și mai este păstorul duhovnicesc al turmei cuvântătoare și ca atare viața lui de toată ziua e o continuă frământare întru supravegherea tuturor mișcărilor de pe marele câmp de luptă al vieții creștine din eparhia sa. Cine ar putea spune cu câte se luptă un cap bisericesc conștient de chemarea lui. Câte ascultă și câte poruncește, câte plănuește și câte cercetează, cât se frământă și cât se odihnește, în sfârșit cât sufere și cât se bucură! E o viață de înaltă tensiune spirituală, cu amărăciuni și bucurii, cu nădejdi mari și desamăgiri dureroase; cu mai multe lacrimi decât zâmbete.

Dar între toate I. P. S. S. Nicolae al Ardealului are o durere care îl urmărește din umbră și care-i tulbură toate bucuriile isbânzilor: e rana care s'a deschis în sufletul Ardealului la anul de tristă amintire 1700. Incotro își aruncă privirea întâlnește urmările funeste ale desbinării religioase a fraților de aceeaș lege. Iar avântul său în lupta ce o duce, cu atâta pricepere și devotament, pentru ridicarea spirituală a Ardealului e îngreunat de durerea acestei răni sângerânde.

Știm că I. P. S. Sa s'a străduit și se străduește mai mult ca oricine pentru îndreptarea acestei stări dureroase, care-și proectează asupra zilei de mâne umbra neînțelegerii

dintre fraţi. Dar în împrejurările actuale nu se poate face mai mult decât s'a făcut. Totuşi nădăjduim că în alte împrejurări se va face şi mai mult, ba se va putea face totul. Şi voi arăta îndată cum şi când se va putea lecuì de pe sufletul şi trupul neamului rana deschisă la 1700. Este o convingere a mea. Ea se va putea realiza într'un viitor nu prea îndepărtat. Şi o expun acum atât în semn de omagiu pentru „Revista Teologică" şi întemeietorul ei, cât şi pentrucă ideia aducerii fraţilor uniţi la Biserica mamă este tot ce mai avem de cucerit pentru unirea integrală a neamului nostru, şi ca atare este un ideal scump tuturor Românilor adevăraţi.

Mai întâi trebue să repet ceeace scriam în altă parte,[1] că desbinarea religioasă a Românilor ardeleni dela 1700 este, fără îndoială, faptul cel mai regretabil din istoria noastră. Sunt rele cari se mai pot îndrepta cu vremea, şi sunt catastrofe ale căror consecinţe grave scad în timp. Dar sunt răni în sufletul neamurilor, cari chiar dacă se mai astupă cu vremea, se pot deschide, totuş, la cea mai mică neglijenţă. Acestea ameninţă în continuu liniştea internă şi unitatea unui neam şi pot fi exploatate orcând de duşmanii dinlăuntru şi dinafară. Ei bine, o asemenea rană în trupul şi sufletul neamului nostru este desbinarea religioasă dela 1700.

In trecut, după 1700, timp de aproape un secol, cuţitul care sângera în trupul şi sângele neamului se răsucea mereu cu o plăcere drăcească. Fratricidul răsărea des pe câmpia ardeleană. Luptele de veacuri dintre Munteni şi Moldoveni n'au fost mai dureroase. Desbinarea dintre ei era numai politică, trecătoare. Ea însă n'a atins unitatea subterană a sufletului românesc. Dovadă pentru asta e faptul că unirea dela 1859 s'a făcut repede şi uşor, cu toate că duşmanii dinafară luptau ca ea să nu se facă.

Insă desbinarea religioasă din Ardeal, deşi la început era numai exterioară, formală, cu cât trece vremea ea ameninţă tot mai mult să lovească în sufletul neamului şi să ridice zid între fraţi. Mai ales acum după război lupta politică de partid a aţâţat o duşmănie surdă între fraţii uniţi şi

---

[1] Vezi revista „Viaţa Ilustrată" numărul 9/1934 articolul: Popa Manlu Dobrotă din Poiana-Sibiului.

ortodocşi. Iar urmările acestei duşmănii s'au văzut la alcătuirea bugetelor dela ministerul cultelor, prin cari Biserica ortodoxă dominantă a fost mult nedreptăţită. Ba chiar persecutată faţă de cea unită, care era părtinită în văzul lumii.

Dar afară de lupta politică de partid, care a aruncat pe fraţi într'o ceartă periculoasă, se observă şi lucrarea duşmană a unei mâni dinafară, care ne-a silit să semnăm un concordat care lezează drepturile noastre suverane. Tot mâna cea neagră dinafară îi împinge tot mai mult pe fraţii uniţi într'o pornire primejdioasă de şovinism religios. Prin ei lucrează Roma în lupta ei de prozelitism. Faptele petrecute cu ocazia congresului Agrului dela Lugoj din toamna asta ne arată clar, în ce ape se scaldă conducătorii fraţilor uniţi. Şi aşa am ajuns ca zilele trecute (pe la începutul lui Noemvrie 1934) să citim în „Universul" despre un preot român-unit, care ieşind întru întimpinarea episcopului ungur Majlat, a rostit o însufleţită cuvântare în limba maghiară şi în care se alătura cu trup şi suflet de catolicismul maghiar. De aci mai e numai un pas până la desnaţionalizare.

Iată poziţia periculoasă pentru unitatea neamului, în care se menţin fraţii uniţi. Şi ne convingem, pe zi ce trece, că tot mai mult această situaţie încordată dintre fraţi e speculată de duşmanii noştri dinafară, în deosebi de ungurii revizionişti. Şi tot în această stare de lucruri trebuie căutat izvorul de unde pornesc, din când în când, tendinţele centrifuge din Ardeal. Mai ales o anumită duşmănie împotriva „regăţenilor". Şi multe alte pe cari eu nu le ştiu.

Trebue să constatăm, în concluzie, că o sumă de împrejurări concură la afundarea desbinării sufleteşti a Ardealului românesc, pe motiv de deosebire confesională. Bolovanul a pornit din vârf. Să-l oprim până nu e prea târziu. Dar cum? Cum să ne aducem fraţii acasă, ca să nu mai fim „noi" şi „voi", ci numai „noi" cum zicea Boerescu, unul din oamenii unirii dela 1859? Cum? Păi numai într'un singur chip: cum ne-au fost luaţi, aşa să-i luăm înapoi. Pe unde ni i-au dus, pe acolo să-i şi aducem înapoi. Şi anume, e lucru ştiut de toţi, că fraţii uniţi, atât prin actul forţat şi măsluit de iezuiţi la 1700, cât şi prin urmările lui, n'au fost convertiţi la catolicism, ci au fost pur şi simplu trecuţi cu sila, răpiţi prin ademenirile şi escrocheriile iezuiţilor,

pentru cari scopul scuză mijloacele. Iezuiţii au ademenit pe mitropoliţii Teofil şi Atanasie Anghel, cari apoi au ademenit câţiva protopopi lacomi şi preoţi neştiutori. Inceputul a fost greu. Excrocheria gen iezuitic a mers mai departe. Preotul ademenit pentru unire trecea satul întreg în listele lui şi poporul se pomenea unit. N'a umblat nimeni să propoveduiască o învăţătură nouă, mai bună. Nu s'a căznit nimeni să convertească, ci totul s'a făcut pe sub ascuns, printr'un uşor gen de excrocherie. Poporul, desigur, a simţit şi s'a revoltat. Contra revoltaţilor iezuiţii aveau armata crăiască şi temniţele toate. Totuş rezistenţa ortodocşilor, despre care mărturisesc cele două volume de documente, grele de sânge şi de lacrimi, ale dlui prof. S. Dragomir, — are momente de un tragism fără pereche în istoria atât de vitregă a neamului nostru.

Iată deci metoda prin care iezuiţii ne-au înstrăinat o parte din fraţi: ademenirea şi înşelăciunea. De altfel se pare că acest păcat l-au moştenit şi fraţii uniţi, căci pentru a se menţine într'un compromis congenital, ei recurg la minciună fără scrupul. Iată, de exemplu, ei falsifică istoria învăţându-şi copiii că noi ortodocşii suntem ceice ne-am fi abătut dela legea strămoşească. Despre actul dela 1700 nu vorbesc. Imi aduc aminte că aşa susţineau, cu încăpăţinare, colegii mei uniţi, pe când eram în liceul inferior. Şi e lucru explicabil că fraţii uniţi trebuie să mintă şi să se mintă, ca unii cari nu sunt cu conştiinţa împăcată...

Dar spuneam că pe unde ne-au fost răpiţi aceşti fraţi scumpi, tot pe acolo trebuie să-i aducem înapoi. Cu asta, însă, nu vreau să spun că trebuie să întrebuinţăm şi noi metoda iezuitică a excrocheriei ordinare, ci vreau să spun că întrucât fraţii uniţi n'au fost convertiţi la catolicism, tot aşa nici noi n'avem nevoe să-i convertim la ortodoxie ca să ni-i aducem acasă. Şi asta pentru simplul motiv că ei au rămas până azi întru totul ortodocşi, afară doar, de câţiva cari au primit botezul şcoalelor catolice din Roma. Poporul de jos nu ştie dogmatică. Nu ştie de „filioque", de purgator şi de celelalte 2 puncte strecurate de iezuiţi în actul dela 1700. Pentru popor ritualul liturgic şi ritualul în genere, e legea lui. Ori fraţii uniţi au păstrat şi după 1700 ritualul ortodox. Numai astfel au putut fi ademeniţi să recunoască pe Papa cap al Bisericii.

Şi atunci prin ce sunt ei catolici? Numai prin certificatul de botez. Şi ce trebue să facem ca să-i aducem acasă? Păi să-i declarăm ortodocşi, pur şi simplu, şi să-i trecem în listele ortodocşilor, întocmai cum la 1700, şi după aceea, ei au fost declaraţi uniţi, şi trecuţi în cataloage noi. Iată dece ziceam că pe unde ne-au fost răpiţi aceşti fraţi, tot pe acolo trebuie să ni-i şi aducem înapoi. Şi sunt sigur că nu vom întâmpina nici-o rezistenţă. Unirea aceasta pe care eu o numesc *unirea din urmă*, s'ar putea face cel puţin tot aşa de uşor ca cea dela 1859. Pentrucă întocmai ca la 1859, desbinarea e numai formală, e numai de drept nu şi de fapt. Afară numai dacă nu va trece prea mult până la această unire din urmă. Căci, cum ziceam, cu timpul desbinarea poate atinge şi unitatea sufletească şi naţională a neamului. Şi sunt destule semne cari ne dau de gândit în această privinţă.

Şi acum îmi mai rămâne să arăt, în ce împrejurări poate avea loc unirea noastră din urmă. Voi spune dela început că actul acesta măreţ nu se va putea săvârşi într'un regim democrat, cu libertăţi anarhice, cum e cel care ne conduce dela răsboi încoace. Pentru un act mare, cu adâncă şi întreagă aderenţă în masele populare, se cere o puternică autoritate morală din partea celui ce-l intreprinde. Şi apoi libertăţile nesăbuite din sânul regimului democrat sunt prielnice orcărei porniri duşmane dinafară ori dinlăuntru. Iar actul unirii noastre din urmă, aşa cum îl concep eu, trebuie să se desfăşoare într'o atmosferă de largă primenire morală în politica ţării, de încredere şi devotament nesfârşit faţă de conducătorii ţării; o atmosferă de înalt entuziasm naţional, ozonant şi regenerator al forţelor vitale şi morale, singurul creator şi favorabil marilor înfăptuiri naţionale. Momentul trebuie ales cu chibzuinţă şi pregătit cu autoritate cuminte. Dar el, ca să fie eficace, poate avea loc numai într'un regim autoritar cu largă şi adâncă priză în încrederea entuziasmată a neamului; într'un regim dictatorial, totalitar şi prosper pe toate tărâmurile vieţii. Atunci, dupăce viaţa publică va fi curăţită de otrava demagogică a democraţiei de azi, când nu vor mai exista partidele cu toate plăgile lor, ci se va înălţa impunător, pe deasupra tuturora, interesul unic al neamului, iar mâna conducătoare

se va simţi binefăcătoare pretutindeni şi când încrederea reală a poporului în conducători va fi restabilită, — atunci având la îndemână toate mijloacele de propagandă națională: presă, radio, întruniri publice etc., şi veghind contra tuturor insurecţilor duşmani ai neamului, se va putea, uşor, provoca în sufletul fraţilor uniţi o exaltare a sentimentului naţional, câştigându-i pentru ideea revenirii acasă, la Biserica-Mumă. Şi va fi o sărbătoare a neamului întreg ziua unirii noastre din urmă. O sărbătoare naţională şi o bucurie cum rar a cunoscut neamul. Şi eu aseamăn mult unirea aceasta din urmă cu unirea noastră dintâi, dela 1859. Atunci la 1859, s'a spus aşa: de ce să mai fim „noi" şi „voi" când toţi dintr'un început una suntem? Iar acum, la unirea din urmă va fi destul să se spună: Voi, fraţilor uniţi, ne-aţi fost luaţi cu jandarmi, sau furaţi prin minciună şi ademeniri iezuitice de către o stăpânire străină şi duşmană. Noi toţi am sângerat şi-am plâns atunci şi de atunci încoace. Şi suntem ameninţaţi mai ales acum de multe necazuri şi deslipiri din pricina acestui cui străin bătut cu sila în casa noastră. Acum suntem liberi şi stăpâni pe noi şi pe ale noastre. Putem hotărî cum vrem de noi şi de soartea noastră. De ce să nu ne unim? De ce să nu veniţi acasă când uşa vă e deschisă? De ce să mai fim „noi, ortodocşii" şi „voi, uniţii" ca să ne întărâte duşmanii, când „noi" şi „voi" am fost şi suntem una în neam şi lege? Să scoatem, fraţilor, cuiul străin din casa noastră şi să ne dăm mâna! Ca să fim un popor dintr'o bucată, cum puţine sunt în lume!...

Şi sunt sigur că fraţii uniţi n'ar rămânea nepăsători, afară de cei înstrăinaţi de sufletul neamului. Ci toţi, într'un entuziasm cu lacrimi de bucurie ar păşi către ziua unirii noastre din urmă. Vor fi şi potrivnici, de sigur. Dar aceia vor fi sau inconştienţi, sau plătiţi de duşmanii din afară: străini şi înstrăinaţi.

Iată în felul acesta cred eu că se va putea înfăptui unirea noastră din urmă. In cele de mai sus am vrut doar să schiţez termenii problemei. Rezolvarea ei aparţine viitorului pe care-l credem nu prea îndepărtat. Ideea ne este scumpă şi la timpul potrivit ea poate da roadele de aur ale unirii noastre din urmă.

NICOLAE VONICA

MORALA CREŞTINĂ ÎN LUMINA PSIHOLOGIEI

De L. BOLOGA,
profesor la Şcoala Normală „Andrei Şaguna" din Sibiu

Incercăm să punem alături principiul de bază al moralei creştine cu punctele centrale ale unuia dintre cele mai noi curente psihologice, cu acelea ale curentului evoluţionist-biologist, reprezentat în America, mai ales, prin Mc. Dougall, în Franţa prin Th. Ribot, în Germania prin Müller Freienfels. Ca să ne putem da seama de măsura în care se acordă sau se resping, e nevoe să analizăm mai întâi sentimentul moral, socotit, din punct de vedere psihologic, ca bază a oricărei morale trăite şi practicate, apoi să stabilim elementul central al moralei creştine.[1]

Sistemele de morală, pe cari ni le prezintă istoria culturii şi civilizaţiei umane ca sisteme trăite în mod real de către diferite grupuri sociale — nu ca construcţii teoretice ale savanţilor şi filosofilor — apar sub două forme: 1. una instinctivă, neregulată, determinată în formele ei de exteriorizare de împrejurările ce influinţează viaţa şi existenţa grupului într'un moment dat; 2. alta conştientă, reflectată, aşa cum o putem găsi în manifestările superioare ale vieţii sociale şi morale. Prima se exteriorează în obiceiuri, credinţe şi acte îndeplinite de către membrii grupului foarte riguros, pe cari noi de multeori le socotim superstiţii, credinţe deşarte, atitudini imorale sau amorale, cele de al doilea se cuprind în legi scrise şi în instituţii chemate să supravegheze îndeplinirea acestor legi. Aceasta de a doua formă poate face obiectul şi al speculaţiilor filosofice şi sub as-

[1] În expunerea psihologiei sentimentului moral ne orientăm în special după cartea lui Th. Ribot: Psyhologie des sentiments. Punctele fundamentale ale celorlalţi reprezentanţi nu diferă de ale acestuia.

pectul cel mai avansat se exteriorează în aspiraţii şi idealuri morale. Când vorbim însă de aceste două forme ale moralei nu ne gândim la exclusivitatea uneia prin ceala tă. Orice morală le posedă pe amândouă într'un grad mai mult sau mai puţin pronunţat. Această preponderenţă dă caracterul specific al sistemului de morală identificându-le sau cu morala afectivă sau cu cea raţionalistă, căci din punct de vedere psihologic, afectivitatea stă la baza formei instinctive a moralei, iar judecata raţională la aceea conştientă. O concepţie morală însă fie cât de avansată, dacă nu e însoţită de un element afectiv, n'are nici o influenţă asupra conduitei omeneşti. De aceea o putem socoti ca înăscută, derivând din trebuinţele instinctive fundamentale ale existenţei noastre şi slujindu-o în acalaş fel ca orice instinct, ea poate fi considerată ca un dar, care ne sprijineşte în lupta noastră pentru o existenţă mai bună.

In felul cum se manifestă sentimentul moral desprindem două aspecte, unul pozitiv şi altul negativ. Laturea pozitivă a sentimentului moral formează baza sentimentelor altruiste. Din ea decurg binefacerea, generozitatea, mila, caritatea, devotamentul faţă de semenii noştri. Toate acestea sunt contrare cerinţelor reclamate de instinctul conservării proprii, care prin însăşi natura sa dă naştere manifestărilor noastre egoiste, de acaparare şi de dominare. Sentimentele acestea altruiste derivă din două emoţii primitive, simpatia şi tandreţea.

In înţeles etimologic simpatia (σῦν πάθος) înseamnă simţire împreună, adecă posibilitatea care rezidă în două fiinţe de aceeaşi speţă sau de speţă diferită de a simţi la fel. In faza ei primitivă constă în receptivitatea mişcărilor imitative. E un fel de simpatie instinctivă, fiziologică. In faza psihologică, ceva mai evoluată, ea nu e altceva decât o sinestezie. In faza a treia aşa cum apare în cele mai multe cazuri la om, ea denotă şi un element intelectual prin reprezentările grupate în jurul unei idei, cari determină sentimentele şi actele.

Emoţia tandreţei ca al doilea element de bază a laturei pozitive este tot aşa de naturală ca orice emoţie primitivă.

Cum a luat naştere tendinţa altruistă din instinctul conservării şi desvoltării? Fiinţa umană prin însăşi structura sa

tinde mai întâi să se conserve, apoi să se desvolte, să-şi cheltuiască energia psiho-fiziologică acumulată, în scopul de a deveni mai bună, mai perfectă. Energia aceasta poate să se reverse asupra lucrurilor şi fiinţelor ce înconjoară pe om în două feluri, anume distrugându-le sau ajutându-le în intenţiile şi tendinţele lor. Activitatea distractivă ca şi cea conservatoare sau creatoare este urmată de o plăcere. Dar până când prima e patologică, urmată de un sentiment penibil, cea de a doua e urmată de un sentiment de plăcere pură. In virtutea legilor psihologice ale asociaţiei, activitatea care ne-a provocat plăcere tinde să se repete, pe când cealaltă, în mod normal, nu. In felul acesta persoana care ne provoacă o activitate urmată de un sentiment de plăcere, devine în baza repetiţiilor un punct central de atracţie. E un fapt de toate zilele, că oamenii ţin mai mult la aceia dintre semenii lor, cărora le-au făcut servicii, decât la ceice i-au servit pe ei. Recunoştinţa, în forma ei neintenţionată chiar, este un fenomen mai mult intelectual decât afectiv. Părinţii îşi iubesc copiii cu mult mai mult decât invers, pentrucă părintele a contribuit cu energia lui în crearea unei bunestări fizice şi psihice a copilului, pe când acesta a fost doar un beneficiu al muncii acelora. De ce ţinem incomparabil mai mult la ceeace am câtigat prin munca noastră, decât la ceeace hazardul ne-a aruncat înainte? Un obiect fie cât de neînsemnat, dacă e depozitarul muncii noastre capătă valoare.

Plecând dela aceste elemente fundamentale, morala a evoluat, graţie marilor personalităţi religioase şi morale.

Aspectul negativ al sentimentului moral este rezultatul condiţiilor coercitive de existenţă. Din acestea naşte sentimentul justiţiei, al dreptăţii. Instinctul conservării sub orice formă ar fi atacat, reacţionează, manifestându-se pe laturea afectivă ca mânie. Această tendinţă de apărare stă la baza sentimentului moral. Răsbunarea instinctivă este prima formă de manifestare. Când această răsbunare este premeditată, deci intervine elementul intelectual al prevederii şi reflexiunii, sentimentul justiţiei a depăşit faza instinctivă. In manifestările sociale ale acestei faze apare sub forma talionului: „Dinte pentru dinte, ochiu pentru ochiu“ al V. T. nu este decât o intelectualizare a instinctului de răsbunare. Talionul şi Vendeta, o altă formă socială a aceluiaş instinct, în prima lor fază

se exercită dela individ la individ, în forma evoluată dela grup social — familie, clan, trib — la grup social.

Răsbunarea, fie sub forma talionului, fie aceea a Vendettei ducea la extirparea familiilor sau chiar a triburilor, situaţie care nu putea dăinui. De aici necesitatea înlăturării lor. Şi au fost înlocuite prin arbitraj, mai întâiu fără hotărâri obligatorii, apoi cu sancţiuni. Evoluţia progresivă spre perfecţionare a vieţii morale pe laturea negativă se datoreşte progresului elementului intelectual.

Istoria sistemelor de morală trăite ne arată, că, cu cât o morală e mai primitivă cu atât aspectul negativ, sub formă instinctivă sau intelectualizată, e mai pronunţat şi cu cât o morală e mai superioară cu atât lasă mai mult să se manifesteze aspectul pozitiv, pe când pe cel negativ instinctiv îl retuşează cuprinzându-l în forme şi legi. Nu avem decât să punem alături morala practică în triburile sălbatice şi aceea a marilor inventatori de religii şi morale, cari au devenit un bun comun al maselor şi contrastul va fi izbitor din acest punct de vedere.

Morala creştină. Elementul central al ei este iubirea. Invăţătura şi faptele Mântuitorului sunt dovadă. Ea e cuprinsă în cele două porunci date ca răspuns fariseului dornic de a afla adevărul: „Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău cu toată inima ta şi cu tot sufletul tău şi cu tot cugetul tău“ şi „pe aproapele tău ca pe tine însuţi“. (Matei c. 22 v. 36—38). Prin aceasta se pune greutatea exclusiv pe aspectul pozitiv al sentimentului moral. Tendinţa naturală de desvoltare, ce se exteriorează prin munca pe care căutăm să o plasăm în lucruri şi oameni, creiând şi ajutând, e pusă în morala creştină pe primul plan. Nu trebue să reclamăm drepturile noastre, ci să dăm din noi cât mai mult, să ne jertfim pentru alţii. Iubind pe Dumnezeu din toată inima, din tot cugetul şi din tot sufletul nostru, tendinţa instinctivă de desvoltare a fiinţei umane îşi găseşte în operele cari ajută la întronarea împărăţiei dumnezeeşti pe pământ, un vast câmp de activitate. Prin aceasta el se leagă sufleteşte de ele şi indirect de Cârmuitorul lumii.

S'ar părea că prin această accentuare exclusivă a altruismului din prima poruncă, morala creştină nu recu-

noaşte dreptul la conservarea proprie şi deci tinde la distrugerea individului. O analiză mai amănunţită a celei de a doua porunci ne confirmă contrarul. Mântuitorul nu spune să te iubeşti pe tine însuţi, deci să fi egoist, pentrucă acest lucru pare în ochii oricui atât de natural, încât nici nu se poate pune în discuţie. De aceea iubirea de sine o socoteşte ca o premisă din care conchide asupra felului de cum să iubim pe aproapele nostru. Indirect, cuvintele Mântuitorului recunosc tendinţa fundamentală a organismului omenesc de a se consacra pe sine. Fără a o nega deci cere să dăm mai multă posibilitate de exercitare tendinţei celeilalte, aceea de desvoltare, care stă la baza altruismului nostru.

Morala creştină se bazează pe trăsăturile fundamentale ale structurii psiho-fizice, pe care natura le-a hotărât omului. Nu elimină nimic, însă vrea să perfecţioneze. In acest scop ia însuşirea prin care ne putem apropia mai mult de divinitate şi cere să o exercităm pe aceasta, ca prin desvoltarea ei să dominăm pe cea de a doua. Prin aceasta ea se ridică deasupra altor sisteme de morală şi ne indică calea perfecţionării.

Omul prin definiţie este o fiinţă mărginită. Perfecţiunea absolută nu-i va fi deci posibil de realizat niciodată. Insă se va putea ridica pe treptele perfecţiunii pe măsură ce va şti să jertfească din munca sa altora şi să se jertfească pe sine pentru alţii. Idealul eticei creştine va rămâne pentru totdeauna ideal, însă se vor putea realiza părţi din el.

L. BOLOGA

CĂUTÂND PE „MARELE LIBERATOR“ INTRE TEOSOFI

de Econom A. C. COSMA

„Eu caut pe Marele Liberator“, scrie magul răsăritului Krishna Murti, în alergarea sa după adevăr. In călătoria aceasta spirituală, el declară adeseori: „sunt frânt“ şi simt „un gol adânc, pe care nimic nu-l putea umplea“. De aceea dibuind prin întuneric a trebuit să se întoarcă „înapoi cu mâna mai goală şi sufletul mai mohorît“. Şi, dupăce a băut din „toate fântânile înţelepciunii omeneşti“, a constatat cu regret că „la picioarele Tale, tot nu am ajuns încă“.

Citind aceste destăinuiri, ai crede că te afli în faţa unei mărturisiri sfâşietoare, în sensul lui Papini din lucrarea „Un Om sfârşit“, sau că te găseşti în faţa unei iluminări interioare, în sensul iluminării lui Rabindranath Tagore din lucrarea „Spre Vifleem“, unde ajunge să strige cu îngerii „slavă celui născut“ şi „slavă celui deapururi viu“.

Dar aceasta este numai o părere de-o clipă. Krishna Murti mărturiseşte că „divinitatea prinde să ia formă în el“, dar imediat pomeneşte de „divinităţile, care sălăşluesc deasupra sa“. Iată-l pe magul răsăritului plutind în nesiguranţă. De aceia bine a scris Revista Teologică[1]: „Creştinismul este plenitudinea adevărată a persoanei concrete şi vii a Dumnezeu-Omului. Acest fapt e unic, nerepetat şi individual. Acest fapt nu se poate suplini cu nici un fel de generalizări eclectice în spiritul teosofiei, care în amestecul ei fad de stiluri pierde orice simţ pentru individual, naţional şi personal“.

Vagul teosofiei se vede din fixarea celor trei legi de bază a ei: Evoluţia, Karma şi Reîncarnarea.[2] Aceste legi

[1] Nr. 1—2 1934.

[2] Rev. Teosofică 8—1934 pag. 30.

sunt piedici puternice pentru a găsi pe „Marele Liberator", sub care noi am voi să vedem ori pe Dumnezeu în spirit creştin, ori pe Dumnezeu-Omul Isus Hristos.

Descoperirea lui Dumnezeu este însă privilegiul ori a celor „curaţi cu inima", ori a celor culţi: „Oamenii cu adevărat culţi — zicea Goethe — caută pe Dumnezeu şi-l găsesc; semidocţii îl caută mereu şi nu-l găsesc; iar proştii îl caută, dar nu-l vor găsi niciodată".

Ca să vezi pe Hristos Dumnezeu, trebue să fii şi „curat cu inima" şi „sărac cu duhul" şi „nevinovat ca pruncii". Fără aceste calităţi sufleteşti, eşti expus să rătăceşti.

Primejdia vremurilor noastre este tocmai rătăcirea. Că „orice părere rătăcită se înfăţişează cu masca adevărului, pentru cei ce nu sunt în stare să vadă mica omisiune sau micul adaos. E şi acesta un meşteşug al diavolului viclean, atât de dibaci în a duce la rătăcire. Căci, minciuna nefiind departe de adevăr, diavolul şi-a întocmit din aceasta o dublă putinţă de rătăcire: celor mulţi scăpându-le deosebirea — din cauză că e aşa de mică, — omul va fi uşor ispitit, sau să ţină minciuna de adevăr, sau (să ţină) adevărul de minciună. In amândouă cazurile va cădea sigur din adevăr".[1]

Aşa se petrece lucrul şi cu grupul anonim al teosofilor dela noi. Sub aripa protectoare a mărturisirii: „Noi suntem bine intenţionaţi în Societatea Teosofică",[2] teosofii noştrii se răsleţesc pe nesimţite dela sânul Bisericii, care înseamnă şi dogmă şi practică.

Nu negăm bunele lor intenţii. Ştim însă că chiar iadul este căptuşit cu intenţii bune. Până în prezent n'au ajuns să ne scrie ceva despre iad. Ne-au pomenit însă despre Rai, şi ni-i deajuns: „Raiul este o stare, nu un loc, o stare a conştiinţii proprii interioare".[3] Probabil dar că şi iadul teosofilor este o stare — nu un loc — a conştiinţii proprii interioare.

Dar dacă totul începe cu omul şi se sfârşeşte la el,

---

[1] Anuarul Academiei teologice din Sibiu 1933 pag. 23 — Sf. Grigore Palama.

[2] Rev. Teosof. Mai 1934 pag. 170, şi 199.

[3] Buletinul Stelei 9—12 1932 pag. 30.

teosoful nu mai are nevoe de Hristos ca Mântuitor al lumii. Teosoful devine pentru dânsul „calea, adevărul și viața".

Și adevărul n'are nevoe să fie de natură religioasă. De aceia ateismul este pentru Annie Bessant „o distincție a eroilor lumii"!

„Ateu, — aceasta este una din cele mai slăvite porecle ale omenirii; semn de distincție al eroilor lumii.... cinste și slavă aceluia care, în osârdia sa L-a uitat pe Dumnezeu".[1]

De aceea poate părea curios, ca în Rev. Teosof. să găsim afirmația, că „teosofia este o expresie a adevărului universal",[2] care „nu este scris în nici o carte",[3] fiindcă „Adevăr este viața însăși". Ce rost mai are afirmația Anniei Bessant, că „Dumnezeu nu poate fi păcălit" (pag. 221) când „ateismul este un semn de distincție al eroilor lumii?!"

Teosofii noștri, ca niște fideli ucenici ai tuturor zăpăcelilor străine, acceptă tăcuți sugestiile marilor lor conducători: Spre Dumnezeu „nu trebue să mergem înväluiți în Crezul, Religia și modul nostru de cultură" (pag. 209). Deci: înlături cu toate atributele Dumnezeului creștin. Ele sunt un non-sens. El nu e infinit; El nu e absolut; El nu e atotputernic față de Satan; El nu e atotștiutor; El nu e omniprezent, de vreme ce-L putem găsi în cer ș. a.[4]

* * *

Și-acum să ne întoarcem la legile de bază ale teosofiei.

Evoluționismul. Imprumut argumentarea marelui scriitor rus Berdiaev.

Spiritul omenesc este mereu activ. In această activitate continuă, spiritul omenesc este negreșit în desvoltare. In desvoltarea aceasta sunt angajați nu numai cei 30.000 de teosofi ai lumii, ci este angajat fiecare individ în parte și toți la un loc, adică creștinismul în întregime. Să fim însă lămuriți dela început asupra unui lucru. Desvoltarea creștinismului nu se poate numi evoluționism, și nici pro-

---

[1] Revista „Viitorul" Pr. Ath. P. Magearoff.

[2] Rev. Teos. 7, 1934 pag. 4.

[3] Rev. Teos. August 1934 pag. 224.

[4] „Dumnezeu și sistemul solar" pag, 215—216.

gres. Atât evoluţionismul cât şi progresul presupun existenţa unor legi sigure şi necesare, cum sunt necesare treptele la o scară. Pentru ordinea materială aceste legi ar fi mai uşor de precizat. Pentru ordinea spirituală, aceasta este o imposibilitate. „Duhul unde voeşte suflă". Cine ar putea sili pe un tânăr cu inclinaţii poetice să se desvolte după legile de desvoltare spirituală a lui Eminescu? De aceea viaţa creştină se remarcă prin contradicţii şi opoziţii.

In creştinism desvoltarea înseamnă o continuă actualizare a acelei imense energii potenţiale; însamnă că nu există ruptură între lumea veşnică şi lumea temporală; însamnă că veşnicia poate pătrunde în timp: „Şi Cuvântul trup s'a făcut şi s'a sălăşluit între noi", dupăcum şi vremelnicul poate pătrunde în veşnicie: „iar celor ce L-au primit pe El, le-a dat putere, să se facă fii ai lui Dumnezeu".

Pentru conştiinţa creştină, ideea primordială nu este ideea desvoltării, sau ideea evoluţiei — cum socot teosofii — ci ideea primordială este ideea transfigurării şi a iluminării: „Şi faţa lui a strălucit ca soarele" sau „ca o faţă de înger".

Această transfigurare numai în rari cazuri se poate realiza în viaţa aceasta, dar negreşit se va realiza înainte de sfârşitul timpului, înainte de sfârşitul lumii.

Abia atunci, dar se va realiza împărăţia lui Dumnezeu, pentru care ne sârguim cu toţii în viaţa aceasta.

Stau teosofii nepricepuţi în faţa contrastelor însuşirilor lui Dumnezeu. Le răspunde Berdiaev admirabil la toate nedumeririle: In Dumnezeu se conciliază însuşirile contrare, de aceea El este perfecţiunea absolută şi poate fi în acelaş timp şi în repaos absolut şi în mişcare absolută.

Karma. Împrumut definiţia Karmei dela P. S. Arhiepiscop Nicodem, care ne-o redă în lucrările P. S. Sale, după Contele Leon Tolstoi: „Karma este o credinţă budistă, care constă în aceea că nu numai alcătuirea fiecărui om, dar şi întreaga lui soartă în viaţa aceasta este urmarea purtărilor lui din viaţa sa precedentă, şi că binele şi răul vieţii noastre viitoare deasemenea vor atârna de acele sforţări ale noastre de a înlătura răul şi a face binele, pe care sforţări noi le vom face în viaţa de acum".

Sub loviturile quasi-fatale ale Karmei cad ţinuturi întregi, cad neamuri întregi şi cad şi indivizi singuratici.

Japonia, Italia, Spania şi Peru sunt ţări locuite de neamuri supuse legilor Karmei, cu scopul ca „să le scoată din apatia spirituală".[1]

De aceia în Japonia se inregistrează 53°/₀ din cutremure, iar pe coasta apuseană americană se înregistrează 41°/₀ din cutremure. Ne mirăm de ce nu dau cutremurele şi peste Caprii africani, ca să-i scoată din „apatia spirituală".

Asemenea şi peştii sunt răspândiţi în mări după legile Karmei: In mările nordului, specii puţine în multe exemplare; în mările calde specii multe în exemplare puţine.

Seducătoarea constatare a teosofilor ar putea fi continuată: Sahara, Gobi, Alaska stau sub o Karmă specială; iar apariţia invaziei de lăcustă sau de fluturi la Budapesta sunt tot manifestări ale Karmei.

La Hanau în Hessa s'a tăiat acum câţiva ani o pădure de stejari scorburoşi. Toate cuiburile liliecilor au fost distruse. Anul următor, pe o rază de 20 km. omizile au nimicit nu numai frunzele stejarilor sănătoşi, ci pe ale tuturor celorlalţi pomi roditori, pustiind întreg ţinutul. Cine i-a pus pe lilieci poliţiştii pădurii? Karma zic teosofii. Karma fatală zic ironicii. Providenţa Divină, zic credincioşii.

Dar iată, ce zic teosofii şi de „Karma unei individualităţi, care este ansamblul responsabilităţilor ce ea şi-a atras în timpul vieţilor sale trecute".[2] Deci, „orice greşală trebue finalmente să se traducă în suferinţă".

Dacă este aşa, de ce greşeli constatate de noi nu sunt răsplătite cu suferinţă aici pe pământ? Pentrucă Dumnezeu are planurile Sale, pe care le aplică după voia Sa, ca pe orice cale păcătosul să nu fie pierdut, ci să ajungă la cunoştinţa adevărului şi la mântuirea sufletului. Toate păcatele care rămân aici nerăsplătite şi neexpiate vor primi răsplata dincolo de mormânt ca bogatul nemilostiv.

---

[1] Rev. Teosofică. Noem. 1934 pag. 21.

[2] Rev. Teos. Oct. 1934 pag. 26.

Repetăm dar înțeleptele vorbe ale sf. Grigore Palama că, „orice părere rătăcită se înfățișează cu masca adevărului"...

Acest amestec al lui Dumnezeu și al Karmei poate ademeni pe oamenii sinceri, dar fără un piedestal dogmatic creștin; totuși el rămâne „apostasie directă" (I. Savin) și nu poate fi justificat în fața legilor Providenții.

Ne-ar mai rămânea acum a treia lege Reîncarnarea, adică peregrinarea sufletelor prin alte trupuri pentru expierea păcatelor. Teosofii par'că voesc să ne aducă un argument principal: „Ford este convins de adevărul reîncarnării".[1] Legea aceasta împrumutată din budism, fără logică și fără judecată, este potrivnică ideii creștine a Răstignirii, a Invierii sufletelor și a judecății lor. Ea nu este nici satisfăcătoare pentru minte nici mulțumitoare pentru suflet.

Sub imperiul acestor legi teosofii nu vor putea descoperi pe „Marele Liberator", fiindcă deși au râvnă pentru adevăr, n'au însă pricepere. „Și ce folos de râvnă fără pricepere?" (Rom. 10, 2).

Econ. A. C. COSMA

[1] Rev. Teos. Mai 1934 pag. 178.

ÎNTR'UN STAT NAȚIONAL — O SINGURĂ BISERICĂ NAȚIONALĂ

de Protopopul IOAN CRĂCIUN, Mediaș

In lupta pentru existență, legea românească din Ardeal a avut să sufere mai mult ingerințele catolicismului, care căuta prin capii statului să influințeze viața religioasă a poporului nostru.

In această luptă de principii și de interese de stat erau expuși cu deosebire episcopii de odinioară — dar în mare măsură actele de intoleranță și siluire se răsfrângeau și asupra preoților și poporului credincios.

Referindu-ne numai la viața bisericească de dincoace de Carpați constatăm, cumcă Biserica română a avut să sufere mai mult din partea principilor și stăpânitorilor lumești din Ungaria, dintre cari unii stăteau sub influința calvinilor — iar alții sub înrâurirea iezuiților trimiși de Papa dela Roma pentru a propaga catolicismul în țările Orientului.

Soartea Bisericii românești era strâns legată de iscusința și energia conducătorilor săi firești. In vremea când la conducerea Bisericii române erau chemați oameni slabi de înger, cari nu-și dădeau seama de răspunderea ce aveau înaintea lui Dumnezeu și a poporului și cari aveau în vedere și interesele lor personale — dușmanii de veacuri erau la largul lor, pentru a face spărturi și schizme între cler și popor. Ca dovadă a celor spuse ne servește actul unirii săvârșit de mitropolitul Teofil la 1697 sub influința iezuitului Baranyi și ademenit de promisiunile făcute de primatele Ungariei Kollonits.

Mulțumită stăruinței în credința strămoșească a majorității clerului și poporului nostru, catolicismul n'a putut prinde în mrejele lui decât o mică parte din trupul neamului nostru. Spre norocul nostru prin înfăptuirea unității

noastre politice pronia dumnezeiască a pus capăt operei de pulverizare a sufletului românesc.

Poporul român azi e unit într'un singur stat național.

Urmarea firească era că odată cu proclamarea unirii politice să fi fost proclamată și unirea bisericilor române, ortodoxă și gr. cat., într'o singură Biserică națională. Impotriva acestei idei de împreunare nu credem să fi fost vr'un suflet cu adevărat românesc.

Este doar știut de toată lumea că actul „Unirii" dela 1697 s'a făcut din interese de stat, ca să ne slăbiască neamul, și cu scopul câștigării unor avantagii îndeosebi pentru preoți.

Ne mai fiind acum vre-o siluire ar urma dela sine, ca legătura nefirească făcută acum 200 de ani să se rupă și frații noștri uniți cu Roma să se reîntregreze în Biserica ortodoxă dintru care s'au desfăcut.

Această reintregrare ar fi o operă cu atât mai ușoară, cu cât catolicismul nu a intrat în structura sufletească a poporului unit cu Roma. Acest popor nu știe nici măcar de cele „patru ponturi" impuse de Papa cu prilejul unirii, ci a rămas integral cu vechea sa credință strămoșească-ortodoxă. Fiindcă sufletul românesc a refuzat catolicismul, oridecâteori i s'a îmbiat.

Pentruca opera revenirii fraților greco-catolici la sânul Bisericii mame să se înfăptuiască, nu se cere decât înțelegere creștinească și românească din partea cârmuitorilor eclesiastici. Și ascultare de glasul poporului, care, sufletește nu a ieșit din ortodoxie.

In acest dor de reunire a bisericilor nu vibrează numai glasul smerit al unui slujitor al Bisericii ortodoxe — ci în dosul acestui apel e dorul poporului dela sate și orașe — precum și al clerului din întreg cuprinsul României.

A sosit plinirea vremii: cei sus puși să înțeleagă, că barem acum după 16 ani de împreună viețuire într'un stat național român — să urmeze și unirea sufletească, readucând la matcă turma cea mică și înstrăinată de vitregia vremurilor, pentruca să fim iarăși o turmă și un păstor.

Frământările din trecut să ne fie îndemnul puternic pentru a ne zidi o Biserică tare, pe care puterea vrăjmașului să nu o poată sdrobi; iar pe temeiul solid al unității

religioase să se înalțe forța vie a idealului național întruchipat în viața noului stat românesc: România mare.

Interesul statului român — zicea regretatul V. Goldiș — nu cere alipirea tot mai strânsă a bisericii unite de cea romano-catolică, ci dimpotrivă deslipirea acesteia și apropierea celei dintâi de Biserica națională a celor 13 milioane de români.

Tăria oricărei biserici residă în buna înțelegerea dintre toți fiii ei credincioși, tăria unei țări se bazează pe unitatea de credință a cetățenilor de aceeași limbă și lege. Având deci acest principiu al consolidării statului și al înfrățirii dintre fiii aceluiaș neam, așteptăm ca toți factorii în cădere — clerici și mireni — toți fruntașii vieții noastre publice, fără deosebire de culoare politică, să caute cu un ceas mai de vreme modalitatea de rezolvire a reunirii celor două biserici române într'una singură.

E timpul suprem să înceteze toate învrăjbirile între frații de aceeaș obârșie — pentru a putea lupta împotriva atâtor curente protivnice, cari se pun în calea emancipării și afirmării noastre ca națiune dominantă în statul român.

Deviza fiecărui bun patriot și bun român nu poate fi alta decât aceasta: Intr'un stat național o singură biserică națională.

Dumnezeu să ne-ajute!

Prof. IOAN CRĂCIUN

CUM AM INVĂȚAT EU CÂNTĂRILE BISERICEȘTI?

de CANDID POPA,
profesor de Cântări bisericești la Academia Teologică „Andreină"

Iată o întrebare asemănătoare celei istorice-bisericești, referitoare la încreștinarea poporului român, căreia nu-i putem defini cu preciziune timpul, decât cu răspunsul ce ni-l indică însași istoria noastră bisericească. Așa stă faptul și cu învățatul cântărilor bisericești din partea subsemnatului: nu am dată sigură.

N'am intenția de a jigni organizația școalei primare de azi, care stă la un nivel cu mersul vremii, dar socot că nu fac un lucru de prisos, dacă arăt, fie și în trăsături generale, felul cum funcționa biata școală sătească înainte de aceasta cu mai bine de 50 de ani.

Cele ce voiu spune, deși nu sunt întâmplări prea vechi și necunoscute, dar din ele se vor lămuri stări și fapte, cari astăzi vor părea — pentru unii — banale în ritmul progresului realizat mai recent pe terenul școlar.

Școala poporală veche ardeleană, — cum i se zicea — cu dascălii ei (mai bine zis cantori) fără pregătire specială pedagogică, fără planuri analitice, orare, trepte formale și manuale didactice corespunzătoare, avea un netăgăduit merit de a educa elevii satelor în spirit bisericesc. Intreg aparatul instrucției se baza pe studiul religiunii ca obiect principal în învățământ, în jurul căruia se mai făcea firește lectură, scriere, aritmetică și altele în măsură aproape disparentă. Cu ochii sufletești îmi văd lămurit și astăzi cei dintâi dascăli ai mei, tocmiți după obiceiu din an în an, cum se puteau învoi cu factorii conducători ai Bisericii. Acești aleși ai satelor erau recrutați dintre fruntașii, cărturarii și în cele mai dese cazuri, dintre cântăreții bisericești.

Astfel stând lucrurile, nu e de mirare, dacă și fără îndrumări oficiale, după chibzuința fiecăruia întreaga instrucție purta pecetea religiosității și moralității.

A nu fi luat parte la serviciile divine în biserică: vecernii, utrenii şi liturghii sub conducerea dascălilor era a fi făcut un păcat mai grav, ca dacă ai fi absentat dela şcoală.

Era şi explicabil să fie aşa. Invăţământul în timpurile acelea nu era controlat aproape de nimenea; doar părintele protopop, dacă se mai abătea pe la şcoală cu ocazia examenului mare.

(Exista pe atunci şi examen mic, care se ţinea pe la Crăciun, fără autorităţi).

Dascălii noştri, cum spuneam mai sus, ne conduceau din şcoală — unde ne concentram regulat în Dumineci şi sărbători — la biserică. Acolo fireşte luam parte activă la serviciul divin, cântând în rând cu „jupânul dascăl", recitam rugăciuni şi psalmi; fredonam melodii bisericeşti după el şi ceialalţi cântăreţi, încât ne pomeneam, că ştim şi alte melodii, ce le auziam în biserică (tropare, antifoane ş. a.).

Iată deci o învăţare fără nici o metodă, în care se cuprinde şi răspunsul la întrebarea pusă în fruntea acestor şire.

Ce uşor mi-a fost, când după câţiva ani de învăţătură în şcoli străine, am ajuns în vechiul nostru Seminar „Andreian!"

Ce mare bucurie simţiam când auziam o melodie nouă a părintelui profesor D. Cunţanu, mie cunoscută din timpul fraged al copilăriei!

In această şcoală veche mi-am sistemizat toate melodiile frumoase bisericeşti, pe cari le-am profesat în tot timpul carierii mele dăscăleşti de mai târziu. Acest talant câştigat din tinereţe l-am profesat şi atunci când eram exclusiv în serviciul statului român mult dorit, cu toate că mi se şoptea chiar din partea unor feţe simandicoase, că alipirea mea de Biserică ar fi incompatibilă cu poziţia ce ocupam.

N'am luat în seamă astfel de observaţii şi găsesc, că bine am făcut.

Astăzi am mângăierea de a fi putut munci şi eu un şir de ani ducând mai departe activitatea părintelui Cunţanu şi a urmaşilor săi temporali, în Academia teologică „Andreiană" cu toată râvna şi devotamentul omului iubitor de munca plăcută ce o face spre lauda şi mărirea Celui de sus.

CANDID POPA

MIŞCAREA LITERARĂ

I. Lupaş: RĂSCOALA ŢĂRANILOR DIN TRANSILVANIA LA 1784, Cluj 1934, 228 pg., preţul 60 Lei.

Se împlinesc la 28 Februarie 150 de ani de când au fost frânţi cu roata la Alba-Iulia cei doi martiri ai neamului: Horia şi Cloşca. Care dintre istoricii noştri de astăzi ar fi putut evoca cu mai mult talent şi cu egală putere de creaţie figurile acestor conducători de ţărani, a căror jertfă stă la temeliile României întregite, şi să reînvie vremurile de cumplită revărsare a urii populare contra asupritorilor de veacuri, decât istoricul I. Lupaş, neîntrecutul biograf al marelui mitropolit A. Şaguna, cel mai fin înţelegător şi cunoscător al istoriei Transilvaniei? Dsa era cel mai indicat să evoce, cu prilejul acestei comemorări, vremile de zbucium şi frământări prin cari au trecut Românii ardeleni în a doua jumătate al secolului al XVIII-lea.

Când în 1884 s'a comemorat în România 100 de ani dela isbucnirea revoluţiei ţărăneşti a lui Horia, Nicolae Densuşianu[1] a scris o operă vastă, sprijinită pe o largă şi bogată informaţie documentară, care serveşte şi astăzi ca cel mai de căpetenie mijloc pentru cunoaşterea acestei mişcări. Dar cartea lui N. Densuşianu a rămas în urma multelor cercetări cari s'au făcut de 50 de ani încoace. Dl Lupaş pune la contribuţie toate cercetările mai nouă şi studiază revoluţia lui Horia în legătură cu întreg complexul de manifestări revoluţionare din aceea epocă, aşezând-o în cadrul ei istoric.

Trecerea Transilvaniei sub sceptrul împăratului dela Viena n'a adus o ameliorare în ce priveşte soartea ţăranilor; din contră jugul nemţesc se arăta a fi mai greu decât cel turcesc. Puterea Habsburgilor se sprijinea pe acţiunea celor trei crainici, deopotrivă de primejdioşi: călugărul iezuit, agentul fiscal şi generalul împărătesc. Cu venirea Habsburgilor Transilvania trece prin mari frământări şi sguduiri. Tot secolul al XVIII-lea e frământat de revolte şi turburări, începând cu revoluţia Braşovenilor 1688, cari nu voiau să primească trupele imperiale în cetate, până la revoluţia Românilor din Munţii Apuseni (1784). Revoluţia lui F. Rákoczi a tulburat Transilvania timp de 8 ani (1703—1711) cercând să smulgă această ţară din „jugul de fier al Nemţilor". Sub steagul lui Fr. Rákoczi au alergat mulţi Români mânaţi de prigonirile religioase. Intr'o scrisoare (1708) adresată stolnicului Constantin Cantacuzino, Rákoczi se laudă că ştie româneşte şi că a fost sprijinitorul Bisericii ortodoxe, pe care Austriecii vreau să o desfiinţeze cu orice preţ.

[1] N. Densuşianu: *Revoluţia lui Horia în Transilvania şi Ungaria 1784—1785. Scrisă pe baza documentelor oficiale*, Bucureşti, 1884.

Habsburgii au încercat să facă unificarea imperiului prin limba germană şi religia catolică. De aici tendinţa lor de a atrage pe Români la biserica latină. Dar Românii nu voiau cu nici un preţ să-şi părăsească legea strămoşească. S'a deslănţuit atunci un regim de teroare contra preoţilor şi ţăranilor români ca să-i atragă cu forţa la unire. Eroismul cu care şi-au apărat Românii ardeleni credinţa strămoşească formează una din paginile cele mai frumoase din istoria Transilvaniei.

In sânul poporului român se trezeşte o puternică reacţiune contra unirii. Călugărul Visarion începe lupta pe care-o duce la isbândă călugărul Sofronie din Cioara. Acesta a stârnit o adevărată revoluţie în Transilvania. Guvernul ardelean a reuşit să-l prindă la Abrud, dar a fost scăpat din mâna autorităţilor de către ţăranii revoltaţi. Timp de câteva luni el a fost adevăratul stăpân al Transilvaniei pe care-a răscolit-o cu puterea cuvântului său. Triumful acestei răscoale populare e pecetluit prin sinodul ce s'a ţinut în luna Februarie 1761 la Alba-Iulia. Maria Terezia văzând zădărnicirea încercărilor de a atrage cu forţa pe Români la unire, numeşte un episcop sârb pentru păstorirea Bisericii ortodoxe.

Doi ani după mişcarea lui Sofronie, s'au răsvrătit ţăranii din ţinutul Bistriţii, apoi urmează revolta Săcuilor (1764) cari se temeau că, prin înfiinţarea regimentelor grănicereşti, îşi vor pierde vechile privilegii. Spiritul revoluţionar a devenit nota esenţială în viaţa publică a Transilvaniei din secolul al XVIII-lea. Revoluţia ţăranilor din Munţii Apuseni e în linia tradiţiei. Mulţi dintre tovarăşii de luptă ai lui Horia au luat parte la mişcarea religioasă a călugărului Sofronie, dela care trecuse abia un sfert de secol. Cine ştie dacă Horia, coducătorul cetelor de ţărani, care pe atunci era de 30 de ani, n'a fost urzitorul şi sufletul acestei mişcări care a găsit în călugărul Sofronie dela Cioara tăria de rezistenţă a neamului nostru?

Impărăteasa Maria Terezia (1740—1780) voind să mulcomească nemulţumirile maselor populare impilate de clasele priviiegiate, porneşte cu hotărâre pe drumul reformelor. Cu toate că reformele ei erau sfioase şi aveau un timbru pronunţat conservator, nobilii se opun. Conflictul dintre nobilime şi curtea din Viena trezeşte speranţele ţăranilor şi încurajează spiritul de revoltă. In Boemia şi Moravia se răscoală ţăranii (1775), ei se adresează regelui Friederich II al Prusiei cerând să-i ia sub aripile lui protectoare şi să-i scape de asupritori cari sunt „duşmanii lui Dumnezeu şi ai credinţei adevărate".

Iosif II, filosof cu idei liberale, nu era mulţumit cu reformele mamei sale, el voia reforme radicale, până la desfiinţarea totală a iobăgiei. Iosif II a fost un revoluţionar pe tronul Habsburgilor.

Trecând la cauzele cari au contribuit la izbucnirea revoluţiei ţărăneşti din 1784, dl Lupaş înşiră în primul rând tradiţia revoluţionară a Ardealului, tradiţie care s'a păstrat mai vie în Munţii Apuseni. A încurajat iluziile ţăranilor atitudinea demofilă a lui Iosif II care în călătoriile sale în Transilvania a dat puţină atenţie nobilimii ma-

ghiare şi burgheziei săseşti, s'a interesat însă de soarta Românilor, cari erau despoiaţi de drepturi şi asupriţi de nobili. A ascultat cu bunăvoinţă plângerile lor, adresându-le cuvinte de mângăiere în limba românească. Fără a fi făcut oamenilor promisiuni formale, le-a vorbit prea mult despre uşurarea sarcinilor şi despre libertate, ca cuvintele imperiale să nu trezească în sufletul lor nădejdile de mai bine.

O cauză de natură locală e ştirbirea vechilor libertăţi a locuitorilor din Munţii Apuseni, cari erau până în secolul al XVIII-lea ţărani liberi, scutiţi de îndatoririle iobagilor, iar cauza cea mai apropiată care-a făcut să izbucnească focul care ardea în spuză e divergenţa între autorităţile militare şi civile cu privire la conscripţia pentru regimentele de graniţă.

Horia avea fără îndoială o concepţie politică limpede. Scopul revoluţiei era desfiinţarea iobăgiei şi ridicarea elementului românesc la cârma Transilvaniei sub ocrotirea împăratului dela Viena. Revoluţia era îndreptată contra sistemului feudal, şi are un caracter naţional şi religios. E prima răscoală cu caracter naţional la Români, iar nota religioasă e ca o reacţie contra persecuţiilor suferite de Români spre a-i atrage la catolicism. E unicul caz în trecutul neamului nostru când o răscoală ţărănească prezintă această tendinţă de convertire cu forţa la ortodoxie.

Revolta dela Câmpeni (1782) contra arendaşilor armeni formează preludiul revoluţiei.

Păharul amărăciunilor se umpluse.

Scânteia revoluţiei o aprinde Crişan în satul Mesteacăn la 31 Octomvrie 1784, dar sufletul ei e Horia. El a fost trimis în patru rânduri la împăratul din Viena, ca să ducă plângerile Românilor din Zarand şi să ceară uşurarea sarcinilor. Horia era deştept, vioi şi cu durere pentru suferinţele semenilor săi. O scriere contimporană spune că era „om cu învăţătură şi mare meşter în iscodiri rafinate. Vorba nemţească curgea din gura lui ca apa cea vie şi cetise cu temei mulţi autori germani“.[1] Se pare că la Viena a ajuns în contact cu societatea secretă „Frăţia de cruce“ care probabil i-a dat sfaturi şi sprijin bănesc pentru urzirea şi desfăşurarea revoluţiei.

In 5 zile flacăra revoluţiei a cuprins întreg Zarandul. Ţăranii răsculaţi au pus stăpânire pe satele Brad, Abrud şi Roşia. Nobilii sunt ucişi, curţile şi castelele aprinse şi dărâmate, avuţiile prădate. Revoluţia se întinde ca un pârjol înfricoşat şi în Hunedoara. Din munţi flacăra revoluţiei debordează la câmpie, spre Deva şi Alba-Iulia. Atacurile răsculaţilor asupra cetăţii Deva (6, 7 Noemvrie) sunt respinse cu pierderi. Pârjolul se întinde pe valea Mureşului în jos în judeţul Aradului şi ameninţă Banatul.

Dela Abrud cetele revoluţionare se împart în două părţi, o parte sub conducerea lui Cloşca răscoală satele de pe valea Arieşului, iar alta sub conducerea lui Horia cel Tânăr scoboară pe valea

[1] R. Ciorogariu: Horia şi Cloşca, Oradea 1931, pag. 14.

Ampoiului cu planul să se întâlnească la Cricău, ca să atace cu forțe unite castelul dela Galda, al Baronului Simion Kemeny, prefectul județului Alba.

Scânteia revoluției a sărit și în județul Cluj, Alba și Sibiu, pretutindeni țăranii socoteau c'a sosit sorocul marilor răfueli.

La Tibru Cloșca și Horia cel Tânăr au semnat armistițiul cu armata imperială. Acest armistițiu a potolit avântul revoluției și a dat răgaz nobilimii să se înarmeze. Dacă revoluția țăranilor s'a stins așa de repede, e că ea a fost subminată de intelectualii români. Preoții satelor au îmbrățișat cu căldură ideia revoluționară, ei s'au identificat cu aspirațiile legitime ale țărănimii

Episcopul Ghedeon Nichitici, sârb de origine, întreprinde sub scutul guvernului opera de pacificare a poporului, iar vestitul oculist Ioan Piuariu-Molnar a făcut tot ce i-a stat în putință să potolească mișcarea. El a reușit să încheie cu Crișan armistițiul dela Brad (17 Noemvrie). Astfel revoluția pornită cu atâta avânt s'a stins tocmai când focul amenința să izbucnească și'n alte părți ale Transilvaniei.

Țăranii văzându-se înșelați în așteptările lor, prind din nou armele, din nou se aprinde răscoala. Crișan își adună cetele la Mihăileni, dar armata imperială împresurase munții. Planul revoluționarilor de-a forma un front dela Deva la Huedin se spulberă 'n vânt. Luptele au reînceput la sfârșitul lui Noemvrie, țăranii au câștigat trei biruințe, la Brad, Râmești și Lupșa, dar la 7 Decemvrie răsculații sunt atrași în cursă la Mihăleni și sdrobiți de armata imperială. La 14 Decemvrie Horia dădu poruncă oamenilor să plece pe la casele lor, iar el cu Cloșca se retrase în codrii seculari de pe Drăgoioasa, unde au fost prinși la 27 Decemvrie (a treia zi de Crăciun).

Nobilimea ungurească porni cu cruzime să-și stâmpere setea de răsbunare. Sute de țărani au fost aruncați în temniță, unii au fost frânți cu roata, alții trași în țeapă și spânzurați. Și-a fost urgia din urmă mai grea decât cea dela început.

Horia și Cloșca au fost aduși și închiși la Alba-Iulia. La sfârșitul lui Ianuarie a fost prins și Crișan, care s'a spânzurat în închisoare cu nojițile dela opinci. La 28 Februarie 1785 Horia și Cloșca au fost executați la Alba-Iulia pe platoul de deasupra viilor[1] Mai întâi a fost zdrobit cu roata Cloșca, a urmat apoi Horia care — după cum afirmă un martor ocular — merse „cu inima îndrăzneață"

---

[1] La pag. 174 se spune că Cloșca a fost „răstignit pe roată, iar la pg. 176 că acești căpitani „au fost sfâșiați și frânți în roată". Execuția cu roata era obișnuită în evul mediu. După cum se poate observa și din tablourile dela pg. 174 și 175, execuția cu roata se făcea astfel: Condamnații erau întinși cu fața în sus pe un podiu, fiind legați de mâni și de picioare. Sub mâni, picioare și corp se așezau la oarecare distanță bucăți de lați. Călăul prindea roata cu amândouă mânile și lovea membrele corpului între lați frângând și zdrobind astfel oasele dela picioare înspre cap. Era unul dintre cele mai îngrozitoare suplicii.

spre locul de osândă, spunând cuvintele: „moriu pentru națiune". Preotul Nicolae Rațiu din Alba-Iulia, care a dat osândiților cea din urmă îngrijire creştinească, când începură a frânge oasele lui Horia a căzut leşinat la pământ.

Au fost aduşi să asiste la această ucidere înfiorătoare 2515 țărani din 419 sate româneşti.

Conducătorii revoluției țărăneşti dela 1784 au fost frânți cu roata, dar ideea reprezentată de ei n'a murit, ci s'a ridicat biruitoare din sângele martirilor. Trupurile lor zdrobite şi schinjuite s'au adus ca jertfă de răscumpărare la temeliile României întregite, iar amintirea lor trăieşte vie în sufletul Românilor. Ea trăieşte 'n aureolă de legendă în țara Moților tăcuți şi aspri, în satele răsfirate pe culmi, în svonul pădurilor de brazi şi'n cântecile populare.

Dl I. Lupaş a reînviat vremile de cumplită vijelie ce s'au abătut asupra Transilvaniei în domnia lui Iosif II şi a înfiripat din negura vremurilor apuse figurile aspre ale celor trei conducători de țărani, cari au suferit moarte de martir la Alba-Iulia. Inlănțuirea logică a faptelor ce curg în timp şi stilul clar, vioi şi captivant dau un farmec deosebit povestirii. Dl Lupaş are darul nepreţuit şi rar de a se exprima limpede, sobru şi precis.

Citindu-l fără să vreai ai impresia unui râu de munte cu apă cristalină, prin care se văd limpede pietricelele din fundul alviei. Această sobră claritate e susținută de un mare efort şi de vasta erudiție a istoricului migălos care caută să se documenteze asupra celui mai mic amănunt. O seamă de tablouri inedite face şi mai atractivă povestirea.

Iată o carte care n'ar trebui să lipsească din biblioteca nici unui intelectual român.

IOAN SANDU

Dr. Grigorie Gh. Comşa, episcopul Aradului: HAINA DE NUNTĂ, predici misionare. Tiparul Tipografiei Diecezane. Arad 1935. Pag. 112. Prețul 50 Lei.

„Episcopul misionar", cum a fost numit cu deplină dreptate, a cuprins în acest volum 22 de predici, cele mai caracteristice, din sutele de predici, pe cari le-a rostit în drumurile apostolatului său, cutreerând eparhia, ca să-şi vadă față către față pe fiii duhovniceşti, să-i însuflețească şi îndrumeze pe cărările luminoase ale înviorării şi restaurării sufleteşti.

Ideea centrală, în jurul căreia se grupează toate aceste predici misionare, scrise cu dragoste caldă de părinte iubitor şi cu avânt de apostol, de păstor gata să-şi pună sufletul pentru turma sa — este *îmbrăcarea sufletului creştin în haină de nuntă,* ca să se facă vrednic de a participa la masa ospățului Tatălui ceresc aici, în viața aceasta terestră, şi în împărăția cea vecinică.

Subiectele predicilor sunt anume alese să susțină în ansamblu această idee centrală a creştinismului nostru ortodox, mântuitor de suflete. Comparațiile plastice, tablourile vii, pildele sugestive, ce

se succed, fac impresie covârşitoare şi se fixează în memoria auditorului cu puterea care păstrează luminoasă ideea religioasă, căreia se ataşază în chip armonios.

Seria predicilor o deschide subiectul central: Grijă de suflet, căruia-i urmează Scopul omului, Păcatul, Preţul timpului, Isus Mântuitorul — Prietenul creştinului, Despre frica de Dumnezeu, Suferinţele vieţii, Provedinţa divină sau purtarea de grije a lui Dumnezeu, A doua venire a Domnului, Înfricoşata judecată, Judecata din urmă, Conştiinţa creştină, Impăcarea cu Dumnezeu, Necesitatea pocăinţii, Despre raiu sau fericirea eternă, Despre iad sau muncile vecinice, Despre bunătatea lui Dumnezeu, Pregătirea la moarte sau buna murire, Despre învierea morţilor, Despre viaţa veciior, Despre slujirea lui Dumnezeu şi Cuvânt la Naşterea Domnului 1934.

Cartea aceasta a Prea Sfinţitului Grigorie e una dintre cele mai preţioase, din mulţimea cărţilor pe cari le-a scris. E de o actualitate palpitantă şi de o valoare deosebită ca un ajutor indispensabil la îndemâna fraţilor preoţi în misiunea noastră, încât nu am cuvinte destul de elocvente să o recomand după cuviinţă şi după folosul, pe care îl poate aduce fiecăruia. Arhim. POLICARP

❦

Ion V. Georgescu: DEMONOLOGIA VECHIULUI TESTAMENT: „AZAZEL". Bucureşti, 1934. — Institutul de arte grafice „Speranţa".

Teama permanentă de un spirit rău, care ţese toate neajunsurilie şi care promovează tot răul asupra omului, îşi are capitolul său, suficient de vast, în istoria religiunii fiecărui popor din lume. La unele, această teamă a dăinuit ca o idee nedefinită, ca un presimţ venit din adâncurile slăbiciunii omeneşti; la altele, spiritul rău rămâne definit drept un luptător contra binelui, dar un luptător care poate fi supus prin sprijinul acordat de spiritul bun, de spiritul desăvârşit, spirit personificat şi numit Dumnezeu. Sunt şi popoare în a căror concepţie religioasă, cele două principii contrare — al binelui şi răului — se plasează pe aceeaş linie, amândouă personificându-se în mod deosebit. Aceasta este concepţia dualistă. Religia Perşilor antici este o fidelă şi permanentă dovadă a acestui dualism.

Dacă în categoria întâia intră popoarele, cari au manifestat mereu o teamă inexplicabilă faţă de necunoscut, în cea de a doua se plasează popoarele, cari au solicitat neîntrerupt sprijinul, graţia lui Dumnezeu pentru îngenunchierea „celui rău", iar în a treia pot fi catalogate neamurile, cari au sacrificat tot atât de mult pentru îmblânzirea duhului rău, cât au dat şi pentru a primi ajutorul celui bun.

Poporul evreiesc, popor care a venit în atingere cu atâtea alte neamuri, distincte printr'o concepţie religioasă proprie lor, a avut de luptat cu eroism la menţinerea adevăratei credinţe religioase: monoteismul. Alunecările-i greşite — destul de frequente — au avut totdeauna darul de-a trezi „poporul ales", poporul lui Iahve, la o şi şi mai vie, mai clară, religie monoteistă. Teama de un spirit rău, de

un demon, n'a fost însă streină nici de acest popor, cum nu e streină nici de imensa populație care formează Biserica lui Hristos. Vechiul Testament este o mărturie în această privință. De altfel, această problemă a sugerat un capitol special în preocupările teologiei critice și exegetice: Demonologia Vechiului Testament.

Recenta carte a dlui Ion V. Georgescu, Demonologia Vechiului Testament — Azazel, cum se remarcă și din titlu, este țesută din aceeaș categorie de preocupări, adică din cele spicuite imediat mai sus. Dar întregul ei conținut se concentrează și se limitează la determinarea strictă a înțelesului „Azazel" din Levitic 16, 8, 10 și 26.

Cartea — în extensiunea modestă de 34 pagini — este împărțită în trei capitole. Fiecare din aceste capitole își are tema sa deosebită. Astfel, primul este consacrat înțelesului pe care îl are „Azazel" în textul din Levitic 16, paralel cu ziua împăcării; al doilea spicuiește istoricul înțelegerii termenului „Azazel" în decursul vremii de către diferiți interpretatori ai Cărții Sfinte, iar al treilea schițează înțelegerea cea mai justă a concepției, a conținutului cu care este întrebuințat termenul „Azazel" în locul amintit din Sf. Scriptură.

Urmărind chestiunea în amănunțime și cu deosebită stăruință, V. I. Georgescu aduce mărturii de cea mai probată autoritate pentru susținerea tezei dsale. Argumentarea, scrutarea și alegerea fericită a mărturiilor de o netăgăduită valoare documentară se vădește mai ales în partea a doua a lucrării, unde sunt citate aprecierile sf. Părinți asupra termenului „Azazel", aprecieri cari, în marea lor majoritate, au un sens spiritual, simbolic sau profetic.

Partea a treia se bucură și de o îmbinare frumoasă, ba chiar de o contribuție personală a autorului.

Din modul în care este tratat subiectul rezultă fără greutate ceeace voiește să dovedească V. Georgescu: că Azazel, din Levitic 16, este numele unui demon, „un spirit rău, locuitor al pustiei, inferior întru totul lui Dumnezeu, căruia i se înapoiau, prin hotărârea Domnului, — încărcate peste capul unui țap — păcatele ce inspirase oamenilor pentru a-i pierde în fața lui Dumnezeu".

Felul expunerii, unghiul sever și critic, bibliografia aleasă și bogată, toate vorbesc în favoarea acestei cărți. D. CĂLUGĂR

Ion V. Georgescu: ACTUALITATEA PROFEȚILOR. București, 1934. Pag. 64. Institutul de arte grafice „Tiparul academic".

Cuvintele Scripturii, glasul lui Dumnezeu împărtășit omenirii prin gura profeților, reprezintă nu numai adevărul vecinic, dar și o permamentă actualitate pentru vremile ce coboară mereu în punga fără fund a istoriei. De aceea, atât cu prilejuri de prosperitate și înviorare spirituală, cât, mai ales, în vremurile depresiunilor ucigătoare de orice avânt spre înălțare morală, cuvintele profeților își revarsă tâlcul lor adânc și sfânt peste cei cari au dorința să le asculte și urmeze. De altfel, trimișii lui Dumnezeu s'au ivit totdeauna la timpuri

de secetă duhovnicească, în momente de răscruce, de înstrăinarea poporului evreiesc dela calea adevăratei lui credinţe şi meniri.

Comparând stările de azi cu acelea în cari s'au ivit profeţii, judecând decadenţa morală actuală în paralelă cu cea biciuită de aceşti neînfricaţi propoveduitori ai adevărului, trebue să cădem de acord că ne domineazā o atmosferă apocaliptică. In consecinţă, când ar fi mai actuali profeţii decât azi? Când s'ar potrivi mustrările şi îndemnurile lor mai mult decât în vremurile noastre?

D. I. V. Georgescu în reuşita d-sale carte „Actualitatea profeţilor", nu face decât să aprofundeze teza enunţată imediat mai sus. Luând versete clasice din profeţi, le referă la situaţia în care au fost rostite, pentru a răsfrânge, în cele din urmă, sensul lor sfânt şi sfinţitor asupra debandadei morale şi spirituale care sălăşluieşte azi în sufletul multor oameni.

Felul în care dl Georgescu a conceput lucrarea, minunata formă de expunere, dar mai ales concluziile edificatoare pe care le scoate după fiecare capitol, fac din cartea d-sale o adevărată carte de meditaţii. Ea oferă şi un bogat şi nemerit material pentru predici. Cetită cu încetul, în dorul după o lectură religioasă bună, cartea d-lui I. V. Georgescu îţi procură momente de adevărată înălţare sufletească.

D. CĂLUGĂR

Prof. Dr. Gh. Ciuhandu: „MÂNTUIREA MEA — DUMNEZEU". (Ps. 61 v. 7). Poem teatral biblic în trei tablouri. Arad, 1934. Pag. 74. Lei 8.

Părintele consilier Dr. Gh. Ciuhandu a dat la iveală un poem teatral biblic, în care caracterizează, deosebit de convingător şi plastic, firea şi temperamentul Evreului, „veşnic oscilant între religiositate şi desfrâu, între supunere oarbă către Dumnezeu — regele său de ultima instanţă — şi între revolta sufletească, ce de atâtea ori îl împingea în braţele dumnezeilor păgâni". D-sa alege, în acest scop, ultimele zile ale robiei asiriene, cu toate evenimentele ce se leagă de acest fapt însemnat şi, culegând date evocatoare, deapănă firul până în preajma Testamentului Nou, adecă până la preotul Zaharia.

Poemul biblic alcătuit — ori, mai corect, sistematizat — de părintele Ciuhandu nu este o plăsmuire închipuită, nici o lucrare cu limbaj profan, ci ea constă dintr'o culegere şi îmbinare deosebit de fericită a sute de versete biblice, toate aranjate în aşa fel, încât conlucrează armonic la evocarea unei epoci din viaţa poporului evreu. Alegerea celor mai caracteristice versete biblice, mulţimea acestora, gradaţia ce se evidenţiază, prin aranjarea lor, în mersul ideilor, constituesc o notă de laudă pentru acest poem şi un cuvânt de meritată măgulire pentru autor. Cetirea atentă a acestei cărticele, mai ales în clipele de frământare sufletească şi de îndoială, poate aduce linişte, încredere şi imbold sănătos spre o reînoire religioasă-morală.

D. CĂLUGĂR

Pr. Toma Chiricuţă: „CUNOŞTI TU CALEA?" Chemări către suflete. Pagini 271. Lei 60. Editura „Fântâna Darurilor". Bucureşti.

Harnicul şi bine cunoscutul preot dela biserica Zlătari din Bucureşti Toma Chiricuţă a tipărit un nou volum de predici. Cele douăzeci şi trei de cuvântări pe cari le cuprinde volumul acesta sunt toate predici pe cari autorul le-a rostit în faţa altarului la care slujeşte, sau în faţa microfonului. Nu sunt predici căutate şi pregătite anume pentru tipar, dar sunt cuvântări eşite spontan din belşugul sufletesc şi dragostea apostolică a Pr. T. Chiricuţă. Izvorâte din dorinţă bună şi suflet curat, au străbătut la suflet şi de aceea auditorul a cerut tipărirea predicilor auzite. Tocmai acest fapt face ca aceste cuvântări să aibă o valoare superioară predicilor scrise mai mult pentru tipar decât pentru suflet. Cel ce ceteşte aceste predici se îmbogăţeşte sufleteşte şi capătă zel şi dragoste pentru propoveduirea Evangheliei.

Volumul întreg e scris cu multă claritate şi cu tot talentul unui priceput purtător de condei. Intrunind toate condiţiile unor predici bune le recomandăm călduros cetitorilor noştri. Pr. S. C.

Dr. Petre Andonescu — Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ τὰ σοσιαλιστικὰ συστήματα (CREŞTINISMUL ŞI SISTEMELE SOCIALISTE); Atena; Tip. φοινικὸς; 1934, Pagini: 208; Preţul: 100 drahme.

Sunt cărţi cari depăşesc cadrul „legal" — ca să zic aşa — în care au fost construite. Şi depăşindu-l, se situiază din domeniul ocazionalului care le-a făurit, în cel al vecinicului, al durabilului, care le asigură o viaţă lungă şi o circulaţie largă. Nimeni nu va circumscrie — ca să dăm o pildă din cele ce le avem înaintea ochilor — Epiclezei Euharistice a Părintelui Diacon Dr. N. I. Popoviciu, caracterele şi dimensiunile materiale şi ştiinţifice pe cari suntem obicinuiţi să le întâlnim la o teză de doctorat, ocazională, şcolărească şi operă de debut prin definiţia şi, de cele mai multeori, prin structură chiar. Categoria ei saltă pe ostenitorii cu alcătuirea, de pe simpaticele bănci ale Universităţii, direct şi sigur, în mijlocul vieţii cărturăreşti productive şi consacrate prin trudă îndelungată şi tomuri grele de munca ce-ţi grăieşte din fiecare pagină. Stadiul „noviciatului" în domeniul cărturăresc, în cazurile acestea dispare topit în maturitatea de gândire şi creaţie, care s'a plămădit până a nu se opera încă sărbătoreasca ungere întru supremul titlu academic. Când mai e şi talent la mijloc, e cu atât mai bine.

Bucuria tuturor iubitorilor de cultură şi progres, când se produc astfel de apariţii — cărora le putem aplica, fără să exagerăm deloc, atributul de „rare" — e legitimă şi firească şi mare. Avem prilejul să increstăm în câmpul revistei noastre, una din acestea — chiar acum! E vorba de cartea unui student „de lux" — în accepţiunea aleasă a cuvântului — apărută nu demult, la Atena, în împrejurări cari se vor vedea mai la vale. Împrejurări cunoscute în parte — multora — din rândurile smulse înflăcărat penei mele, prin Aprilie, a anului

trecut, în confratele de trudă al Sibiului şagunian „Telegraful Român". Smulse nu de modestele mele posibilităţi stilistice, ci de foarte puţin modestele proporţii ale evenimentului ce le-a prilejuit. Acum, când mă ocup aici de cartea aceasta, nu fac altceva decât îmi împlinesc o făgăduinţă formulată acolo.

O mare poruncă a vremii noastre (şi a altor vremi) proclamă imperios coborârea Evangheliei în masse şi infuzarea călitelor şi sublimelor ei concepţii de viaţă în sufletul agitat şi nestatornic al mulţimilor anonime — atât de expuse la influenţele piezişe exercitate satanic de „lupii răpitori" pe cari Sfânta Carte însaşi îi are în vedere de-atâtea ori şi în atâtea locuri.

Faţă de toate problemele sociale pe cari vremea le agită brutal, Biserica ia atitudini şi lansează soluţii desprinse din luminile Evangheliei şi depozitate în concepţia ei despre viaţă. Temperamentele de luptători din rândurile oamenilor ei de carte sunt angajaţi într'un mod cu totul explicabil şi firesc în aceste frământări ale veacului. Cu cuvântul şi cu peana. Un asemenea temperament de luptător, prin construcţie organică şi prin studiile ce le-a făcut, e tânărul doctor în Teologie Petre Andonescu, despre care spun cu cugetul împăcat că — atunci când P. S. Cosma, episcopul Dunării de jos, pipăindu-i energiile şi capacitatea de lucru a sufletului său furtunos l-a trimis pentru desăvârşire la Atena — n'a călcat cu stângul, alegându-şi ca specialitate Apologetica creştină. Împrejurările în cari se plămădeşte o creaţie, explică în mare parte însăşi creaţia asupra căreia ele proiectează lumini revelatorii. E un lucru la care criticii de artă ţin mult. Şi la care, fără nici o primejdie — ci dimpotrivă, cu câştig — putem ţinea şi noi. De aceea, socot că a anunţa o carte, orfană de condiţiile externe cari i-au pregătit leagănul, nu-i lucru tocmai reuşit; nici întreg. Şi iarăşi, nu-i lucru rău nici atentat la discreţie dacă o plasezi în tiparele externe din cari a trecut la tipografie. Fac aşadar şi eu, aici, românescul lucru al eroilor legendari Dan Căpitan de plaiu şi Ursan, bătând întâi „laturile" şi apoi „mijloacele".

Subiectul cărţii, Creştinismul şi sistemele socialiste, descoperă singur că ne aflăm în faţa unei cărţi de luptă. Taberele sunt indicate precis.

Autorul, în *partea întâia* a lucrării, prezintă una din ele: socialismul, sub formele multiple în cari a apărut şi evoluat în istorie. Tot aici, lichidează o confuzie care se face prea adeseori, când se consideră socialismul ca un sistem, ca o concepţie unitară, bine definită, despre viaţă. Iată cum: autorul socoteşte pe drept, că orice sistem socialist trebue să se definească aparte, ca o doctrină deplină şi bine închegată, despre viaţă, al cărui punct central constă în concepţia economică-colectivistă. Iar socialismul în general, ca ansamblul sistemelor socialiste. Aceste sisteme, diferă întreolaltă prin metodele ce le preconizează pentru transformarea societăţii actuale: prin evoluţie, prin revoluţie etc.

Pentru ilustrarea acestei „anarhii" de concepţii socialiste, autorul aduce, încă din primele pagini, câteva savuroase citate din sociologi şi autori creştini militanţi. Iată câteva: „Il y a autant de socialismes qu'il y a des peuples, et le socialisme ne peut se transmettre d'un peuple à l'autre sans changer d'âme (E. Laskine — Le socialisme suivant les peuples; Paris, 1920; p. 1—9). Le mot socialisme est vague et ne représente pas toujours le même groupe d'idées (I. Bourdeau, L'evolution du socialisme; Paris, 1901; p. 46)". Sau papricatele cuvinte ale teologului rom.-cat. A. de Sertillanges, care afirmă că „fiecare are un mic socialism pentru sine, un socialism de buzunar (chaqun a son petit socialisme à soì, socialisme de poche — Socialisme et Christianisme, p. 6). Şi într'adevăr cartea prezentă — după ce-i dă definiţia, precizează noţiunea socialismului, teoriile şi mişcările socialiste premergătoare veacului 18 — ne înşiră principalele lui ramuri: socialismul englez, francez, german şi anarhismul. Teoriile marxiste sunt analizate cu deamănuntul, pe categorii: concepţia filosofică, economică şi politică (a marxismului). In partea a *doua* face critica socialismului. Intâi din punct de vedere ştiinţific şi apoi, punându-l să dea examen de aptitudine în faţa vieţii, care demonstrează că toate operaţiunile de adaptare şi aplicare a teoriilor lui, la realitate, pe teren, s'au saldat cu un răspicat: nu rezistă! Operaţiuni de adaptare, pe cale pacinică, fireşte. Prin forţă, au reuşit unde au reuşit... ca să se condamne dintru'nceput la o existenţă limitată. Ca'n Rusia! A cărei actuală structură socială, croită pe calapod colectivist, Dr. P. A. o studiază cu grijă şi o critică viguros. E partea în care spiritul său aprins şi inteligenţa-i ageră gustă copios bucuriile superioare ale unei bătălii pe câmpul căreia păşeşte cu o siguranţă de cuceritor. Pentruca apoi, în *partea a treia*, după ce a isprăvit cu demostraţiile de insuficienţă a socialismnlui divizat şi în conflict cu viaţa şi cu sine însuşi, să-l pună în faţa concepţiei sociale creştine, aşa cum reiese ea din Noul Testament, scrierile Sfinţilor Părinţi şi din lucrările cu speciale şi abundente preocupări asupra acestui gen de probleme, pe cari ni le-au lăsat scolasticii. Toate demonstraţiile sale, Dr. P. A. le sprijineşte pe datele psihologiei umane, pe principiile fundamentale de economie politică, pe rezultatele experienţelor socialiste şi pe evoluţia evenimentelor contimporane. Şi în aceasta stă puterea argumentării sale.

Relaţiilor dintre creştinism şi socialism şi problemei sociale creştine, le rezervă pagini avântate. Pe cari le încheie aşa de frumos când, în loc să respingă mânios faimoasele cuvinte din „Kommunistische Manifest" al lui Marx şi Engels: Proletari din întreaga lume uniţi-vă! — scrie aşa: „Proletari din întreaga lume, uniţi-vă, sub semnul Crucii!" Cum vedem dar, lucrarea aceasta nu rămâne numai la lucruri reci. Alături de doctrinele marilor răscolitori de masse şi de pasiuni, chiar crâmpee de proză incendiară socialistă, apar analizate aci cu severitate şi combătute meşteşugit, cu nerv.

Cartea dlui Dr. P. A. căptuşită cu izvoare bibliografice alese

inteligent, geme de ştiinţă şi suflet. E de admirat reuşita cu care a împletit aceste două elemente — cari nu fac casă bună totdeauna. Şi când spun aşa mă gândesc la multe lucrări grele şi valoroase, în cari sufletul e cu desăvârşire absent. Le citeşti cu răceală, cu eforturi. Prea sunt docte! Prea sunt obositoare. Prea-ţi cer des „acele biruri grele de căscat şi plictiseală, cu cari ne-au cam obicinuit pedanţii şi pseudo-eruditii". Biruri pe cari cartea dlui Dr. P. A. nu le cere. Şi la cari te gândeşti prin contrast, când constaţi cu câtă superioară plăcere îi mistueşti rândurile gândite şi aprinse.

A fost apreciată călduros de profesorii Facultăţii de Teologie din Atena, cari în unanimitate, au conferit autorului titlul de doctor în Teologie, cu menţiunea cea mai mare: arista (eminent). A fost recenzată elogios în publicistica ateniană. Autorul, lăudat fără rezerve. Un frumos succes românesc era câştigat cu vrednicie. Facultatea de Teologie din Bucureşti, al cărei elev a fost, i-a echivalat diploma imediat, cu aceleaşi frumoase aprecieri.

Sunt lucruri cari trec dela o vreme. Cartea rămâne. Nu prea avem, în genul acesta, o literatură teologică românească abundentă. Doar câteva lucrări ale titularilor catedrelor de Morală şi Sociologie creştină dela Cernăuţi şi Bucureşti, domnii profesori Dr. Domiţian Spânu şi Dr. Şerban Ionescu. Şi alţii câţiva. Cu puţinul ce-l avem, cartea aceasta ar face bună tovărăşie. De aceea, îngăduieşte-mi, domnule Andonescu şi preţuite al meu prieten, să-ţi fac de-aici o rugăminte: dă-ne-o şi'n româneşte!

GRIGORIE T. MARCU

CRONICĂ

CONSFĂTUIREA ROMÂNO-JUGOSLAVĂ DELA BUCUREŞTI. In preajma sfintelor sărbători ale Naşterii Domnului a sosit la Bucureşti o delegaţie a Bisericii surori iugoslave, pentruca împreună cu factorii conducători ai Bisericii noastre să pună la punct înţelegerea cu privire la cât mai frăţeştile raporturi dintre cele două biserici ortodoxe. Discuţiile s'au desfăşurat într'o caldă atmosferă şi sunt nădejdi că pe urma lor viaţa bisericească şi culturală a fraţilor noştri din Jugoslavia se va desfăşura de-aci nainte sub mai favorabile auspicii.

Consfătuirea dela Bucureşti a mai avut însă un obiect, a cărui importanţă nu o poate nesocoti nime: Rezolvirea chestiunii Bisericii bulgare. Se ştie că raporturile dintre această Biserică şi Patriarhia din Constantinopol nu sunt de loc bune. Reprezentanţii Bisericilor române şi jugoslave au hotărît să facă stăruitoare intervenţii pe lângă patriarhia constantinopolitană, pentru normalizarea relaţiilor dintre aceasta şi Biserica ortodoxă bulgară.

Consfătuirii dela Bucureşti o să-i urmeze alte consfătuiri menite să statornicească o cât mai armonioasă şi mai solidară colaborare dintre Bisericile ortodoxe ale diferitelor ţări.

Cine nu se bucură văzând că 'n faţa primejdiilor tot mai mult se 'cheagă frontul ortodox?

O IZBÂNDĂ A P. S. NICODIM. Se ştie că între Mănăstirea Neamţu şi Stat a existat un litigiu cu privire la „vatra" acestei mănăstiri, care alcătueşte un teren de-o mărime considerabilă. Deşi folosinţa acestui teren i-a fost atribuită Mănăstirii Neamţu încă din 1859, Ministerul domeniilor a ţinut lucrurile încurcate de-alungul câtorva decenii, cu scopul de a recâştiga „vatra" pe seama Statului.

Mănăstirea Neamţu şi-a reclamat drepturile de repeţite ori, fără rezultat însă.

Ajungând la cârma mănăstirii P. S. Episcop Nicodim, şi-a pus în gând să nu înceteze intervenţiile până când aceasta nu va fi repusă în drepturile sale. Stăruitoarele intervenţii ale P. S. Sale, bazate pe memorii documentate, au fost încununate cu succes. O recentă decizie a Ministerului de domenii stinge litigiul dintre aşezământul sfânt şi Statul român, atribuind Mănăstirii Neamţu mult disputata „vatră".

Dreapta şi înţeleapta soluţie se datoreşte stăruitoarei lupte dusă cu atâta călugărească jertfelnicie de P. S. Episcop-stareţ Nicodim.

precum şi înţelegerii şi bunăvoinţii celor trei Miniştrii: dd. Lapedatu dela culte, Angelescu dela instrucţie şi Sassu dela domenii.

INTREITUL PRAZNIC DELA CLUJ. In ziua de Sf. Nicolae a anului trecut, Clujul ortodox a avut un întreit praznic. Unul a fost al întregei Biserici, care sărbătoreşte după datina creştinească ziua Marelui ierarh Nicolae, al doilea a fost inaugurarea noului palat episcopesc şi al treilea l-a alcătuit împlinirea unui deceniu dela înfiinţarea Academiei teologice din capitala Ardealului.

Solemnitatea s'a desfăşurat într'un cadru impresionant şi într'o atmosferă dintre cele mai calde. Au participat delegaţii tuturor autorităţilor eclesiastice, civile şi militare din Cluj şi s'au rostit cu acest prilej cuvinte de înaltă şi meritată preţuire la adresa Prea Sfinţitului episcop Nicolae, neobositul ctitor al atâtor aşezăminte bisericeşti din reînviata eparhie pe care o conduce cu atâta înţelepciune.

Părintele Dr. Ioan Vască, rectorul Academiei teologice din Cluj, a publicat cu acest prilej un frumos volum comemorativ, pe paginile căruia cititorul găseşte istoricul vieţii de 10 ani a institutului de înaltă învăţătură ortodoxă, precum şi o serie întreagă de preţioase studii datorite profesorilor şi unor prietini ai acestui Institut (Dr. I. Lupaş, Dr. O. Bucevschi, Dr. G. L. Muntean, Dr. V. Pârvulescu, Dr. V. Petraşcu, Dr. V. Sava, Dr. Gh. Stănescu, Dr. I. Vască, Dr. I. Paşca, V. Petraşcu, T. Ciceu, Dr. I. Mateiu, I. Mateiu, I. Goşescu, Fl. Mureşanu, I. Todoran, Gh. Halarevici, Z. Enescu şi N. Oniţiu).

Trimitem respectuoasele noastre felicitări Prea Sfinţitului ctitor şi frăţeştile noastre urări tinerei Academii teologice din Cluj şi conducătorilor ei.

N. C.

NOTE ŞI INFORMAŢII

ULTIMUL număr al escelentei publicaţii care este *Revue de Transilvanie*, condusă cu atâta competenţă de savantul profesor universitar Silviu Dragomir şi de harnicul său tovarăş de lucru D. D. Roşca, ne-aduce şi un articol despre regimul Cultelor din România, datorit dlui V. Moldovan, profesor Universitar din Cluj.

De sigur autorul face un incontestabil serviciu cauzei româneşti, înfăţişând străinătăţii dispoziţiile legii cultelor votate de parlamentul român în 1928 şi arătând situaţia cultelor minoritare din patria noastră, aşa cum se desprinde ea din pomenita lege. Dar dl V. Moldovan aducea un şi mai efectiv serviciu cauzei antirevizioniste pe frontul căreia luptă cu atâta vigoare *Revue de Transilvanie*, dacă d-sa ar fi arătat că *de fapt* situaţia cultelor minoritare din România nu este aceea pe care o prevede legea din 1928, ci aceea pe care au moştenit-o aceste culte de sub stăpânirea străină. Este situaţia *privilegiată* moştenită îndeosebi de catolicii fostei stăpâniri habsburgice şi pe care Statul român n'a ajuns încă s'o rectifice după clarele prevederi ale legilor în vigoare. D-sa trebuia să arete lupta eroică pe care-o desfăşoară Biserica ortodoxă şi credincioşii săi singuratici (dl O. Ghibu şi alţii) pentruca Statul să intre în legalitate şi să acorde tuturor cultelor (deci şi celui ortodox) o egală protecţiune, desfiinţând privilegiile de cari catolicismul hrăpăreţ şi agresiv se bucură şi astăzi.

Dacă dl V. Moldovan spunea în articolul d-sale şi asemenea lucruri, debunăseamă ar fi fost mai complect şi mai în nota luptei antirevizioniste.

PROBLEMA reorganizării învăţământului teologic este din nou la ordinea zilei. O discută factorii de conducere şi presa deopotrivă. Ceeace ne bucură însă îndeosebi este, că punctul de vedere cu „bureţii" părintelui Popescu-Mălăeşti intră tot mai adânc în conul de umbră al discuţiilor, iar dreptatea noastră iese tot mai mult la iveală.

Iată ce a spus, de-o pildă, I. P. S. Patriarh Miron la o festivitate a Seminarului Nifon din capitală:

„In actuala atmosferă universitară, studenţii vor să conducă pe profesori, ei vor să aibă directiva, nerespectând tradiţionalele trepte conducătoare. Aceasta este o situaţie de perversiune sufletească. Deci această atmosferă a studenţimii universitare nu poate fi prielnică unor tineri cari se pregătesc pentru preoţie.

Academiile teologice din Ardeal, sub acest raport, sunt mai fericit organizate. Ele îşi au, pe

lângă cursurile teologice, căminul teologic care cuprinde pe toţi studenţii teologi şi-i obligă a trăi ca interni regimul vieţii educative-creştine, proprie pregătirii unui candidat de preoţie. Tinerii bacalaureaţi veniţi la o Academie teologică, vin mânaţi de propria lor vocaţie şi nu constrânşi de o diplomă de Seminar cu drepturi restrânse. Academiile se pot generaliza ca instituţii teologice proprii nu numai instrucţiei teologice, ci mai ales educaţiei religioase morale, de care se simte astăzi nevoie mai mult ca oricând".

Iar în Pagina Bisericii a marelui cotidian „Universul" cam aceleaşi judecăţi le face despre Academiile teologice, în două articole, distinsul fiu al Bisericii noastre (originar din Moldova), dl *Iuliu Pascu*, membru al Consiliului legislativ.

Problema reorganizării învăţământului teologic se cristalizează pe'ndelete dar sigur în sensul pe care l-am precizat de repeţite ori în coloanele acestei reviste. (Vezi Revista Teologică 1924, pag. 165; 1926, pag. 201; 1927, pag. 57; 1928, pag. 289; 1930, pag. 439).

-o-

ABIA s'a răcit trupul neînsufleţit al Mitropolitului *Pimen*, şi-au şi început frământările în jurul alegerii urmaşului lui pe tronul mitropolitan al Moldovei. Ceice au intrat în zodia unor febrile frământări însă nu au fost atât factorii răspunzători în asemenea chestiuni, cât gazetarii — de profesie sau improvizaţi — cari n'au vrut să scape din mână un aşa de rar „cal de bătaie". Lucrurile păreau a se desvolta deci „normal". Au intrat însă 'n horă neîmblânziţii adversari ai ardelenismului bisericesc, cari în loc să discute principial *personalitatea* pe care o reclamă împrejurările pe tronul glorios al Bisericii Moldovene, au cheltuit o nemăsurată pasiune atacând Ardealul ortodox, care, catolic şi protestant cum e, mai are şi obrăznicia de a se înghesui la scaunele vlădiceşti din Vechiul Regat... Nu-i destul că Ardealul „şi-a impus" Statutul şagunian cu autonomia lui care poartă vina tuturor cutremurelor cosmice şi a tuturor crizelor cari bântue lumea şi mai ales ţara românească. Nu. Ci vrea să impună fiecărei eparhii din cuprinsul României mari câte-un vlădică ardelean, ca să protestantizeze sau să catolicizeze (asta-i după om şi împrejurări...) întreg Sf. Sinod — şi cu el întreaga Biserică românească...

Vă rog să nu zimbiţi, nici să nu vă miraţi. Căci într'adevăr cam aşa s'a discutat într'o parte din presa de dincolo de Carpaţi chestiunea alegerii Mitropolitului Moldovei.

Fireşte, lucrurile stau altfel. Ardealul n'a impus nici Statutul şagunian, nici vlădici. Legea de organizare a Bisericii ortodoxe române a fost votată de parlamentul ţării, care nu e alcătuit chiar numai din ardeleni... Iar vlădicii au fost aleşi, tot după lege, de corporaţiile competente, cari iar nu sunt alcătuite exclusiv din ardeleni... Cât despre Ardealul protestantizant sau catolicizant (după împrejurări), ăla nu-i la noi.

Evident, puţină seriozitate n'ar

strica, măcar în discuţia marilor probleme.

PARECA niciodată n'au fost mai sarbede ziarele de Crăciun, ca'n acest an. Cu puţine excepţii (Ţara Noastră, Universul) ele şi-au vădit mai mult ca altă dată lipsa de inspiraţie religioasă. Citeai articolul de sărbători şi simţiai imediat că nu izvoreşte din adâncimi sufleteşti, nu e revărsare de credinţă şi de bucurie religioasă, nici rodul unei meditaţii teologice. Simţiai că e articol făcut nu născut.

Totuşi, ceeace m'a tulburat mai mult în această literatură ocazională a fost fără'ndoială pocirea generală a numelor de *Hristos* şi *Vifleem*. Pretutindeni nu puteai citi decât „Christ" şi „Bethleem". De unde-or fi luat gazetarii noştri pe acest Christ şi pe-acest Bethleem — nu ştiu. Că din limba poporului sau din a cărţilor bisericeşti ştiu bine că nu l-au luat.

PROTIPENDADA satelor. Aşa-i zice d. D. Tipuriţă din Aciliu, treimii culturale pe care-o alcătueşte învăţătorul, preotul şi notarul. Titlul articolului d-sale publicat în revista sibiană „Luceafărul", vădeşte dela început o semnificaţie pejorativă, care priveşte pe cei trei crainici ai culturii din satele noastre.

Nu ştim ce sat a avut în faţa ochilor săi autorul, când şi-a zidit părerea despre activitatea culturală pe care-o desfăşoară învăţătorul, preotul şi notarul. Dar a generaliza situaţia dintr'un sat, în care — întâmplător — cei trei factori culturali nu-şi înţeleg chemarea, şi a arunca osânda inactivităţii asupra tuturor învăţătorilor, preoţilor şi notarilor — înseamnează o profundă greşeală, care jigneşte, oricât spune autorul că n'a vrut să jignească pe nimeni.

Se ştie cu câte greutăţi luptă apostolii culturali ai satelor noastre şi cu câtă jertfelnicie îşi împlinesc ei — în cele mai multe cazuri — atât de importanta lor misiune. A le contesta râvna şi a-i batjocori — şi asta într'o revistă învăţătorească — înseamnează a le face o cruntă nedreptate şi a le micşora prestigiul de care au atâta nevoe în mijlocul poporului al cărui suflet şi altfel e îndeajuns de devastat de taifunul demagogiei. N. C.

„ARISTA", e cel mai distins calitativ pe care-l acordă studenţilor săi Facultatea de teologie din Atena. Intr'o traducere românească aproximativă *arista* înseamnează *eminent*, sau *magna cum laude* dela Bucureşti, sau *distincţie* dela Cernăuţi. E aşadar, un calificativ grecesc. Pe care — spre mândria noastră — se pare că toţi românii cari au obţinut diplome la Atena, s'au conjurat să-l cucerească. Acum doi ani Păr. S. Cândea, bursierul Arhiepiscopiei noastre, l-a obţinut la licenţă, odată cu invitaţia măgulitoare de a face şi doctoratul acolo. In Martie 1934, bursierul Episcopiei Dunării de jos, Petre Andonescu, obţinea *arista* la exameul de doctorat. Acum se vesteşte alt succes românesc. Doi harnici bursieri ai I. P. S. Patriarh Miron, Iustin Moisescu şi Nicolae Tănăsescu, absolvenţi ai selectului seminar

al orfanilor „Patriarh Miron" dela Câmpulung, după patru ani de studii teologice regulate au fost promovaţi, în Noemvrie 1934, licenţiaţi ai Facultăţii de teologie din Atena cu menţiunea „arista". Felicităm pe Înaltul lor Protector şi pe ei — deasemenea. Iar succesul lor îl tăiem la răboj cu firească bucurie, neuitând a le aduce aminte că sunt datori faţă de noi şi faţă de ei să tipărească fără întârziere *Morala*, de Hr. Andruţos, a cărei traducere, făcută frăţeşte, o au deja în sertar.

-○-

RECENT înfiinţata „Frăţie a teologilor ortodocşi din Polonia", aprobată de Sf. Sinod, a făcut să apară la Varşovia un organ al ei numit „Vestitorul", care are de scop întrunirea tuturor tinerilor teologi pentru a manifesta bogăţia interioară şi vitalitatea credinţei ortodoxe. Acest organ apare în limba rusă şi polonă şi va publica diferite articole de teologie şi viaţă bisericească, dări de seamă asupra mişcărilor ortodoxe, noutăţi asupra teologiei şi vieţii bisericilor ortodoxe etc. Primul număr — citesc în 'Εκκλησά din 17 Nov. 1934 — pe 72 pagini, cuprinde articole asupra independenţei judeţului bisericesc, asupra programei învăţământului religios în gimnazii, bibliografie variată precum şi un catalog al cărţilor pe cari trebueşte să le aibă în biblioteca sa orice preot ortodox. Biserica ortodoxă din Polonia a fost sistematic şicanată de catolicismul agresiv şi omnipotent acolo. Zelosul ei conducător, I. P. S. Mitropolit Dionisie al Varşoviei, presupunem că e inima acestei mişcări, soră într'un fel cu F. O. R.-ul nostru. Şi teologul Nicolae Arseniev. Şi alţii, şi alţii...

-○-

SFÂNTUL Sinod al Bisericii Serbiei a decis întemeierea unui fond pentru ajutorarea orfanilor, întru pomenirea răposatului Rege Alexandru. Resursele acestui fond se vor procura din daniile benevole ale PP. SS. Lor Ierarhi, ale Clerului, ale epitropiilor bisericeşti şi din diferite discuri.

-○-

CONSILIUL profesoral al Facultăţii de Teologie din Atena, în şedinţa din 16 Nov. 1934 a ales cu unanimitate pe Părintele Arhim. Evanghelos Antoniadis, profesor extraordinar pentru catedra vacantă de Istorie a epocei Noului Testament şi a sfintelor ei personalităţi şi pentru Exegeza N. T. Noul profesor a funcţionat până acum ca profesor şi director al seminarului Teologic din Atena şi are, în această specialitate, câteva valoroase lucrări. Amintim îndeosebi: Situaţia Atenei în timpul Sf. Apostol Pavel şi Problema limbii Noului Testament — aceasta din urmă tipărită în 1933. Sf. Sa promite să înzestreze disciplina Noului Testament — acum aşa de săracă în lucrări greceşti cu greutate — cu noui şi preţioase contribuţii. Titularul catedrei de N. T. de până acum, Profesorul Nicolae Luvans, care făcea şi Istoria Religiunilor, rămâne pe viitor numai cu aceasta din urmă.

-○-

SFÂNTUL SINOD al Eladei într'una din şedinţele din a doua jumătate a lui Noemvrie, 1934, a luat iniţiativa tipăririi prin sub-

scripție pubică a lucrării de „Introducere în sfintele cărți ale Testamentului Vechiu și Nou", lăsată de neuitatul profesor al Școalei Teologice din insula Halchi, Basilios Antoniadis. O pastorală a fost adresată în acest scop obștei dreptcredincioase și instituțiilor bisericești îndeosebi. In fruntea listei a subscris I. P. S. Hrisostom și ceilalți Ierarhi — laolaltă o sumă de 27.900 drahme.

IN OCTOMVRIE s'a săvârșit la Praga ceremonia sfințirii și inaugurării recent ziditei Biserici ortodoxe închinată Sfinților Metodie și Ciril, Apostolii Slavilor. Ceremonia inaugurării și săvârșirea Sfintei Liturghii ce i-a urmat, au fost transmise prin radio în toate țările europene.

IN 21 OCTOMVRIE, după Sf. Liturghie, s'a săvârșit la Catedrala ortodoxă din Riga (Lituania) o impresionantă slujbă pentru căpetenia Bisericii ortodoxe din Lituania, I. P. S. Ioan, ucis de răufăcători într'un mod sălbatic. Au oficiat doi arhierei, trimisul Bisericii ortodoxe din Polonia, Arhimandritul Teofan și 96 de protopresbiteri și preoți lituani. Erau de față reprezentanții guvernului, ai corpului diplomatic, ai diferitelor organizații sociale și nenumărat norod. In timpul slujbei, mulțimile cari au sârguit la catedrală și n'au mai putut pătrunde într'însa, au umplut piața și străzile învecinate, urmărind trista ceremonie transmisă prin megafoane uriașe. Mormântul Ierarhului asasinat e în cimitirul Pokrowsky. Sf. Sinod al Bisericii ortodoxe din Lituania va începe fără întârziere operațiunile cuvenite pentru alegerea nouei sale căpetenii.

SE ȘTIE CĂ după oficierea cununiei prințului George al Angliei cu principesa Marina a Greciei în biserica anglicană londoneză Westminster-Abbey, perechea princiară a trecut în capela din palatul Buckingham, unde Mitropolitul ortodox Ghermanos al Tiatirei, cu strălucită asitență, a săvârșit cununia religioasă după rânduiala ortodoxă. S'a bucurat toată lumea de împărătescul gest și maicuseamă... nu s'a supărat nimeni. Iar Domnița Marina a Greciei, cred că mai mult decât toți. Cu acel prilej Asociația Bisericilor Anglicane și Răsăritene (Anglican and Eastern Churches Association), a dăruit Domniței ortodoxe o minunată icoană a Sfântului Gheorghe, cu semnăturile tuturor smeriților donatori cari au ușurat prin daniile lor procurarea icoanei numite.

GR. T. M.

ÎN ACEST NUMĂR:

CĂTRE COLABORATORI

Regretăm, că din pricini cari au fost mai tari decât voinţa noastră, n'am putut publica în numărul de faţă al „R. T." tot materialul ce ni-a sosit dela iubiţii noştri colaboratori. Fireşte, articolele rămase vor vedea lumina tiparului în numerele viitoare ale revistei.

Redacţia „REVISTEI TEOLOGICE"